

Pornografi i blindsonen

*Om det ingen vil snakke med de unge om –
bruk av internettpornografi*

Heidi Helene Sveen

Pedagogisk forskningsinstitutt, Utdanningsvitenskapelig
fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Mai 2012

SAMMENDRAG AV MASTEROPPGAVEN I PEDAGOGIKK

TITTEL: PORNOGRAFI I BLINDSONEN. *Om det ingen vil snakke med de unge om – bruk av internettpornografi*

AV: Heidi Helene Sveen

EKSAMEN: Masteroppgave i pedagogikk - Allmenn studieretning

SEMESTER: Vår 2012

STIKKORD: Ungdom, pornografi og seksualitet

Sammendrag

Tidligere undersøkelser viser at bruken av pornografi blant unge har økt betydelig de senere år. Bakgrunnen for valg av tema i denne studien er den begrensede kunnskapen vi har om hvordan bruk av internettpornografi påvirker de unges syn på seg selv og seksualitet. I denne oppgaven anlegger jeg et perspektiv på pornografi som en måte å snakke om sex og seksualitet på.

Opgavens problemstilling: Hvilke erfaringer har de unge med bruk av internettpornografi, hvorfor bruker de det, og hvordan påvirker pornobruken de unges syn på seg selv, kjønn og seksualitet?

Spørsmålene søkes belyst gjennom fire hovedtemaer:

- Hva gjør de?
- Hvordan opplever de det?
- Hvilke refleksjoner gjør de seg?
- Hvorfor gjør de det?

Teori: Det overordnede teoretiske utgangspunktet for min oppgave er en konstruktivistisk forståelse av seksualitet. Jeg trekker først og fremst veksler på Michel Foucault (1999) og hans syn på seksualitet som et kulturelt og sosialt konstruert fenomen. Videre er Foucaults teori om makt og kjønn som relevant for min analytiske tilnærming til datamaterialet. Gjennom Anthony Giddens (1992) teori om plastisk seksualitet argumenterer han for at den moderne seksualiteten i større grad er løsrevet fra de tradisjonelle kjønnsforståelsene ettersom forplantningskravet er mer eller mindre fraværende i dagens moderne samfunn.

Willy Pedersens (2005) perspektiver på ungdom og seksualitet, opparbeidet gjennom mange års forskning på temaet, har jeg funnet svært nyttige for min oppgave. Hans bruk

av teorien om det seksuelle skript har i høy grad bidratt til min forståelse og mulighet for fortolkninger av de handlinger som beskrives i mitt eget datamateriale.

Denne oppgaven bygger på tidligere forskning på bruk av pornografi (Berg 1999, Forsberg 2006, Johansson 2007, Hald 2006, Löfgren-Mårtenson og Månsson 2006, Sørensen og Knudsen 2006, Nøttestad et al: 2010).

Metode: Denne oppgaven er en kvalitativ undersøkelse av unges bruk av internettpornografi. Innhenting av oppgavens empiri er gjort via semistrukturert dybdeintervju. Utvalget består av fire jenter og tre gutter i alderen mellom 18 og 23 år. Samtlige har erfaring med bruk av internettpornografi.

Resultater: De unge i mitt datamateriale er i hovedsak overlatt til seg selv eller samtaler med venner på samme utviklingsnivå når de har behov for å snakke om pornografi. Temaet va ikke nevneverdig berørt i seksualundervisningen de har hatt på skolen. Foreldrene er også fraværende i disse samtalerne. De unge selv uttrykker et visst behov for slike samtaler, men da helst med en voksen de ikke står i nær relasjon til.

Mine informanter startet relativt tidlig med bruk av pornografi, gjerne flere år før de debuterte seksuelt. Den første kontakten med pornografisk materiale var preget av spenning og nysgjerrighet. Etter noe tid er tenning og onani hovedformålet med bruken, men pornografien fungerer også som kilde til opplysning og læring. Informantene gir uttrykk for at pornografien påvirker deres seksuelle praksis. De henter ut kunnskap om hvordan utføre helt spesifikke handlinger, samt noe mer diffust om hvordan de skal «*opptre*». Dette reiser spørsmålet om pornografiens funksjon som katalysator for pornografiske skript, både på et kulturelt og et individuelt nivå. Unge mennesker med manglende seksuell erfaring vil være spesielt sårbare for negativ påvirkning og/eller pornografiens falske forestillinger om sex og seksualitet. Hvor mye åpner slike skripter opp, og hvor mye snevrer de inn handlingsrommet? Her bør det settes inn større fokus for å motvirke en presumptivt uheldig utvikling. Det er verdt å merke seg at informantene i mitt datamateriale kan sies å i noen grad overvurdere egen evne til å stå imot pornografiens påvirkning.

Samtlige informanter knytter skam og ambivalens til bruken i mye større grad enn jeg forventet på forhånd. Bare et mindretall av mine informanter har klare formeninger om hva denne skammen er knyttet til. Dette var felles for begge kjønn, og uavhengig av hvilken grunnholdning de oppgir å ha til pornografi. I dette materialet åpenbarte det seg imidlertid klare kjønnsforskjeller på andre områder. Jentene er jevnt over bekymret for sosiale sanksjoner dersom de forteller åpent om pornobruk i større sosiale sammenhenger, som for eksempel i et klasserom. Jentene er redde for å bli stemplet, og pornobruken er preget av mye hemmeligholdelse. Blant guttene fant jeg ingen slik generell bekymring.

I en større referanseramme kan man som fortolker knytte noe av skammen opp mot pornografiens tradisjonelle status som et kulturelt tabu. Her er tegn til at pornografien ikke er så normalisert som det hevdes, til tross for at en viss liberalisering har funnet sted. Det bør også i fremtidige studier søkes etter andre kilder for skammen. Videre bør det også undersøkes hvordan skammen påvirker brukernes selvidentitet og selvfølelse.

Forord

Alle først vil jeg takke mine modige, kloke og tillitsfulle informanter. Uten dere, ingen oppgave. Så enkelt.

Det å ha det bra utenfor studiene påvirker studentlivet mer enn de fleste aner. Derfor vil jeg takke en gjeng faste mennesker i mitt liv, som bare ved å være til gjør livet mitt meningsfullt og hjertevarmt. Gunn Hild, Tina og Erle. Dere er noen av de beste jeg vet om. Geir og Henny, takk for gjestfriheten og restituerende pusterom på luftige Bjorøy! Jeg gleder meg enormt til høsten, så jeg endelig kan få se hvem dere to turtelduene har laget.

Sist, men ikke minst, vil jeg takke min veileder Monica Rudberg, for inspirasjon, kloke innspill og sentrale påpekninger når jeg var som mest blindet av min egen tekst og tankeboble.

Heidi Helene Sveen, mai 2012.

Pornography isn't viewed as having complexity, because it's audience isn't viewed as having complexity.

Laura Kipnis, 1996

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	ii
Forord	v
1. Innledning	1
1.1 Tema og bakgrunn	1
1.2 Begrenset kunnskap	1
1.2.3 Studiens hovedformål.....	2
1.2.4 Normaliseringen av pornografi.....	3
1.3 FORMÅL OG PROBLEMSTILLING.....	4
1.4 Oppgavens oppbygging.....	5
2 Teoretisk rammeverk	6
2.1. Innledning.....	6
2.2 Konstruktivistisk perspektiv	6
2.3 Vilje til viten	7
2.3.1. Konstruert seksualitet.....	8
2.3.2. Scientia sexualis og Ars erorica.....	9
2.3.2. Seksualitet, frigjøring og maktrelasjoner.....	9
2.3.3. Kunnskapsproduksjon og makt.....	10
2.3.4. Makt, kjønn og pornografi	11
2.4 Intimitetens forandring.....	12
2.4.1. Det rene forhold	12
2.4.2. Plastisk seksualitet	13
2.5. Det seksuelle skript	15
2.5.1. Kulturelle scenarier	16
2.5.2. Interpersonlige skript.....	16
2.5.3. Intrapsykiske skript	17
2.6. Pornografiske skript	17
2.7. Skam.....	18
2.8. Seksualitet som kunnskapsfelt	18
2.8.1 Historisk tilbakeblikk	18
2.8.2. Moderne jenter	20
2.8.3 Selvtendighetsidealet	21

2.8.4 Seksualiteter i forhandling.....	22
2.8.5 Kjønn og maktforskyvning	23
2.8.6. Forestillingen om den Andre.....	24
2.9 Pornografiens massekulturelle mainstreaming.....	24
2.10 Seksualiseringen av jenter (og gutter) og dens innvirkninger	26
3 Tidligere forskning.....	27
3.1. Pornobruk og omfang	27
3.2 Nye trender	28
3.3 Seksualitet, pornografi og kjønn	30
3.4 Pornokarrierer.....	32
3.5 Påvirker porno praksis?	33
3.6 Egne oppfatninger om påvirkning.....	34
3.7 Fører pornografi til vold?	36
3.8 Holdninger til pornografi	36
3.9 Skyld og skam	37
3.10 Manglende samtaler.....	38
4 Metode	39
4.1. Metodevalg.....	39
4.1.2 Kvalitative intervju	39
4.1.2 Rekruttering av informanter	40
4.1.3 Gjennomføring av intervju	40
4.1.4 Prøveintervju.....	41
4.1.5 Selve intervjuene	42
4.1.6 Transkribering av intervju	42
4.1.7 Analyse av intervju	43
4.1.8. Etske problemstillinger	44
4.1.9. Forskerposisjonen.....	44
4.1.10 Asymmetrisk maktrelasjon	45
4.1.11 Personvern.....	46
4.1.12 Informasjonsskriv og samtykke	46
4.1.13 Konsekvenser	47
4.2 Validitet og reliabilitet.....	48
4.2.1 Innledende betraktninger.....	48
4.2.2 Validitet og reliabilitet knyttet til intervju spørsmålene.....	48
4.2.3 Validitet og reliabilitet knyttet til intervju fasen	49

4.2.4 Validitet og reliabilitet knyttet til transkribering.....	49
4.3 Validitet og reliabilitet i denne studien	50
4.3.1 Utvalg.....	50
4.3.2 Datainnsamling og transkripsjon	51
4.3.3 Analyse.....	52
5 Presentasjon av dataene	52
5.1. Om informantene	53
5.2 Første erfaringer med pornografi.....	55
5.3 Hensikt og hyppighet	59
5.4 Pornobruk og normer jevnaldrende i mellom	61
5.5 Kjønnforskjeller.....	63
5.6 Holdninger som endrer seg.....	67
5.7 Kilde til opplysning.....	71
5.8 Pornografiens kropp og eget selvbilde	74
5.9 Pornografi som kilde til læring og inspirasjon.....	79
5.10 Erfaringspress.....	82
5.11 Informantenes skyld og skam.....	84
5.12 Pornosnakk med voksne	88
5.13 Samtaler hjemme	88
5.14 Porno og seksualundervisning.....	89
6 Sammenfattende drøfting.....	91
6.1 Første erfaringer	91
6.2 Tenning som primær hensikt.....	92
6.3 Normer for pornobruk.....	92
6.4 Holdninger i endring	93
6.5 Pornografiske skript	94
6.6 Egen vurdering av påvirkning.....	94
6.7 Skyld, skam og ambivalens.....	95
6.8 Pornosamtaler	96
7. Avslutning	97
7.1 Refleksjoner om pornografi og seksualitet	97
7.2 Pornografiens plass i samfunnet.....	98
7.3. Er pornografibruk et problem i seg selv?.....	99

1. Innledning

1.1 Tema og bakgrunn

I en nordisk undersøkelse ved navn *Unge, køn og pornografi i Norden – Sluttrapport* (Sørensen og Knudsen 2006) fremkommer det funn som antyder at unges bruk av internettpornografi er omfattende, også i Norge. Med Internettets inntog i de tusen hjem fulgte det som populært kalles pornoeksplosjonen. Internett flommer over av lett tilgjengelig pornografisk materiale, det meste er bare ett tastetrykk unna. Økt tilgang til pornografi har sannsynligvis bidratt til økt forbruk. Men ikke bare det, den enkle tilgangen kan også ha bidratt til en gradvis økt normalisering av dette forbruket, kanskje særlig blant den yngre delen av befolkningen.

Omtrent parallelt med at jeg ble oppmerksom på den nevnte studien høsten 2009, lanserte Utdanningsdirektoratet et veiledningshefte for seksualundervisning i grunnskolen (Utdanningsdirektoratet 2009). Ved nærmere gjennomlesning oppdager jeg at heftet ikke tematiserer bruk av pornografi. Hvordan henger dette sammen med kunnskapen om unges utstrakte bruk av internettpornografi? Var Utdanningsdirektoratet ukjent med rapporten om pornobruk blant unge, eller var det å utelate pornografi fra heftet et bevisst valg? I så fall undrer jeg meg over hvorfor.

1.2 Begrenset kunnskap

Bruk av internettpornografi blant unge er historisk sett et relativt nytt fenomen. Frem til nå finnes kun et lite antall studier som tematiserer unges bruk av pornografi. Kunnskap om de konsekvenser den kan ha på unge pornobrukere er derfor relativt begrenset. Mange foreldre, lærere og andre voksne uttrykker bekymring over utviklingen, men også de unge selv gir uttrykk for en viss uro over en stadig økning av eksponeringen for pornografi. (Sørensen og Knudsen 2006, i Löfgren-Mårtenson og Månsson 2006). Unge

mennesker søker naturlig nok kunnskap om seksualitet. Seksualitets- og ungdomsforsker Bente Træen har undersøkt hvilken form for seksuell kommunikasjon ungdom tyr til: «Norske ungdommer skaffer seg kunnskap om seksualitet på to ulike måter, nemlig gjennom massemedia og ved personlig kommunikasjon med andre mennesker» (Træen 1995). Denne kunnskapen er ikke blitt mindre aktuell med demokratiseringen av Internett. Pornografi bør derfor forstås som en form for seksuell kommunikasjon. Som en følge av dette bør det vurderes om bruk av pornografi skal innlemmes som en del av seksualundervisningen i skolen.

1.2.3 Studiens hovedformål

Ved å dybdeintervjue en gruppe unge pornobrukere håper jeg i denne oppgaven å bidra med økt kunnskap og utvidet forståelse av unges bruk av pornografi, med vekt på deres egne erfaringer og forståelse. Eventuelle funn kan danne grunnlag for fremtidige studier på et større utvalg.

I 2009 skrev jeg en kronikk i Aftenposten hvor jeg problematiserte det manglende fokuset på unges bruk av internettporno (Sveen 2009). Målet mitt var å sette bruk av pornografi på dagsorden. Reaksjonene uteble ikke. Debatten fikk fort ben å gå på, og den spredte seg til sosiale medier, til etermediene, samt til studentmiljøene i Bergen og Trondheim. Som innleder og deltaker i disse debattene lærte jeg mye underveis. Jeg erfarte at mange etterlyste mer kunnskap om pornobruk, og at mange har fordommer om bruk av pornografi. Jeg lærte også at det var mye jeg selv ikke visste om unges bruk av pornografi. Denne oppgaven er en direkte konsekvens av erkjennelsen; jeg ville ha mer kunnskap. I etterkant av kronikken mottok jeg mer støtte enn jeg hadde forventet. Det var også mange som var negative, spesielt en rekke foreldre og representanter fra kristne miljøer. Mange av foreldrene jeg snakket med hadde spurt sine unge om de så på porno, og de unge svarte alltid nei. Foreldrene så ingen grunn til å betvile sine barns ærlighet. I deres øyne var ikke bruk av internettporno en aktuell problemstilling.

1.2.4 Normaliseringen av pornografi

Den forutgående og etablerte offentlige diskursen om pornografi er i hovedsak drevet frem av en feministisk venstreside, som et sentralt ledd i kvinnefrigjøringen. Det politiske hovedbudskapet løftet frem pornografis kvinneundertrykkende mekanismer. Det stereotype bildet av en pornobruker skisserte godt voksne menn som gjemte seg bort i mørke rom med pornoblader og ulovlig skaffede videofilmer. Å stå frem som pornobruker har lenge vært risikabelt, ettersom sjansen for å bli stigmatisert som *pornogris* eller *pervers* var høyst til stede (Kipnis 2003, Rolness 2003, Synnevåg 2002, Östergren 2006).

Normene knyttet til pornografi har endret seg på relativt kort tid, og da sikter jeg blant annet til en slags normalisering av pornografi i kulturen, samt til brukermønsteret. Den nevnte rapporten om unges pornobruk viser at debutalderen for bruk av internettporno er nede i 12 år, kanskje yngre. Jentene er i ferd med å innhente guttene i pornobruk. Mulighetene for å konsumere pornografiske filmer anonymt på Internett gjør det enkelt for de unge å oppsøke nettsider som tilbyr gratis pornofilmer (Sørensen og Knudsen 2006). Googler man «*porn*» finner man raskt ut at Internett flommer over av websider som tilbyr såkalt hardcore pornografi. Når man først beveger seg inn på disse sidene blir man umiddelbart eksponert for et rikt monn av ulike genre. Temaene spenner seg fra å vise tradisjonelle samleiescener mellom to voksne, til avansert gruppesex, ung-jente-gammel-mann og til filmer som spiller på voldelige uttrykk, bare for å nevne noe. Noen av sidene mine informanter er inne på ligger under adressene youporn.com, eller redtube.com, bare for å nevne noen. En må anta at unge som bruker internettporno kommer i kontakt med en del av dette. Det økende forbruket blant unge er tolket som en slags normalisering av pornobruk. Hvordan skal vi forstå handlingene? Har denne utviklingen innvirkning på de unges forståelse av kjønn og seksualitet? I så fall, hvordan? Hvordan opplever de det å være «pornbrukere»?

1.3 FORMÅL OG PROBLEMSTILLING

Denne oppgaven tar sikte på å bidra til økt kunnskap om ungens bruk av internettporno ved å undersøke bruken gjennom de unges egne perspektiver. Her har jeg hatt som mål at de kunne snakke så fritt som mulig om et tema som normalt anses som svært privat.

Følgende problemstilling er valgt: **Hvilke erfaringer har de unge med bruk av internettpornografi, hvorfor bruker de det, og hvordan påvirker pornobruken de unges syn på seg selv, kjønn og seksualitet?**

Problemstillingen søkes belyst gjennom fire hovedtemaer:

- **Hva gjør de?**
- **Hvordan opplever de det?**
- **Hvilke refleksjoner gjør de seg?**
- **Hvorfor gjør de det?**

De nevnte temaene er valgt i tråd med oppgavens teoretiske rammeverk. Seksualitet som fenomen utspiller seg i samspill med andre, både på individuelt og samfunnsmessig nivå. Seksualiteten får sin mening gjennom sosiale relasjoner, og må derfor forstås ut ifra en historisk og kulturell kontekst. Bruk av pornografi inngår i disse sosiale kontekstene. Unge pornobrukere er reflekterende aktører i eget liv, de forhandler frem tilpasninger både med omgivelsene og med hverandre i utforskingen av egen seksualitet gjennom bruk av pornografi. Hvordan inngår bruk av internettpornografi som en del av deres seksualitet? Hvordan former pornobruken deres selvoppfatning, seksualitet og kjønnsforståelse? Hvilke handlinger anses som passende, og hvilke handlinger anses som upassende? Gjelder forskjellige normer for de ulike kjønnene?

Mye er fra før skrevet og sagt om pornografi, men gjennomgående har det offentlige ordskiftet vært preget av minst én påfallende mangel, nemlig ungdommenes egen

deltakelse og stemme. Med min studie ønsker jeg å bidra til at de unges egne oppfatninger og fortellinger om bruk av pornografi løftes frem. Hvordan og i hvilken grad påvirkes de av å konsumere pornografi? Hva bruker de pornografien til? Hva betyr handlingene? Opplever de bruken som noe fint og meningsgivende, eller er det også problematisk? Kanskje kan denne studien bidra til at stereotypene og fordommene om unges pornobruk får mindre plass, til fordel for en mer kunnskapsorientert tilnærming. Denne oppgaven vil presumptivt frembringe spørsmål som er egnet for videre undersøkelser i et større utvalg.

1.4 Oppgavens oppbygging

Etter dette innledningskapittelet presenteres et kapittel om teori. Her er Michel Foucaults konstruktivistiske syn på seksualitet sentralt, samt hans analyser av seksualitet og makt. Deretter introduserer jeg Anthony Giddens perspektiver på plastisk seksualitet. Til slutt presenterer jeg Willy Pedersens tolkning av teorien om det seksuelle skript, samt noe annen teori. Etersom denne oppgaven i stor grad bygger på tidligere forskning, vil jeg i et eget kapittel redegjøre for de mest sentrale funnene. Dette gjør jeg i kapittel 3. I kapittel 4 redegjør jeg for metodevalg. I kapittel 5 legger jeg frem det empiriske materialet og analyserer dette. I kapittel 6 oppsummerer og drøfter jeg hovedfunnene. Avslutningsvis gjør jeg noen refleksjoner om pornografi som fenomen i kapittel 7.

2 Teoretisk rammeverk

2.1. Innledning

I dette kapittelet vil jeg presentere noen konstruktivistiske perspektiver på seksualitet. Teoriene er retningsgivende for denne oppgavens analytiske tilnærming til unges bruk av pornografi, og danner således grunnlaget for min analyse og drøfting av resultatene som fremlegges i del to. For å få en bedre forståelse av hvordan bruk av pornografi påvirker mine informanter, ønsker jeg blant annet å undersøke hvilke maktrelasjoner som inngår i bruken. Hva spiller inn når de konstruerer sin seksualitet i relasjon til bruk av pornografi?

Her vil jeg støtte meg til Foucaults teori om maktmekanismer som påvirker og virker styrende inn på formingen av seksualitet. For å balansere Foucaults perspektiver på strukturell makt som det sentrale, vil jeg ta i bruk Giddens teori om plastisk seksualitet og hans perspektiver på individets selvbestemmelse. For å hjelpe frem en analyse av disse perspektivene har jeg tatt i bruk teorien om seksuelle skript for å se hvilke fortellinger om seksualitet og pornobruk som kommer til syne i mitt datamateriale.

2.2 Konstruktivistisk perspektiv

Jeg har valgt en overordnet konstruktivistisk tilnærming til temaet. Vår virkelighet er menneskeskapt, og denne virkeligheten er igjen med på å forme oss. Individ og samfunn er to sider av samme sak; påvirkningen går begge veier. På veien fra å være et spedbarn

til å bli et samfunnsmedlem vil hvert individ tilegne seg verdier, kunnskaper og ferdigheter i en prosess som på mange måter er lik, men samtidig unik for den enkelte.

Siden samfunnet eksisterer både som objektiv og subjektiv virkelighet, må en dekkende teoretisk forståelse av det omfatte begge disse aspektene. Som vi allerede har hevdet, får disse aspektene sin fortjente anerkjennelse hvis samfunnet oppfattes som en fortløpende dialektisk prosess som er sammensatt av tre momenter: eksternalisering, objektivering og internalisering (Berger og Luckmann 2010: 135)

Innenfor denne forståelsesrammen vil seksualitet forstås som en sosial konstruksjon. Det faktum at seksualiteten er blitt et objekt for vitenskapen fører naturlig nok med seg at stadig flere gir seg i kast med å produsere teorier om den. Samfunnets forestillinger om seksualitet vil prege det enkelte individs forming av egen seksualitet. Seksualitetens biologiske komponenter er slettes ikke alene om å legge føringer for seksuell adferd. Seksualiteten vår er intim og dypt personlig, men den har også en sosial dimensjon. Seksualitet sett som et sosialt fenomen innebærer erkjennelsen om at den kan utvikles og formes. Som seksuelle vesener påvirker og påvirkes vi av hverandre, av (populær)kultur og av historisk kontekst. Michel Foucaults konstruktivistiske syn på seksualitet som et sosialt konstruert fenomen anser jeg derfor som helt sentral for min teoretiske tilnærming til stoffet.

2.3 Vilje til viten

Ved å sette seksualiteten inn i en historisk og sosiokulturell kontekst er det mulig å avdekke hvordan seksualitet er underlagt ulike maktmekanismer, blant annet ved å ta i bruk Foucaults teori om kjønnet. Hvilke tradisjonelle fortellinger om seksualitet påvirker unges bruk av internettpornografi? Jeg har tidligere thevde at pornografien

representerer en måte å snakke om sex på, og i lys av Foucaults teori om makt vil jeg i denne oppgaven forholde meg til pornografi som en form for erotisert makt.

2.3.1. Konstruert seksualitet

Vår seksualitet er ikke en uforanderlig naturgitt essens som bare ligger der og venter på å bli oppdaget. Foucault mener vår seksualitet først og fremst er sosialt, kulturelt og språklig konstruert. Følgelig vil seksualiteten være sårbar for ulike maktmekanismer, mener han. Imidlertid ønsker han å utfordre vårt syn på styrkeforholdet i de ulike maktmekanismene. Han advarer mot å operere med en binær maktmodell, der den ene siden består av en potent maktutøver, og den andre siden et offer for avmakt. En hersker og en behersket. Foucault motsetter seg en maktmodell som indikerer en determinerende sammenheng mellom makt og maktens objekt. Foucault mener riktig nok at makten alltid er til stede, men at den flytter på seg:

”Like lite som fortielsene, er diskursene en gang for alle underlagt makten eller i opposisjon til den. Man må anta et komplekst og ustabil samspill hvor diskursen kan være både maktens redskap og virkning, støttepillars, motstandspunkt og utgangspunkt for en motstrategi. Diskursen bærer og produserer makten, den forsterker den, men undergraver den også, den viser den fram, gjør den skrøpelig og gjør det mulig å demme opp for den” (Foucault 1999: 112)

Kjønnen er altså ikke totalt underlagt en determinerende makt. Makt kan, sett med Foucaults diskursbegrep, forstås som en dominerende tenke- og talemåte i et samfunn, der makten slik den kommer til uttrykk ikke er sementert en gang for alle. Det vil til enhver tid eksistere parallelle og konkurrerende diskurser, og nye vil stadig oppstå.

2.3.2. Scientia sexualis og Ars erotica

Her i vesten har vi ingen tradisjon for *Ars erotica*, hevder Foucault. Han sikter til Østens tilnærming til seksualitet som en kunstform, der innvielse i nytelseskunsten står i fokus (Foucault 1999: 67 - 68). Vestens sannhetssøkende seksualitetsdiskurs preges av en søken etter kunnskap og viten om seksualitet. *Scientia sexualis*, er det Foucault kaller det moderne vestens vitenskapelige tilnærming til seksualitet, og består i hovedsak av vitensdisipliner som pedagogikk, psykiatri og medisin (Foucault 1999: 51 - 56).

Disse to begrepene gjør seg gjeldende i min undersøkelse, fordi pornografien som en måte å snakke om sex på ikke bare konkurrerer med annen viten om seksualitet, men den kan ikke engang sies å ha verken *ars erotica* eller *scientia sexualis* som noe mål for sin eksistens, det er øyeblikkets begjær som forsøkes tilfredsstilt, noe som setter pornografien i en særstilling for den som ønsker å hente ut kunnskap om sex og seksualitet fra den.

2.3.2. Seksualitet, frigjøring og maktrelasjoner

Foucault åpner boken *Seksualitetens historie* med følgende kommentar: "*Vi skal visstnok ha utholdt et viktoriansk regime, og vi skal fremdeles i dag ligge under for det. En keiserlig snerpethet skulle figurere på vår seksualitets våpenskjold, tilbaketrasket, taus, hyklersk*" (Foucault 1999: 13). Foucaults retorikk antyder her et forbehold, som om han ikke er enig i meningsinnholdet. Men det er kanskje ikke en helt korrekt lesning. Foucault mente ikke å bevise at seksualiteten ikke har vært underlagt sterk sosial kontroll gjennom de ulike historiske diskurser, snarere tvert om, han er gjennomgående kritisk til de mange maktmekanismer seksualiteten har vært, og er underlagt. Dette kommer tydeligere frem når bokens forfatter beskriver ulike epokers diskursive praksiser.

Foucault er skeptisk til tesen om seksuell frigjøring. Han mener at makten består av et konglomerat av utøvere, og maktmekanismene går alle veier, både vertikalt og horisontalt. Der det er makt er det motmakt. Makten er allestedsnærværende. Med en slik maktmodell ønsker Foucault å sette det han kaller undertrykkeshypotesen, med den klassiske dikotomien makt vs. avmakt, i et annet perspektiv, ved å hevde at den som på vegne av avmaktsposisjonen forsøker å frigjøre denne fra undertrykkelse, også utøver makt. Slik stiller Foucault hypoteser om frigjøring av seksualitet under tvil. Foucault mener at alle som gir seg i kast med å snakke om kjønnet, eller produserer kunnskap om det, eller på andre måter bidrar til diskursen om kjønnet, samtidig inngår som en del av en maktmekanisme. Det er umulig for vitensarbeidere å innta en posisjon utenfor maktmekanismene. Sett med Foucaults øyne: Er en frigjøring av seksualitet i det hele tatt mulig?

2.3.3. Kunnskapsproduksjon og makt

Min tolkning av Foucaults makthypotese er at han mener det ikke er mulig å frigjøre seg fra seksualitetens diskurs bare ved å øke kunnskapen om et seksuelt fenomen. Det er ikke gitt at kunnskap i seg selv er frigjørende. Sagt på en annen måte; det finnes ingen seksualitet som ikke inngår i en menneskeskapt diskurs. Det vil derfor ikke være mulig å etablere en «fri» seksualitet utenfor det Foucault kaller «seksualitetens anordninger». Dette betyr imidlertid ikke at en form for frigjøring ikke kan og har funnet sted. Historisk sett kan man argumentere for at det *har* foregått en seksuell frigjøring, noe som blant annet kommer til syne ved å se på kvinnens løsrivelse fra den tradisjonelle kjønnsrollediskursen. Selv om kjønnene fremdeles ikke har oppnådd full seksuell eller sosiokulturell likestilling, er det liten tvil om at kvinner har fått utvidet sitt handlingsrom, blant annet ved at det er oppstått større kulturell aksept for kvinner som inntar en mer definerende, aktiv og initierende rolle på det seksuelle planet.

Allikevel, de samme mekanismene man tar i bruk for å forstå og/eller frigjøre seksualiteten, er de samme mekanismene som definerer den. Og her er vi kanskje ved selve kjernen i Foucaults beskrivelse av dette feltet, sett med mine øyne; enhver som

søker å produsere kunnskap om seksualitet, selv når målet med kunnskapen er å sette seksualiteten fri, er å anse som en maktutøver. Følger man dette resonnementet fullt ut, blir det ikke lengre riktig å hevde at jo mer vi taler om seksualitet, jo friere blir den. Snarere kan det være tvert om, ved å gjøre seksualiteten om til et kunnskapsobjekt er vi selv med på å konstruere den, og seksualiteten er som følger fremdeles underlagt kontrollmekanismer gjennom de ulike kunnskapsdiskurser som konstrueres.

2.3.4. Makt, kjønn og pornografi

Pornografi som en som en form for seksuell kommunikasjon vil presumptivt kunne bidra med normative føringer, som igjen har potensiale til å inngå i en dominerende diskurs om kjønn. Ethvert bidrag til diskursen er også en form for makt. Selv om enkelte kulturelle normer, begrensninger og tabuer historisk sett har opphørt eller fått en svakere stilling, betyr ikke dette at begrensninger eller normer for vår seksualitet ikke lengre finnes. Snarere er det slik at man kan argumentere for at de gamle er erstattet av nye, eller at de gamle bare i en viss grad har endret form eller innhold.

Foucaults perspektiv på seksualitet og makt anser jeg som relevant for min analyse. Bidrar pornografiens ekspansjon til økt press om å være seksuelt aktiv og utforskende, for begge kjønnene? Eller er det slik at pornografien bidrar til en økt fristilling av både kvinnelig og mannlig seksualitet? Åpner pornografien opp, eller snevrer den inn handlingsrommet? Svarene er kanskje ikke så entydige som spørsmålsformuleringene legger opp til.

2.4 Intimitetens forandring

Der Foucault er opptatt av seige maktstrukturer og en viss stabilitet, er Anthony Giddens mer opptatt av forandring og en mer individualisert og fristilt form for seksualitet. Anthony Giddens, en britisk sosiolog, har skrevet boken *The Transformation of Intimacy* (1992), der han undersøker seksualitetens vilkår i et moderne samfunn. Giddens begreper om *det rene forhold* (a pure relationship) og *plastisk seksualitet* (plastic sexuality) der han fremhever kvinners økte selvbestemmelse. Han mener også vi har fått et bredere spekter av seksuelle praksisformer. Giddens perspektiver er meningsgivende i en analyse av datamaterialet i denne oppgaven. Plastisk seksualitet er begrepet Giddens bruker for å beskrive hvordan seksualiteten har endret seg gjennom ulike epoker, og da særlig for kvinnene. Jeg tolker Giddens dit hen at han mener seksualiteten må ses mer fristilt fra kontekst enn hos Foucault.

2.4.1. Det rene forhold

"A pure relationship has nothing to do with sexual purity (...). It refers to a situation where a social relation is entered into for its own sake, for what can be derived by each person from sustained association with another; and which is continued only in so far as it is thought by both parties to deliver enough satisfactions for each individual to stay within it" (Giddens 1992: 58)

Giddens begrep om det rene forhold er ment å skulle fange opp vår samtids moderne syn på kjærlighetsforhold og seksualitet, og settes i en slags analogi til den demokratiserende og individualiserende samfunnsutviklingen. Samfunnet er blitt mer

individorientert, og innebærer større grad av selvstendige valg. Dette representerer en slags løsrivelse fra tradisjonelle roller, kollektive forventninger og tidligere normer som den romantiske kjærligheten var underlagt. I det rene forhold inngår man relasjoner for relasjonens skyld, og det instrumentelle aspektet er ikke lengre like gjeldende. For kvinnen innebærer dette en individualisering av seksualiteten, deres seksuelle praksis er ikke lengre monopolisert av ekteskapet og en fast livspartner. De er heller ikke avhengige av ekteskapet for å bli ansett som respektable. Før-ekteskapelige seksuelle erfaringer er blitt akseptert, og kanskje til og med forventet. Og ikke minst er det blitt slik at når ekteskap først inngås, er det forventet at mannen skal tilfredsstillе sin kvinne seksuelt.

I det rene forhold er forplantningskravet som tidligere var knyttet til seksualiteten, bortfalt. Det seksuelle aspektet blir derfor en vesentlig del i valget av partner. Giddens hevder dermed at partene opptrer som to uavhengige personer, og at de er likestilt i det at begge tar med seg et sett av krav og forventninger til partneren. I et kjønnsperspektiv kan man si at dette innebærer en større romslighet for kvinnene i utformingen av sine intime relasjoner. I motsetning til Foucault, nærer ikke Giddens på særlig tvil om en seksuell frigjøring lar seg gjennomføre, hvilket kommer til syne i Giddens begrep om plastisk seksualitet.

2.4.2. Plastisk seksualitet

Den plastiske seksualiteten er frisatt fra selve reproduksjonen, noe moderne prevensjonsmidler har bidratt sterkt til, hevder Giddens (1992).

”The emergence of what I term plastic sexuality is crucial to the emancipation implicit in the pure relationship, as well as to women’s claim to sexual pleasure” (Giddens 1992:2).

Selv om det i lys av Giddens perspektiver kan fastslås at seksualiteten har gjennomgått både en og flere frigjøringsprosesser, er det fremdeles grunnlag for å minne om det

Foucault i sin tid hevdet; at seksualiteten til enhver tid er underlagt en rekke normative og strukturelle føringer. Giddens problematiserer ikke om den mannlige seksualiteten fremdeles dominerer kvinners seksualitet og handlingsrom.

Fremdeles eksisterer det institusjonaliserte og kjønnete forventninger som legger ulike føringer for kjønnene. Langt fra alt er lov, eller sett på som normalt. Det er fortsatt heftet strengere krav til kvinners kontroll av deres seksuelle begjær. En fortelling som har overlevd de ulike epokene er den om at kvinner med et høyt antall seksualpartnere blir sett på som "billige", mens menn med mange seksualpartnere ikke er gjenstand for den samme kritikken. Tvert imot kan det å ha hatt mange partnere øke menns status. Den seksuelle frigjøringen kan også ha bidratt til å legge press motsatt vei: Har man hatt svært få seksualpartnere, og dette gjelder anslagsvis både kvinner og menn, risikerer man å bli sett på som prippen eller gammeldags. Dette viser i tråd med Foucaults analyse at normendringer ikke nødvendigvis fører til mindre press eller færre forventninger fra omgivelsene.

Hvor gyldig er Giddens perspektiv om en mer likestilt seksualitet mellom kjønnene på mine informanter? Er kjønnete maktstrukturer opphevet, eller eksisterer det fremdeles seiglivede maktstrukturer som legger føringer for handlingsrommet, både for kvinner og menn.

Seksualitet er også et spørsmål om identitet (Træen 1995). Giddens mener at i vårt post-tradisjonelle samfunn er selvidentiteten blitt et refleksivt prosjekt:

Selvets refleksive prosjekt, som består i at opretholde sammenhengende, men konstant reviderende biografiske fortellinger, finder sted i en kontekst af mangfoldige valgmuligheder, der filtreres gennem abstrakte systemer (Giddens 1996: 14)

Selvidentitet handler om hva individet er bevisst om, hvordan det reflekterer over seg selv og sin livshistorie. Selvidentiteten er ikke gitt gjennom en serie kronologiske handlinger, men må ses som en pågående prosess av refleksive handlinger som speiler både bakover i tid og inn i fremtiden. Spørsmålene individene stiller seg er: Hva skal jeg

gjøre? Hvordan skal jeg handle? Hvem skal jeg være? Ikke alle svarene er en del av det refleksivt bevisste, og derfor utilgjengelige for individet, fordi noen handlinger skjer på rutine. Individet har en slags bevissthet om sider ved seg selv det ikke kan eller vil sette ord på. Men individet kan til enhver tid gjøre seg bevisst gjennom refleksive øvelser (Giddens 1996). I et post-tradisjonelt samfunn kan man skape og gjenskape seg selv kontinuerlig gjennom hele livsløpet.

2.5. Det seksuelle skript

Teorien om det seksuelle skript innebærer et syn på seksualitet som noe som læres i interaksjon med sosiale faktorer. "Litt grovt sagt er et seksuelt skript et teoretisk rammeverk som identifiserer med *hvem* vi kan ha sex, *når* og *hvor* vi kan ha det, *hva* vi kan gjøre, og *hvorfor* vi kan gjøre det" (Pedersen 2005: 20). Opphavsmennene til dette begrepet er henholdsvis John Gagnon, sosiolog og sexolog, og William Simon, også sosiolog, forklart i deres kanskje mest kjente verk om seksualitet: "Sexual conduct: The social sources of human sexuality" fra 1973. I likhet med Foucault, mente bokens forfattere at seksualiteten formes sosialt innenfor en historisk kontekst, men de peker også på at det følger med en reell grad av individuell valgmulighet. Seksuelle skript anses ikke som determinerende, men snarere som førende for handling. I følge Willy Pedersen rommer skript-teorien ideen om at seksualiteten er noe som forhandles frem av den enkelte, hvilket innebærer at selv om man påvirkes av den rådende kulturen, er man ikke underlagt et allerede bestemt handlingsrepertoar. Videre skriver Pedersen at "Teorier om det seksuelle skript skisserer typiske sekvenser av handlinger innen en bestemt kulturell kontekst. Det hjelper oss slik til å identifisere det handlingsrommet den enkelte synes å ha til disposisjon" (Pedersen 2005: 53). Pedersen trekker frem et interessant og kritisk punkt i teorien om det seksuelle skript: De som utøver sin seksualitet innenfor slike skript, risikerer å bli blinde for skriptenes begrensninger. Skriptene kan opptre som usynlige manus, og på den måten frarøve individet noe av kontrollen over egen seksualitet. Det er ikke gitt at det enkelte menneske er bevisst sin

tolkningsramme, og hvordan dette påvirker persepsjonen av ulike situasjoner (Pedersen 2005: 54). Skript-teorien argumenterer for at konstruksjon av seksualitet foregår på tre nivåer; kulturelle scenarier, interpersonlige skript, og intrapsykiske skript.

2.5.1. Kulturelle scenarier

Kulturelle scenarier handler om hvordan abstrakte og kollektive fortellinger om seksualitet er med på å skape normer for handling på individnivå. De fungerer som en slags standardiserte oppskrifter på hvilke seksuelle handlinger som anses tillatte, og kan ha begrensninger for med hvem, hvor, hvordan og når det er greit å ha sex. De kollektive fortellingene er dynamiske og endres over tid, både som et resultat av hvordan offentlige aktører skaper ulike sosiale representasjoner av seksualitet, men også fordi individers mangfoldige praksis er med på å definere seksualitet. I tillegg bidrar massemedier og religiøse ledere samt helsepersonell med sine fortolkninger. (Pedersen, 2005: 48).

2.5.2. Interpersonlige skript

Imidlertid er det ikke ett en-til-en-forhold mellom de kulturelle scenariene og den enkelte aktørs praksis. *Interpersonlige skript* er nivået for fri handling der to eller flere deltakende individer griper til ulike standardiserte skript, og gjennom disse forhandler frem konkrete tilpasninger. I de interpersonlige forhandlingene trekker aktørene veksler på de legitime fortellingene i det abstrakte kulturelle nivået, og i samspill der det oppstår uenighet forhandles det frem en felles forståelse som muliggjør handling. Det vil skje enten ved at aktørene får gjennomslag for sitt eget skript, eller at de tilpasser seg motpartens.

2.5.3. Intrapsykiske skript

Forhandlinger på et internpersonlig nivå skjer delvis på bakgrunn av *intrapsyiske skript*, som består av individuelle og strengt personlige lengsler og begjær. Når disse lengslene ikke er i samsvar med omgivelsenes forventninger, vil individet se etter muligheter for et autonomt handlingsrom, løsrevet fra det kollektive nivået.

I mitt datamateriale vil det være aktuelt å se etter hvilke kulturelle scenarier informantene griper til for å legitimere bruk av internettpornografi, eller om de i det hele tatt gjør det. I hvilken grad er informantene bevisste de kollektive fortellingene om pornobruk? Det vil også være aktuelt å se etter script som virker førende for kjønnset adferd; finnes det en jentemåte, og en guttemåte å bruke pornografi på? I hvilken grad, og til hvem, er informantene åpne om sin pornografibruk? Ser de på pornoen sammen med noen, eller skjer det alene? I hvilke situasjoner er det greit eller ikke greit å se porno? Hva kan pornopreferansene fortelle oss om deres personlige begjær og fantasier?

2.6. Pornografiske skript

Ettersom seksuelle skript formes gjennom kulturen, er det interessant å se nærmere på pornografiens rolle som referanseramme for seksuelle handlinger, tenningsmønstre og utseendeideal. Pornografiens eksplisitte måte å formidle sekvenser av seksuelle handlinger på kan sies å skape spesifikke seksuelle skript. Altså pornografiske skript. Det vil være ulikt hvordan det enkelte individet lar seg påvirke av disse skriptene (Löfgren-Mårtenson og Månsson 2006 : 145 – 146)

2.7. Skam

Seksualitet er historisk sett nært knyttet til begrepet skam. Særlig kvinner har vært bærere av denne skammen. Skam som individuelt fenomen er knyttet til en sosial dimensjon:

Skam er noe som kan oppleves som en følelse av å bli avkledd.

Man viser frem «sider ved seg selv som helst skulle ha vært skjulte, i alle fall for andres blikk. Det handler om å passere en grense, en grense der man står i fare for å tape verdighet (....)» (Wyller 2002: 9).

Ivar Frønes (i Wyller (red.) 2002) hevder at moderne skam er forankret i relasjoner, og at den berører menneskets identitet og selvbilde. Skam handler om en sosial kategorisering av handlinger som legitime og illegitime. Man påføres skam av andre. Sanksjonene kommer i form av sosial avvisning. I vår hypermoderne tid, hevder Frønes, er individet preget av tvetydighet og uklare koder for hvilke handlinger som er kilde til skam. Det å kunne balansere både mellom lokale referanserammer, og globale referanserammer for skammens koder er blitt et krav. Det gjør den sosiale identiteten til et risikoprojekt, sier Frønes. I mitt datamateriale finner jeg mange fortellinger om skam knyttet til pornobruk. Hvilke referanserammer er det mine informanter knytter skammen til? Er risikoen for sosial avvisning like store for begge kjønnene?

2.8. Seksualitet som kunnskapsfelt

2.8.1 Historisk tilbakeblikk

Det var en biolog som på en omveltende måte bidro til å endre samfunnets syn på seksualitet fra å være et rent biologisk fenomen, til også å bli forstått som et sosialt formet fenomen. Biologen var Alfred C. Kinsey, og med boken *Sexual behavior in the*

human male fra 1948 løftet han og hans medforfattere seksualitet som tema for alvor inn i det offentlige rom (Pedersen 2005). Kinsey la frem en rekke funn som skapte oppsikt og som bidro til å knuse en rekke myter om mannlig seksualitet, blant annet omfanget av antall menn med homoseksuelle erfaringer, og tall som viste at før-ekteskapeleg sex ikke forekom fullt så sjelden som man hadde trodd til da. Kinseys undersøkelse åpnet dørene for normalisering av seksualitet, og inspirerte senere andre forskere til å gjøre egne arbeider på temaet, men ikke først uten kritikk og påfølgende kontroverser. Kritikken kom fra vitenskapelig hold, og gikk blant annet på at utvalget grunnet metodiske svakheter ikke lot seg generalisere til populasjonen, samt at han overestimerte antall menn med homoseksuelle erfaringer. Han er også blitt kritisert for å ha en biologisk fortolkningsramme, noe man antar gjorde ham blind for de mellommenneskelige dimensjonene (ibid). Kontroversene bestod av sterkt moralsk indignasjon fra kulturkonservative miljøer, som mente undersøkelsen fremmet seksuell normoppløsning, og derfor var skadelig både for kristen moral samt datidens familiestrukturer.

Senere gjennomførte Kinsey en undersøkelse på kvinners seksualitet; *Sexual Behaviour in the Human Female* (1953). Også denne undersøkelsen ble mottatt med kritikk og forbløffelse. Kinsey ble kritisert for sin mangelfulle forståelse av kvinnelig seksualitet, blant annet fordi han mente kvinners seksualitet ble trigget først når hun hadde seksuell kontakt med en partner, og ellers var relativt passiv og uten særlig behov for seksuell variasjon (Pedersen 2005).

Dette syntes ikke historiker og skribent Shere Hite var godt nok, og hun satte derfor i gang med en egen undersøkelse av kvinnelig seksualitet. Resultatet er i dag kjent som *The Hite Report* (1976), og var et banebrytende stykke arbeid som i stor skala dokumenterte kvinners seksualitet i en rapport der kvinnene selv kom til orde. Heller ikke Hites rapport er uten betydelige metodiske svakheter, og fungerer derfor best som enkeltstående dokumentasjon på utvalgets seksuelle likheter og ulikheter. Rapporten ble særlig betydningsfull for den senere forståelsen av kvinnelig orgasme og deres onanivaner. Forut for rapporten ble kvinnene møtt med en forventning om at hun skulle oppnå vaginal orgasme, selv om det var godt kjent at mange kvinner hadde problemer med å oppnå denne type orgasme. En nærliggende konklusjon var at det var noe galt

med kvinnene. I Hites rapport avdekkes det at majoriteten av kvinnene ikke hadde vansker med å oppnå orgasme ved klitorisstimulering. Rapporten argumenterte for at det var kulturens forventninger som skulle tilpasse seg kvinnenes seksualitet, ikke omvendt.

2.8.2. Moderne jenter

I boken «Moderne jenter. Tre generasjoner på vei», har forskerne Harriet Bjerrum Nielsen og Monica Rudberg (2006) studert tre generasjoner kvinner; døtre, mødre og mormødre, og deres livshistoriske forandringsprosesser. Eksemplene som brukes i boka viser hvordan tradisjonelle forestillinger om kjønn gradvis har beveget seg mot mer moderne forestillinger gjennom generasjonene. Mormødrene fikk ingen seksualopplysning, verken hjemme eller på skolen. Snakk om sex og reproduksjon var sterkt tabuisert, noe som førte til delvis mangel på kunnskap om de mest basale ting. Mormødrene var allikevel svært bevisste om forskjellene mellom «ordentlige» og «lettsindige» jenter, og hvor raskt man kunne få sitt rykte ødelagt. Normen var at jentene skulle være seksuelt tilbakeholdne. Frykten for graviditet utenfor ekteskap var stor i denne generasjonen, og skammen var først og fremst heftet ved jentene, dersom et uhell skulle skje. Forfatterne belyser et interessant perspektiv i boken: Det å inngå forlovelse var ofte noe som åpnet opp for at sex var greit. Ettersom normene om tilbakeholdenhet var så sterke, kan dette ha bidratt til å gjøre sexpresset mindre (Nielsen og Rudberg 2006: 191). Dette perspektivet kommer tydelig frem dersom man sammenligner med dagens moderne normer, som ikke lengre knytter sex eller foreldreskap til ekteskap, og hvor det har utviklet seg en norm at kvinner (og menn) kan ha sex for sexens skyld, selv utenfor faste forhold.

I mødre generasjonen er det blitt mer vanlig med seksualopplysning, og kunnskapsnivået i denne generasjonen er følgelig høyere enn hos mormødrene. Tilfanget av litteratur som beskriver eller informerer om sex og seksualitet er større, og det er også blitt mer vanlig blant de unge å utveksle informasjon om sex seg imellom. Imidlertid råder fremdeles normen om at jentene skulle være tilbakeholdne med sex. Det var jentenes

ansvar å sette grenser overfor guttene. I denne generasjonen har ikke forlovelse samme regulerende effekt på sex mellom de unge, et markert skille mellom moralsk og umoralsk sex er falt bort, men man skulle som jente fremdeles passe seg for å ikke ha for mange partnere hvis man ville beholde sitt gode rykte. Det tryggeste var å vente til man var gift.

2.8.3 Selvstendighetsidealet

I dattergenerasjonen fant Nielsen og Rudberg (2006) at en del var endret i overgangen fra de foregående generasjonene, men også at noe lå fast. Endringene ligger blant annet i tilgangen på prevensjon og fri abort. Frykten for graviditet er langt mindre uttalt enn hos mormødrene eller mødrene, og synet på abort er relativt liberalt. Seksualiteten er nå frigjort fra reproduksjonen. Et mer liberalt syn på seksualitet for begge kjønn, og spesielt for jenter, har gitt jenter og kvinner status som seksuelle subjekter. Kvinners subjektposisjon gir et langt større handlingsrom. Den sosiale og kulturelle aksepten for at man har sex når det passer en selv er betydelig større for dattergenerasjonen. Imidlertid har ikke risikoen for å få et dårlig rykte forsvunnet av den grunn. En risikerer fremdeles å forvalte sin seksualitet på «feil» måte, blant annet ved å kle seg for utfordrende, sminke seg for mye eller ha for trange bukser. Normaliseringen av jenters seksuelle initiativ kan imidlertid ha utilsiktede konsekvenser:

Selvstendighetsidealet er på vei til å ta knekken på den billige piken, men den produserer til gjengjeld et annet motbilde: Hun som *ikke* klarer presset, hun som ikke er autonom nok, hun som *ikke* kan håndtere de nye kravene på selvkonstruksjon. Slike jenter forstås ikke i dag først og fremst som billige, men heller som utsatte (Nielsen og Rudberg 2006: 232).

Jenter som anses å forvalte sin seksualitet på denne måten risikerer å bli sett på som «utsatte», i betydningen av at de mangler evne til grensesetting, og derfor er i risikozonen for å bli utnyttet eller presset til noe de egentlig ikke vil være med på. Det å

være en «utsatt» jente er forbundet med noe negativt, fordi det står i motsetning til idealet om å være selvstendig og kompetent.

Nielsens og Rudbergs studier viser hvordan seksuell frigjøring kan bli et krav som for noen kanskje binder mer enn det frigjør. Kan en normalisering av pornobruk, spesielt hos unge kvinner, bidra til å øke presset om å opptre på en spesiell måte? Og er egentlig fortellingene om den «billige» piken fordrevet fra de yngre generasjoners livsverden?

2.8.4 Seksualiteter i forhandling

I boka *Nye seksualiteter* (2005) har Willy Pedersen sammenfattet ti års forskning på ungdom og seksualitet. Boken er rikelig belagt med eksempler, og gir et innblikk i hvordan seksualitet formes og reformes gjennom handlinger og forhandlinger. Nye normer oppstår, samtidig som enkelte normer videreføres gjennom generasjoner. Et sentralt trekk ved vår kultur er hvordan elektroniske medier påvirker våre relasjoner og vår samhandling med andre. Også våre intime liv blir berørt av dette. Endringene innebærer nye muligheter, men det er også stilt spørsmål ved hvilke eventuelle farer endringene bringer med seg. Det er uenighet om hvor store disse endringene egentlig er, menneskers handlingsrom er fortsatt påvirket av seige strukturer som klasse og sosial ulikhet. Unge menneskers seksuelle utforskning og handlinger følger fremdeles i stor grad en bestemt rekkefølge, som starter med «klining» for etter hvert å gradvis bli mer fysisk utforskende. Pedersen (2005) hevder at selv om tradisjonelle skript fremdeles definerer mye av unge menneskers handlingsrom, skjer det endringer, og særlig rundt kjønnsaksen. Dette viser seg blant annet på statistikken over seksuell debutalder (samleie), der kvinners debutalder synker raskere enn menns, med det resultat at flere jenter enn gutter er seksuelt aktive fra midten av tenårene (Hegna: 2005).

En av de mer fremtredende endringene av seksualvaner i moderne tid er forekomsten av oralsex. Oralsex er i dag blitt en del av det standardiserte handlingsrepertoaret blant yngre generasjoner. Data viser at drøyt 85 % av alle som har hatt samleie også har hatt

oralsex. Men praksisen eksisterte også blant dem som ennå ikke hadde debutert seksuelt. Her viser tallene at rundt 14 % hadde erfaring med oralsex.

Når det kommer til analsex viser datasettene at dette ikke er blitt en del av det standardiserte repertoaret blant seksuelt aktive. Mellom fem og ti prosent praktiserer dette, mens andelen blant dem som har forsøkt analsex ligger i overkant av 30 %. I likhet med oralsex er også analsex et fast innslag i svært mange pornofilmer.

2.8.5 Kjønn og maktforskjvning

Pedersen (2005) hevder at den såkalt tradisjonelle kjønnsdiskursen er i ferd med å endre seg, i alle fall i urbane strøk. Forventninger om at menn skal leve opp til rollen som pågående og dominerende, og at jentene skal være motsatt, passive og ettergivende, er i ferd med å forvitte, til fordel for en feministisk diskurs. Nyere undersøkelser tyder på at jentene i større grad enn før tar styring og er initiativtager, de er blitt tydeligere på egne behov, og at dette er en forventning de har til seg selv, men også at de har en forventning om at mannlige partnere skal akseptere denne væremåten. Den seksuelt pågående machomannen er mindre akseptert. Det som ikke synes å ha forandret seg i særlig grad, er forventningene til mannens seksuelle prestasjoner og tilgjengelighet. I så måte smelter gammel og nytt sammen i en ny konstellasjon. Den moderne mannen orienterer seg i større grad ut ifra kvinnens behov. De skal balansere mellom rollen som sensitive partnere og presterende menn. Pedersen (2005) viser til data som avdekker et mønster av menn som opplever relativt sterk usikkerhet og angst for manglende prestasjon. Denne sårbarheten kan knyttes til at menn tenderer til å søke bekreftelse gjennom seksuelle relasjoner, og at de har færre alternative kilder til bekreftelse enn kvinner.

2.8.6. Forestillingen om den Andre

Et fenomen som kan forsterke det seksuelle presset på begge kjønn, beskrives ofte som *majoritetsmisforståelsen*. Massekulturens stadige fremstillinger av sex og seksualitet kan bidra til å gi et overdrevent eller skjevt bilde av virkeligheten. Det er heller ikke uvanlig at unge lyver til hverandre om hvor erfarne de er. Samlet sett vil dette kunne føre til økt selvbevissthet der det skapes en falsk forestilling om at andre er mer erfarne enn en selv. Slike forestillinger kan føre til svekket selvbilde, og opplevelse av å stå utenfor, eller at man er annerledes. Man blir sårbar for press om å tilegne seg mer erfaring, eller erfaringer av en viss art.

Kjønnsforskjellene er også fremtredende når det kommer til onani. Det er mer vanlig blant gutter og menn å snakke om onani, gjerne på en fleipete og humoristisk måte. Blant jentene forekom ikke dette. Kvinner i mellom er kjennskap til andre kvinners onani relativt liten, ettersom det ikke er vanlig blant kvinner å snakke om onani med hverandre (Pedersen 2005).

2.9 Pornografiens massekulturelle mainstreaming

Dagens unge vokser opp i en tid der det å bli eksponert for mediert seksualitet er blitt et hverdagsfenomen. Seksualisering av det offentlige rom via kultur og medier beskrives som en trend, og har fått merkelappen *pornografiseringen* eller *pornofiseringen* av samfunnet. Vi har fått en såkalt mainstreaming av pornografi ved at musikkvideoer, tv-programmer, reklame og motebilder har tatt opp i seg estetikk og symboler fra et pornografisk univers. Dette er med på å endre pornografiens status i retning av større aksept (Sørensen og Knudsen 2006). Parallelt med denne utviklingen har massemedienes interesse for temaer som handler om sex og seksualitet økt betydelig i

volum. Man snakker gjerne om kommersielle krefters «pornofisering» av samfunnet. Det som før ble ansett som privat, intimt og kanskje til og med forbudt i offentligheten, har etter hvert fått større aksept i kulturen. Vi ser henvisninger til seksualitet overalt. Det er ikke lengre noe man må oppsøke, det kommer til oss. Sammen med et stort mediekonsum kan det totale volumet bli nokså høyt. Dette kommer i tillegg til eventuell bruk av internettpornografi. De unge rapporterer at denne bruken stort sett er frivillig, det er bare unntaksvis de blir ufrivillig eksponert for pornografi. Löfgren-Mårtenson og Månsson (2006) henviser til medieforskeren Brian McNair (2002), som hevder at omsetningen av pornografi i USA har økt fra 10 millioner dollar i 1972, til rundt 8 milliarder dollar i 1996. En god del av denne pornografien er gratis tilgjengelig på nettet, og befinner seg bare et par klikk unna.

Også norske forskere har tematisert vår tids seksualiseringskultur. Medieforsker Wenche Mühleisen (2007) har i et essay skrevet om seksualitet i kultur og medier. Hun påpeker at vi parallelt med den teknologiske utviklingen har gjennomgått store endringer i holdninger og praksis relatert til seksualitetens plass i offentligheten. Samtidig eksisterer det normative forventninger om at seksualiteten skal holdes innenfor den private sfære. Disse forventningene har en disiplinerende effekt ved å snakke om den medierte seksualiteten som avvik.

Fra å være forvart i det private eller det lavkulturelle – og med pornografien som ytterpunkt og grense – har seksualiteten piplet inn i alle deler av det offentlige rom. Det er nettopp de seksualiserte iscenesettelsenes massive tilstedeværelse i kultur og medier, med den betydning og konsekvens dette har, som er opphav til den heftige debatten om trenden (Mühleisen og Sverre (red) 2007: 52)

Mühleisen mener pornografi som sjanger har konnotasjoner til det mannlige og til noe kulturelt sett illegitimt, og at det preger kritikken av den, ofte formulert som rene avvisninger. Videre mener hun pornografiens massekulturelle tilstedeværelse har en tendens til å tiltrekke seg all oppmerksomhet, og fordi vi er så opptatt av alt pornografisk, glemmer vi seksualiseringen som foregår i mer anerkjente sjangre som i kunst og litteratur. Hun advarer også mot tendensen der intellektuelle unndrar seg

diskusjoner om seksualitetens betingelser og muligheter av frykt for å løpe de kommersielle kreftenes ærend.

2.10 Seksualiseringen av jenter (og gutter) og dens innvirkninger

American Psychological Association (APA) la i 2007 frem en bred metaundersøkelse som viser at det medienes omfattende seksualisering av jenter kan ha skadelige innvirkninger på jenters selvoppfatning. Forskerne i undersøkelsen mener seksualisering forekommer når

- En persons verdi bedømmes ut ifra hans eller hennes seksuelle attraktivitet eller adferd, der andre karaktertrekk settes til side, og/eller
- Man holdes opp mot en idealisert standard der det settes likhetstegn mellom en smalt definert fysisk attraktivitet og det å være sexy, og/eller
- En person blir seksuelt objektifisert, altså tingliggjort for andres seksuelle formål, istedenfor å bli sett som en person med kapasitet til å utføre selvstendige handlinger og valg, og/eller
- Når seksualitet på en upassende måte blir tvunget på en person

Utelatt fra definisjonen om seksualisering er når de unge selv initierer seksuell utforskning, eller når de ble eksponert for alderstilpasset seksualopplysning.

Forskergruppen gjennomførte studier av ulike medier, og fant at fjernsyn, musikkvideoer, sangtekster, filmer, reklame, videospill, magasiner, Internett og aviser var med på å seksualisere jenter langt oftere enn gutter. I tillegg viste undersøkelsen at det som ofte gikk igjen var urealistiske og standardiserte kropps- og skjønnhetsidealer, gjerne representert av unge kvinner.

Sett i lys av psykologisk teori mener forskerne at funnene gir indikasjoner på hvordan seksualiseringen kan føre til en rekke negative effekter på jenter:

For example, there is evidence that sexualization contributes to impaired cognitive performance in college-aged women, and related research suggests that viewing material that is sexually objectifying can contribute to body dissatisfaction, eating disorders, low self-esteem, depressive affect, and even physical health problems in high-school-aged girls and in young women (APA 2007)

En må anta at pornografiens formidling av kroppsidealer og seksualiseringa av både jenter og gutter bidrar til negative effekter på unge. Selv om jentene er mest utsatt, foregår det også en seksualisering av gutter i det offentlige rom.

3 Tidligere forskning

3.1. Pornobruk og omfang

I en samling studier *Unge, køn og pornografi i Norden – Sluttrapport* (Sørensen og Knudsen 2006) fremkommer det at en relativt stor andel av de spurte i alderen mellom 12 – 20 har sett pornografi. 99 % av guttene og 86 % av jentene oppgir at de har sett pornografi én eller flere ganger. En tredjedel av respondentene er såkalte høyfrekventbrukere. Det vil si at de ser pornografi fra et par ganger i uken, til omtrent hver dag. Halvparten er såkalte lavfrekvensbrukere. Datamaterialet viser at det er kjønnsforskjeller i bruksmønsteret, ettersom høyfrekventbrukerne i hovedsak er gutter, og lavfrekventbrukerne stort sett er jenter. Tallene viser at hyppigheten øker med

alderen. Hele 4 av 5 oppgir at de ikke har snakket med foreldrene om pornografi. 40 % av respondentene angir tenning og onani som det primære motivet for å se porno. Dataene i denne undersøkelsen er innhentet ved selvseleksjon, og er således ikke generaliserbare til populasjonen.

I den samme studien inngår en kvalitativ undersøkelse av unges bruk av pornografi. Her fremkommer det at de unge har til dels ulike oppfatninger av og erfaringer med bruk av pornografi. De totalt 6 informantene kom fra det samme geografiske området, men representerte ulike lokale miljøer. Noen av informantene uttrykker sterk negativitet til pornografi, mens andre er mer liberale, men også samtidig ambivalente. De som uttrykker ambivalens stiller seg kritiske til deler av pornografiens lite realistiske fremstillinger, samtidig som de forteller at de bruker noe av det de ser som inspirasjon og læring relatert til egen seksualitet (Nordisk institutt for kunnskap om kjønn (NIKK) 2006)

3.2 Nye trender

Statens Folkhälsoinstitut i Sverige ga i 2006 ut en forskningsoversikt over ungdom og seksualitet, der de blant annet undersøker «Nya trender i pornografien»:

Den ökade tillgängligheten till pornografi är en av de tydliga, större förändringar som ägt rum under de senaste decennierna inom området ungdom och sexualitet. För att få ett perspektiv på utvecklingen är det värt att gå tillbaka till 1990, då undersökningen SAM73/90 genomfördes. I denna studie innehöll frågeformuläret över huvud taget inga frågor om pornografi eller pornografikonsumtion. En diskussion om detta fördes, men frågor om pornografi ansågs alltför känsliga för att ställa till 17-åringar i Sverige. Frågan var inte heller aktuell på det sätt som den senare blivit (Forsberg 2006)

Som vi ser var det i 1990 ikke aktuelt å inkorporere spørsmål om pornobruk i seksualvaneundersøkelser i Sverige. Det bildet har endret seg relativt dramatisk siden den gang. Totalt sett antas det at pornoforbruket har økt i takt med tilgjengeligheten, og det er i hovedsak fremveksten av kabel-TV, Internett og mulighetene til anonymitet som har bidratt til økningen. I den svenske forskningsoversikten sammenlignes tall fra 1998 og tall fra 2005. Her en tabell fra 1998:

Tabell 25. Andelen män och kvinnor i olika åldersgrupper som sett pornografisk film det senaste året (procent).

Åldersgrupper	Kvinnor	Män
18–24 (n = 412)	35	76
25–34 (n = 626)	24	59
35–49 (n = 819)	21	50
50–65 (n = 605)	7	33
66–74 (n = 192)	2	14

Källa: *Sex i Sverige*, 1998:254.

Den aktuelle aldersgruppen her er 18 – 24, som viser at 35 % av undersøkelsens kvinner og 76 % av mennene i denne gruppen oppgir at de har sett pornofilm i løpet av det siste året. Det fremkommer også betydelige kjønns- og aldersforskjeller.

Her fra undersøkelsen i 2005:

Tabell 26. Svar på frågan "Har du tittat på porrfilm" (68). n = 1 284. Uppdelat på ålder och kön (procent).

	Årskurs 9		Årskurs III	
	Flickor n = 317	Pojkar n = 334	Flickor n = 346	Pojkar n = 286
Ja	57,1	91,6	73,7	93,7
Nej	42,9	8,4	26,3	6,3

Källa: Forsberg, 2005:142.

Som vi ser overlapper ikke undersøkelsene på aldersgrupper («årskull 9» tilsvarer norsk 10. Klasse, og «årskull III» tilsvarer siste år på videregående i de aktuelle tidsrommene), undersøkelsen fra 2005 er gjort på en litt yngre gruppe.

Sammenligningen synes likevel å si noe relevant om økningen av pornobruk, ettersom aldersgruppene ligger tett på hverandre. Her ser vi at i årskull III har 73,7 % av kvinnene og 93,7 % av mennene oppgir å ha sett pornofilm i løpet av det siste året. Dette må sies å være en kraftig økning sammenlignet med tallene fra 1998. Undersøkelsene bekrefter også at betydelige kjønnsforskjeller i pornobruk opprettholdes over det samme tidsspennet, selv om kvinnene ser ut til å nærme seg guttene i noen grad (Forsberg 2006)

3.3 Seksualitet, pornografi og kjønn

Selv om kjønnene har nærmet seg hverandre i seksualadferd de senere år, viser studier relativt markante kjønnsforskjeller innen visse typer seksuell adferd, deriblant bruk av pornografi. Bruk av pornografi knyttes gjerne til onani, det kan derfor være interessant å sammenligne menns og kvinners forhold til onani. Det er avdekket vesentlige kjønnsforskjeller i forekomsten av onani:

Til tross for at onani har blitt mer vanlig hos begge kjønn over de siste tiårene, tyder alle data på at atskillige kvinner ikke onanerer. Grunnen synes å være skyldfølelse eller mangel på nytelse. Særlig hos kvinner er religiøst engasjement negativt korrelert med onani, mens vi finner en positiv sammenheng til liberale politiske holdninger. For begge kjønn er åpenhet om sex i oppveksthjemmet positivt knyttet sammen med onani (Pedersen 2005: 114)

I en Dansk studie kalt *Gender Differences in Pornography Consumption among Young Heterosexual Danish Adults*, av Gert Martin Hald fra 2005, fremkommer lignende funn om kjønnsforskjeller i forekomsten av onani:

Table 2 Sexual behavior (in %)

Variables	Men	Women	Mann Whitney <i>U</i> -Test	Effect size (Cohen's <i>d</i>)
Number of sexual partners			<i>ns</i>	
None	6.7 (315)	4.9 (369)		
1–2	23.5 (315)	23.8 (369)		
3–6	27.3 (315)	30.4 (369)		
7–10	14.0 (315)	14.9 (369)		
11–20	15.2 (315)	19.0 (369)		
21 or more	13.3 (315)	7.0 (369)		
Frequency of masturbation			$U = 23,469^*$, $df = 3$	1.08
Do not masturbate	3.5 (314)	22.3 (368)		
2 times per month or less	15.0 (314)	45.9 (368)		
1–3 times per week	46.8 (314)	28.0 (368)		
4 times or more per week	34.7 (314)	3.8 (368)		
Frequency of sexual intercourse ^a			<i>ns</i>	
Have never had sexual Intercourse	7.0 (313)	4.9 (368)		
2 times per month or less	36.1 (313)	29.6 (368)		
1–3 times per week	41.9 (313)	54.1 (368)		
4 times or more per week	15.0 (313)	11.4 (368)		

Note. Missing data excluded. Numbers in parentheses represent n/cell.

^aA sexual partner was defined as “a person with whom the participant had had sexual intercourse.”

* $p < .001$.

Som vi ser av statistikken er det flere menn enn kvinner som onanerer, samt at menn generelt onanerer hyppigere enn kvinner.

Studien viser også at det er kjønnsforskjeller i bruk av pornografi. Hele 97,8 % av mennene hadde sett pornografi mot 79,5 % av kvinnene. Dette er relativt høye tall for begge kjønn. 63,4 % av de danske mennene hadde brukt pornografi i løpet av den siste uken, mens 13,6 % av kvinnene oppga det samme i perioden undersøkelsen ble besvart.

Det er også relativt store forskjeller i frekvensen; 38,8 % av mennene oppga at de så pornografi tre ganger eller mer i løpet av en uke. For kvinnene er dette tallet en del lavere; 6,9 % oppgir at de ser pornografi tre ganger eller mer i løpet av en uke (Hald: 2006)

Mennene bruker i vesentlig større grad enn kvinner pornografi som stimulans i forbindelse med onani. Mennene oppga at de brukte pornografi 58,3 % av tilfellene ved onani, mens kvinnene oppga at de brukte pornografi relatert til onani 16,8 % av gangene. Blant undersøkelsens deltakere var det flest kvinner som oppga at det så pornografi sammen med en fast partner. Videre avdekket studien kjønnsforskjeller i

pornopreferanser. Mennene oppga i større grad enn kvinner at de foretrekker såkalt hardcorepornografi, analsex, oralsex, gruppesex (en mann - flere kvinner), lesbisk sex samt amatørfilmer. Kvinnene oppga i større grad enn menn at de foretrekker såkalt mykporno og gruppesex (en kvinne – flere menn). (Hald: 2006)

3.4 Pornokarrierer

Studien *Unge, køn og pornografi i Norden –Sluttrapport* (Sørensen og Knudsen 2006), viser at gutter og jenter har ulike «pornokarrierer». Den enkle tilgangen til internettpornografi sies å være en medvirkende faktor til normaliseringen av pornobruk. Selv om jenter også i større grad enn før konsumerer pornografi, mener begge kjønn at det er mer «naturlig» at guttene interesserer seg for pornografi. Skepsisen er større til jenter som konsumerer pornografi alene, enn til gutter som gjør det samme. Hvis jentene derimot ser pornografi sammen med en gutt, så er det større aksept for dette (funnet korrelerer med funnet i den danske studien, som viser at det er flest jenter som ser pornografi sammen med en fast partner). Undersøkelsen viser også at guttene jevnt over er mer positivt innstilt til pornografi enn jentene. Når det kommer til frekvens er det guttene som dominerer i gruppen høyfrekvensbrukere. Det vil si at de ser pornografi flere ganger i uken eller «nesten hver dag».

Når det gjelder bruk av pornografi som sosial omgangsform, fremkommer det at gutter gjerne starter sin «pornokarriere» ved å utveksle pornografisk materiale med sine guttevenner, samt at de er mer tilbøyelige til å se pornografi sammen. Denne tendensen synker med alderen, jo eldre de blir, jo mer vanlig er det at de ser pornografi alene. For jentene er det omvendt; de starter gjerne med å se porno alene, men med alderen begynner de å se pornografi sammen med venninner eller en kjæreste. Man finner kjønns spesifikke forskjeller i oppgitt motiv for å se pornografi. Guttene rapporterer at det primære motivet er onani. Jentene rapporterer at de ser pornografi primært i underholdningsøyemed, men også at onani forekommer (Sørensen og Knudsen 2006)

Den svenske sosiologen Lena Berg (1999) referert i Sørensen og Knudsen (2006), viser i en undersøkelse at jenter har et ambivalent syn på det å tenne på pornografi. De kjenner kroppslig tenning, men har vansker med å innrømme eller tillate seg å kjenne på denne følelsen. De er redde for å bli stemplet som ludderaktige.

3.5 Påvirker porno praksis?

Forskning har vist at det er en sammenheng mellom bruk av pornografi og forekomsten av visse seksuelle handlinger (Forsberg 2006). Det kan synes rimelig å undersøke om og i hvilken grad pornografi påvirker seksuell praksis, men det er viktig å påpeke at kausale sammenhenger mellom pornokonsum og seksuell praksis så langt ikke er vitenskapelig dokumentert . I boken "*Sex över allt, typ?!*" (2006) henviser forfatterne til den svenske forskeren Margareta Forsbergs funn fra 2002, som viser en sammenheng mellom pornografikonsum og erfaringer med visse seksuelle handlinger som onani, oral-, anal- og vibratorsex. Til tross for at en rekke studier bekrefter noen mønstre i sammenhengen mellom pornobruk og praksis, har vi for liten kunnskap om hvordan pornografibruk påvirker konsumentene over et lengre tidsperspektiv:

Samtidig är det förstås svårt at veta i vilken utsträckning som pornografien påverkar människors handlingsmönster i et längre tidsperspektiv. På denna punkt ä kunskapen i det närmaste obefintlig. Att pröva en viss sexuell handling någon enstaka gång behöver inte innebära at man upprepar den eller gör den till en vana. Som Forsberg alldeles korrekt påpekar ger forskningen inte heller några besked om hurvida det finns et *orsakssamband* mellan pornografikomsumtion och vissa typer sexuella handlingar. Det betyder at vi fortfarande vet förhållandevis lite om hur pornografien i realiteten påverkar eller förändrar människors handlingar (Löfgren-Mårtenson og Månsson 2006: 42)

Sammenhengen mellom pornokonsum og mangesidige seksuelle erfaringer kan skyldes påvirkning fra pornografi. Men sammenhengen kan også gå omvendt vei. Et rikholdig seksuelt repertoar kan følge av en åpen og eksperimenterende holdning til seksualitet, der konsum av pornografi inngår som en del av denne eksperimenteringen, istedenfor å være årsaken til den. Det er heller ikke gitt at utprøvde handlinger blir en del av et fast repertoar. (Löfgren-Mårtenson og Månsson 2006).

Delstudien til Willy Aagre «Ungdom, pornografi og meningsskaping» gjengitt i rapporten «Unge, køn og pornografi i Norden. Kvalitative studier» (2006), bekrefter at det ikke er noen gitt sammenheng mellom pornobruk og bestemte seksuelle praksiser på individplanet. En kan ha relativt høyt forbruk av pornografi, men samtidig beskjeden seksuell erfaring.

3.6 Egne oppfatninger om påvirkning

I den tidligere refererte svenske forskningsoversikten (Forsberg 2006) har forskerne undersøkt i hvilken grad de unge selv oppfatter at bruk av pornografi påvirker egen eller andres praksis. Studier viser at et stort flertall tror bruk av porno påvirker menneskers seksuelle adferd rent generelt. I kontrast til dette mener relativt få at de selv er blitt påvirket:

Tabell 28. Egna oppfattninger hos ulike grupper om påverkan av pornografi (procent).

Studie; Undersøkningsgruppe	Uppfatar att andra påverkas	Uppfatar att de själva påverkats	Kan inte bedöma om de själva påverkats
Tydén et al. 2001; kvinnliga universitetsstuderande	84	28	8
Häggström- Nordin et al. 2005; gymnasister årskurs III	71	29	15
Rogala & Tydén 2003; unga kvinnor	80,3	31,6	ingen oppgift
Tydén & Rogala 2004; unga män	77	48	6

De kvantitative undersøkelene sier ingenting om hva som er årsaken til diskrepansen i oppfatninger om egen og andres påvirkbarhet. En ser her at andelen respondenter som mener seg påvirket er større blant menn enn blant kvinner. I rapporten presenteres vi for to mulige tolkninger av funnene:

Det ena er at mennene er mer realistiske i sin bedømming än kvinnorna. Kanskje är det så att kvinnornas generellt mer negativa inställning till pornografi gör dem mindre benägna att medge att de faktisk påverkats. En annan tolkning kan emellertid vara att resultatet är en effekt "att pornografi i första hand (är) en manlig angelägenhet" (Månsson 1998). Den heterosexuellt orienterade pornografien produceras huvudsakligen för att tilltala män, medan kvinnor i hög grad objektifieras. En logisk konsekvens av detta skulle kunna vara att fler män än kvinnor därmed också har lättare att ta till sig idéer från porren och integrera dessa i sitt eget liv. (FHI r 2006:18: 87 – 88)

Som vist i tidligere avsnitt er det sammenheng mellom pornobruk og erfaring med visse seksuelle handlinger, men det har så langt ikke latt seg påvise noen årsakssammenhenger.

3.7 Fører pornografi til vold?

Vil konsum av pornografi, og spesielt pornografi som viser aggressive holdninger mot kvinner, presumptivt være en faktor som fremmer seksuelt aggressiv adferd fra menn mot kvinner? Problemstillingen er vitenskapelig undersøkt i en rekke studier, men uten at det har resultert i en entydig konklusjon. I 2010 ble det utført en metastudie på stort antall forskningsarbeider der problemstillingen pornografi og seksuell aggresjon blant menn var tematisert. Studiene som ble selektert ut til metastudien oppfylte følgende tre kriterier: 1) De var empirisk funderte, 2) De målte overgrepssunderstøttende holdninger og/eller seksuell aggresjon fra menn mot kvinner, og 3) studiene var utført på ikke-kriminelle populasjoner. Metastudien konkluderte med at det er en begrenset sammenheng mellom konsum av pornografi og seksuelt aggressive holdninger eller adferd fra kvinner mot menn. Imidlertid gjelder dette bare en liten gruppe menn som allerede er i risiko for å vise aggressiv adferd mot kvinner, eller som allerede har holdninger som støtter aggressiv adferd mot kvinner. På akkurat denne utsatte gruppen kan pornografi derfor virke som en igangsetter. Det er ikke vist at pornografien har tilsvarende effekt på menn som er utenfor den sårbare gruppen (Nøttestad et al: 2010)

3.8 Holdninger til pornografi

I tidligere undersøkelser (Johansson 2007) fremkommer det at andelen menn (76,9 %) som er helt eller delvis enige i at pornografi er seksuelt opphissende, er vesentlig større enn kvinner (33,1 %) som mener det samme. Hele 49,9 % av kvinnene mot 13 % av mennene mener pornografi ikke er opphissende i det hele tatt. Videre er det langt flere menn enn kvinner som oppgir en positiv innstilling til pornografi. Av de som tar fullstendig avstand til pornografi fant man 6,4 % menn, og 34,6 % kvinner. I spørsmålet om pornografi er fornedrende svarer 88,9 % av kvinnene bekreftende på at dette stemmer fullstendig eller i noen grad, mot 64,9 % av mennene som bekreftet tilsvarende

holdninger. Når en ser på tallet for menn som oppgir at pornografi i noen grad er opphissende og tallet for andelen menn som mener pornografi er fornedrende i noen grad, tyder tallene på en viss ambivalens i synet på pornografi. På spørsmål om kvinner har like mye rett til å se pornofilm som menn, var kjønnsfordelingen nokså lik. 89,4 % av mennene og 90,8 % av kvinnene svarte bekræftende.

3.9 Skyld og skam

Undersøkelser har vist at unge pornobrukere opplever ambivalens til bruken, og at de gir uttrykk for skyld skam. I en undersøkelse svarte 35,9 % av mennene og 52,3 % av kvinnene at de hadde kjent på skam fordi de ser pornofilm (Johansson 2007).

Löfgren-Mårtenson og Månsson (2006: 46 - 49) viser til den svenske sosiologen Lena Berg (1999;2002), som har undersøkt femten år gamle jenters holdninger til bruk av pornografi. Berg er opptatt av hvordan jenter må balansere mellom å være «slampa» (ludder) og «torris» (seksuelt tilbakeholdende). Det tryggeste er å være «lagom», altså midt mellom de to ytterpunktene. Normen om å være «lagom» kobles også til bruk av pornografi. Berg fant at jentene var tilbakeholdne med å innrømme at de tenner på porno, og at hun derfor måtte lirke frem innrømmelser. Jentene fortalte at dette ikke var noe de snakket åpent om, risikoen for å bli sett på som vulgær eller «slampig» var for stor, mente de. Senere i intervjuet ga jentene uttrykk for at de anså pornografi som «fel» og «sjukt», fordi sex skal være koblet til kjærlighet. Berg tolker ambivalensen som et uttrykk for at brudd med tradisjonelle kjønnsrollemønstre knyttes til skam, og derfor fremdeles setter begrensninger for jenters seksualitet.

Skammen og ambivalensen er imidlertid ikke bare knyttet til kjønnsrollemønstre, men også til alder og situasjon. Det uttrykkes større aksept for at unge gutter ser pornografi, enn hvis middelaldrende menn gjør det. En jente som ser pornografi sammen med

kjæresten møter større aksept enn jenter som ser pornografi alene (Löfgren-Mårtenson og Månsson 2006: 130)

Tidligere forskning fra 2005 på pornobruk blant unge menn (18 – 25 år) viser at skamfølelsen opptrer etter et visst mønster (Nigård, referert til i Löfgren-Mårtenson og Månsson 2006: 48– 49). Nigård fant at det var skam forbundet med de unge mennenes pornobruk, og at det var uavhengig av informantenes grunninnstilling til pornografi. . Skammen var tilstede i samtlige av undersøkelsens 17 informanter, hevder hun. Videre avdekket hun at skamfølelsen dukket opp først *etter* at de unge mennene hadde fått utløsning. Hun opererer med tre grunninnstillinger til pornograf: *Akseptansgruppen*, som handler om de som synes bruk av pornografi er en naturlig del av seksualiteten. Den andre gruppen kaller hun *motstandsgruppen*, og her finner vi de mennene som uttrykker entydig negativ innstilling til pornografi. Den tredje er *ambivalensgruppen*, som beskriver de mennene som innrømmer at de tenner på porno, at de bruker det i perioder, men at de føler skam etterpå (Nigård, referert til i Löfgren-Mårtenson og Månsson)

3.10 Manglende samtaler

Utforsking av egen seksualitet er typisk nok noe de unge er opptatte av. De lurte på hva som er «normalt», «naturlig» og «unaturlig». I denne prosessen speiler de spørsmålene og undringen i de kulturelle normene for seksualitet, men også i hverandre. Utbredelsen og den økte bruken av internettpornografi er et relativt nytt fenomen, noe som gjør de yngre generasjonene ekstra utsatte; hvordan skal de håndtere pornografiens endrede status og massive tilbud? I følge Træen (1999) og Sørensen og Knudsen (2006) snakker foreldre sjelden med barna sine om seksualitet generelt, og pornografi spesielt. De unge snakker derimot med hverandre. Det er naturlig nok begrenset hvor mye kompetanseoverføring som kan skje mellom jevnaldrende som har liten eller nokså like

erfaringer med temaet de søker kunnskap om. De unge etterlyser samtaler med voksne om seksualitet og pornografi (Löfgren-Mårtenson og Månsson 2006)

4 Metode

4.1. Metodevalg

Valg av metode bestemmes av problemstillingen. Utgangspunktet for denne undersøkelsen er et ønske om å utforske og analysere unges subjektive opplevelser av et spesifikt fenomen. Målet er ikke å kvantifisere data gjennom kvantitative undersøkelser, men å utvikle en bredere og dypere forståelse for den sosiale virkeligheten informantene representerer. Jeg ønsker med denne undersøkelsen å belyse enkelthendelsers mening innenfor en gitt kontekst. Det finnes ulike metoder for å kartlegge informanternes livsverden.

4.1.2 Kvalitative intervju

Mitt valg falt på en kvalitativ intervjustudie. Kvalitative intervjuer har som formål å forstå visse aspekter ved intervjupersonenes livsverden, der de selv beskriver fenomenene fra sine egne perspektiver. Informantenes subjektive opplevelser kan gi oss verdifull og fordomsfri kunnskap om deres erfaringsverden. Gode kvalitative studier kan føre til dybdeforståelse ved at de intervjuede bidrar til nyanserte beskrivelser av sosiale fenomener. Intervjuene danner råmaterialet som forskeren kan fortolke på en vitenskapelig måte (Kvale og Brinkmann 2010: 47). I denne studien vil en slik

tilnæringsmetode være svært verdifull, med tanke på at temaet seksualitet og bruk av pornografi i stor grad dekker et bredt spenn av individuelle praksiser og refleksjoner. Nyansene ville vært vanskelige, om ikke umulige, å fange opp med en kvantitativ undersøkelse.

4.1.2 Rekruttering av informanter

For å rekruttere informanter til denne studien har jeg hovedsakelig benyttet meg av mitt private nettverk. Først henvendte jeg meg til Cecilie Kjensli, som er drifter og redaktør av onlinemagasinet Cpunktet.no. Hun sa seg straks villig til å la meg kort få presentere prosjektet mitt for leserne sine, der jeg etterspurte informanter til studien. Deretter henvendte jeg meg til Ida Jackson, som sa seg villig til å bruke e-post-listen sin til å spre min henvendelse videre til sitt nettverk av unge HEF-medlemmer (Humanistisk Ungdom). Begge henvendelsene førte til selvrekruttering av informanter, og utgjør det totale utvalget på syv intervjupersoner. Utvalget er således skjevt. Både det lave antallet informanter samt det skjeve utvalget gjør denne studien uegnet til generaliseringer av funn. Selvrekruttering som metode sørger for at deltakelsen er frivillig, samt at informantene er indre motiverte til å delta, noe jeg vurderer som et godt utgangspunkt for å dele intim og privat informasjon. Imidlertid var ikke alle informantene som meldte seg egnet for undersøkelsen, og jeg måtte derfor avvise flere, som regel fordi de bodde for langt unna til at det å møtes fysisk var en mulighet.

4.1.3 Gjennomføring av intervju

Valg av intervjumetode falt på en semistrukturert intervjuform ved bruk av Intervjuguide. "Et semistrukturert livsverdenintervju brukes når temaer fra dagliglivet skal forstås ut fra intervjupersonens egne perspektiver" (Kvale og Brinkmann 2010: 47). En delvis strukturert tilnærming gir meg som intervjuer muligheten til å styre intervjuet slik at jeg kan sikre at alle de på forhånd valgte temaene blir berørt. Videre åpner denne

intervjuformen opp for muligheten til å stille informanten relevante oppfølgingsspørsmål for å nyansere, utdype eller forklare hvis noe er uklart. Jeg satte meg som mål å formulere åpne spørsmål i intervjuguiden, slik at intervjupersonene kunne snakke så fritt som mulig om de valgte temaene. Intervjuguiden ble strukturert slik at den dekket de tre områdene jeg ønsket å undersøke tematisk, noe som bidro til at det ble lettere å holde oversikt under selve intervjuet, samt at jeg kunne stille spørsmålene så likt som mulig gjennom hele intervjuprosessen. Dette styrker en senere fortolkning og sammenligning av det innsamlede materialet.

4.1.4 Prøveintervju

Før jeg startet den formelle intervjurunden gjennomførte jeg et prøveintervju. Jeg ønsket å teste meg selv som intervjuer, samt at jeg ønsket å prøve ut om intervjuguiden fungerte etter formålet. I forkant av prøveintervjuet hadde jeg ingen erfaring med muntlig intervju der jeg selv var intervjuer, og dette gjorde meg usikker på min rolle. Kvaliteten på et intervju kan forringes ved at intervjueren fremstår som usikker og fاملende. Jeg antok at hvis jeg klarte å gjennomføre et prøveintervju med greit resultat, så ville jeg føle meg tryggere når det virkelig gjaldt. Jeg fikk rett i den antakelsen. Selv om jeg var lettere nervøs gikk prøveintervjuet greit. Jeg kom meg igjennom intervjuguiden, jeg hadde kontroll på diktafonen, og det virket som intervjupersonen var komfortabel med min intervjustil. Jeg registrerte med lettelse at selv de mest intime spørsmålene ikke førte til en type hemmende flauhet (hos intervjupersonen) som i verste fall ville resultert i at vi ikke kunne gjennomføre som planlagt. Prøveintervjuet førte også til at jeg oppdaget noen hull i spørsmålsrekken, og jeg utvidet den endelige intervjuguiden med ytterligere to spørsmål. Jeg oppdaget også et par spørsmål som var klønete formulert, og sørget for å omformulere disse.

4.1.5 Selve intervjuene

Jeg valgte å gjennomføre intervjuene på uformelle kafeer med mulighet for å sitte avskjermet. Siden temaet er av svært intim og privat karakter, ønsket jeg å legge til rette for at intervjusituasjonen ikke ble opplevd altfor høytidelig, men hvor jeg samtidig kunne beholde min autoritet som forsker. Intervjusituasjonen startet med et enkelt måltid betalt av meg, hvor jeg benyttet anledningen til å bli litt kjent med informanten, og hvor informanten kunne bli kjent med meg, og prosjektet. Den uhøytidelige småprat i forkant av intervjuet ga meg muligheten til å etablere en god dialog med intervjupersonen, noe som kan ha bidratt til å gjøre overgangen til selve intervjuet mykere. Intervjuene varierte i tid, fra 30 til 50 minutter, alt ettersom hvor ordrike intervjupersonene var. Jeg bestemte meg etter prøveintervjuet at jeg skulle være stille så lenge som mulig etter at hvert spørsmål ble stilt. Av og til stoppet informantene opp, men uten at jeg grep inn. Det førte til at de begynte å snakke igjen, noe som gjorde at jeg fanget opp refleksjoner jeg antakeligvis ellers ville gått glipp av. Hensikten med å bruke taushet aktivt, var å gi intervjupersonene tid til å formulere tankerekker. Unge mennesker har naturlig nok et begrenset språk for å beskrive seksuelle opplevelser. Flere av intervjupersonene berørte temaer de aldri hadde snakket om før. Det var derfor viktig å gi dem rikelig med tid til å finne ordene som kunne beskrive deres opplevelser.

4.1.6 Transkribering av intervju

Jeg oppdaget hvor verdifullt det var å transskribere egne intervjuer. Det at jeg valgte å gjøre jobben selv ga meg muligheten til å lytte svært nøye til intervjupersonene, men uten å samtidig måtte ha fokus på å lede samtalen. Under transkriberingen fikk jeg inntrykkene fra selve intervjusituasjonen forsterket og beriket, både tonefall, pauser og ulike typer latter bidrar til nyanser man kanskje ellers ville gått glipp av, og jeg noterte ned refleksjonene jeg gjorde parallelt med transkriberingen. Ikke minst gir transkribering intervjueren en mulighet til å observere seg selv som intervjuer. Jeg oppdaget ved gjennomlyttingen at jeg under intervjuene ikke alltid hadde oversikt over alt som ble formidlet, særlig der intervjupersonen snakket lenge i ett strekk. Jeg gikk

derfor glipp av flere muligheter til å stille oppfølgingsspørsmål som kunne nyansert datamaterialet ytterligere.

Vissheten om at denne oppgaven vil bli offentliggjort og tilgjengelig for allmennheten, også for intervjupersonene, førte til at jeg ønsket å ta hensyn til dette under transkriberingen. Når intervjuopptakene skulle omgjøres til tekst valgte jeg å gjøre dette på en måte som i størst mulig grad samsvarte med intervjupersonens eget språk og formuleringer, men jeg utelot pauselyder som "øh", og "mmm", samt uklar tale eller overdreven bruk av fyllord som "liksom", der dette kunne bidra til at intervjupersonen fremstår som uintelligent, usammenhengende eller forvirret. For at ikke informasjon som nøling og bruk av ironi skulle gå tapt, noterte jeg dette ned i klammer. Selv en relativt ordrett transkribering kan by på utfordringer; transformasjon fra muntlig tale til tekst kan føre til at informasjon går tapt, ofte fordi det som skrives ned fremstår som usammenhengende når de andre språklige dimensjonene blir filtrert bort. For å unngå at transformasjonen førte til meningsstap, noterte jeg refleksjoner og observasjoner i klammer underveis. Jeg var også nøye med å skrive ned innskutte oppfølgingsspørsmål eller klargjøringssspørsmål jeg stilte intervjupersonen underveis.

4.1.7 Analyse av intervju

Før man designer og gjennomfører en intervjuundersøkelse bør man ha tenkt igjennom hvilken analysemetode man skal bruke. Dette vil både forenkle og til en viss grad kvalitetssikre den endelige analysen (Kvale og Brinkmann 2010). I denne oppgaven er meningsfortolkning vurdert til å være den mest hensiktsmessige for å besvare problemstillingen som er valgt. En nøyaktig skritt-for-skritt-oppskrift på hvordan dette skal gjennomføres i praksis eksisterer ikke. I denne oppgaven er meningsfortolkning vurdert til å være den mest hensiktsmessige for å besvare problemstillingen som er valgt. En nøyaktig skritt-for-skritt-oppskrift på hvordan dette skal gjennomføres i praksis eksisterer ikke, men fortolkningen skjer allikevel ut ifra noen prinsipper (ibid). I denne oppgaven betyr det at jeg ser etter meningsstrukturer veiledet av relevant teori og tidligere forskning. Den analytiske prosessen er påvirket av hvordan jeg som forsker

har forstått teoriene jeg bruker, og videre hvordan jeg vektlegger de ulike perspektivene. En analytisk meningsfortolkning medfører at jeg forsøker å destillere informantenes selvforståelse, for deretter å undersøke deres meninger og oppfatninger med et kritisk blikk. På denne måten har jeg løftet utsagnene ut av den situerte konteksten, og plassert den i en ny, der jeg knytter informantenes utsagn til en større referanseramme.

4.1.8. Etske problemstillinger

Det å gi seg i kast med en undersøkelse av pornobruk innebærer inntrengen i menneskers aller mest intime sone. Seksualitet i ung alder er preget av usikkerhet og utforsking, og det kan oppleves risikofylt for intervjupersonene å blottlegge seg for en annen person. I forkant av intervjusituasjonen sørget jeg for at intervjupersonene var innforstått med at deltakelsen var frivillig, og at deres anonymitet var sikret. Videre var det av vesentlig betydning at intervjupersonene var informert om at de når som helst kunne trekke seg fra intervjuet, uten forbehold. Det medfulgte heller ingen plikt om å svare på alle spørsmålene. Jeg oppfordret intervjupersonene til å gi signal dersom et spørsmål skulle oppleves ubehagelig, eller av andre grunner kjennes for nærgående. Avtalen var at hvis en slik situasjon oppsto, skulle vi uten videre forklaringer hoppe over akkurat det spørsmålet.

4.1.9. Forskerposisjonen

Kulturelt sett er pornografibruk som tema fremdeles knyttet til tabuisering og moralsk fordømmelse, noe som byr på etiske utfordringer i en intervjusituasjon. Negative holdninger hos intervjueren kan påvirke intervjupersonen, og man må ta høyde for at intervjupersonen vil lete etter tegn på fordømmelse hos intervjueren (Hammersley og Atkinson 1998) Det var viktig for meg å unngå at intervjupersonen skulle oppleve seg møtt med moralsk fordømmelse. Hvordan kunne jeg best sørge for å ikke vise negative holdninger til pornografibruk? Det var et mål for meg å anlegge en så aksepterende

holdning som mulig til pornografibruk før jeg gikk i gang med intervjuene. Gjennom å ha satt meg godt inn i temaet på forhånd, har jeg hatt mulighet til å bearbeide eventuelle fordommer rettet mot temaet. Jeg har lært meg å holde mine personlige smaksdommer separat fra arbeidet med denne oppgaven. Jeg har ingen formening om pornografi er bra eller dårlig for samfunnet. Jeg forholder meg til pornografiens godt etablerte eksistens, og forsøker så langt det er mulig å ha en pragmatisk tilnærming til fenomenet. Personlig har jeg ingen sterk moralsk oppfatning om pornografiske fremstillinger av seksualitet som sådan. Jeg anser det heller ikke som en del av min forskerrolle å påvirke de unges bruk av pornografi i noen retning. Det faller heller ikke inn under denne oppgavens rekkevidde å problematisere forhold vedrørende pornografiindustrien. Under arbeidet med denne oppgaven har min tilnærming til selve pornografien, dens mangfoldige innhold og dens brukere vært kritisk vurderende, men så vidt jeg har registrert ikke vært moralsk fordømmende.

En forsker bør være seg bevisst hvilken antakelser og forhåndskunnskap denne bringer med seg inn i situasjonen. Forforståelsen skal brukes bevisst i fortolkningen, men skal også kunne settes til side eller utfordres til fordel for intervjupersonens meningsbidrag når det er nødvendig. Min forforståelse av temaet som undersøkes i denne oppgaven vil prege hele arbeidsprosessen og dermed også resultatet, derfor er bevissthet om hvilke oppfatninger og forventninger jeg tar med meg inn i situasjonen viktig. I innledningen redegjør jeg for min forforståelse som er skapt av egne erfaringer og tanker om temaet. Min teoretiske forforståelse bygger i hovedsak på de teoriene om seksualitet jeg har redegjort for i teorikapittelet.

4.1.10 Asymmetrisk maktrelasjon

Forskerrollen medfører vanligvis status som autoritet. Betingelsene for utføringen av et forskningsintervju er gitt av forskeren. Det er forskeren som bestemmer vinklingen på temaet, og det er forskeren som i hovedsak styrer intervjuet. Forskeren har hatt god tid til å forberede seg, og har følgelig god oversikt over temaet og det som skal skje. Det samme har ikke intervjupersonene. Mine intervjupersoner ble på forhånd informert om

undersøkelsens tema og overordnede formål, men de fikk ikke se intervjuguiden. De ble videre informert om praktiske forhold vedrørende intervjusituasjonen, som at den ville foregå på en kafé, at det ville bli brukt båndopptaker, samt estimering av tid. Under slike forhold oppstår maktskjevhet. Det er forskerens ansvar å balansere denne skjevheten på en sensitiv måte, blant annet ved å gjennom hele intervjusituasjonen unngå å utøve press eller ha en konfronterende stil. Man bør etterstrebe sensitivitet for hvilke grenser intervjupersonens signaliserer. En intervjuperson kan komme til å avsløre mer av sitt indre liv og tanker enn det som føles greit, og intervjupersonen risikerer i etterkant å føle seg krenket. Dette kan unngås ved at intervjupersonenes verdighet ivaretas gjennom hele prosessen (Hammersley og Atkinson 1998).

4.1.11 Personvern

Denne studien omfatter innsamling og oppbevaring av data som inneholder sensitive personopplysninger om seksuelle forhold, og genererer derfor meldeplikt til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) i følge Personopplysningsloven. Prosjektet ble på forhånd meldt til NSD for godkjenning. Prosjektet ble godkjent. (husk vedlegg!) Under innhenting og bearbeiding av data til denne oppgaven var det nødvendig å anonymisere intervjupersonene som deltok. Datamaterialet ble splittet opp og oppbevart separat. Navneliste med koblingsnøkkel ble lagret manuelt og nedlåst i et arkivskap. Lydbåndopptakene inneholdt ingen personopplysninger, og ble oppbevart adskilt fra navneliste og koblingsnøkkel. Intervjupersonene fikk hvert sitt fiktive navn som er brukt i oppgaven. Ved prosjektslutt vil navneliste, koblingsnøkkel og lydfiler slettes.

4.1.12 Informasjonsskriv og samtykke

I henhold til etiske retningslinjer for deltakelse i forskningsprosjekt, ble det på forhånd innhentet informert samtykke fra intervjupersonene. Dette ble gjort ved at samtlige

måtte lese igjennom og signere på et skriv der jeg redegjorde for alle relevante aspekter ved undersøkelsen. I tillegg til skrivet sørget jeg for å presisere at intervjupersonene når som helst kunne trekke seg fra undersøkelsen, og at de stod fritt til å la være å svare på enkeltspørsmål.

4.1.13 Konsekvenser

Som forsker har jeg ansvar for eventuelle konsekvenser deltakelsen kan ha for intervjupersonen. Kvalitativ forskning har ofte som mål å tilrettelegge for deling av intime opplysninger, noe som kan føre til at intervjupersonen deler mer enn først tenkt. I ettertid kan dette medføre anger. En skal også tenke på at visse temaer inviterer til informasjonsdeling av bekjennende karakter, noe som kan tippe over i en slags kvasiterapeutisk samtale mellom intervjupersonen og intervjueren. Dette bør unngås, ettersom de færreste intervjuere besitter den nødvendige kompetanse for en slik samtaleform. Det er også viktig å være oppmerksom på hvordan transkripsjonen av intervjuene presenteres. Hvis man vet at intervjupersonene kan komme til å lese transkripsjonene, bør man bestrebe seg på å presentere materialet slik at intervjupersonenes verdighet ivaretas (Kvale og Brinkmann 2010).

Denne oppgaven vil være elektronisk tilgjengelig for offentligheten etter at prosjektet er avsluttet. Det var viktig for meg å gjøre intervjupersonene klar over dette, og at oppgaven sannsynligvis vil bli lest av et ukjent antall mennesker, og at selv om intervjupersonene vil være anonymiserte og umulige å kjenne igjen, kunne det medføre ubehag å vite at intime opplysninger var tilgjengelige for allmennheten. Videre vet jeg at flere av intervjupersonene ønsker å lese oppgaven når den er ferdig. Det har derfor vært svært viktig for meg under arbeidet med denne oppgaven å ha intervjupersonenes velferd i tankene. Hensynet til intervjupersonene var avgjørende for hvordan jeg valgte å transkribere intervjuene, blant annet fordi jeg planla å gjøre bruk av sitat i analysedelen. Flere ganger opplevde jeg at intervjupersonen inviterte meg til å gi råd om spesifikke problemstillinger vi snakket om under intervjuet. Jeg avstod fra å gi råd, nettopp fordi jeg ikke har rollen som rådgiver eller ekspert, men som forsker. Ettersom jeg var

uerfaren i rollen som forsker, valgte jeg å holde meg så tett opptil de metodiske anbefalingene som mulig.

4.2 Validitet og reliabilitet

4.2.1 Innledende betraktninger

I kvalitativ forskning innenfor samfunnsvitenskapene ligger hovedvekten som regel på validitet, men både validitet og reliabilitet har betydning for resultatets kvalitet. Med validitet mener jeg i hvilken grad den valgte metoden undersøker det den sier den skal undersøke. I hvilken grad er de fenomenene man ønsket å undersøke faktisk belyst? Validiteten i min oppgave utspørres ved å undersøke forskerens pålitelighet og undersøkelsens gyldighet. I kvalitative undersøkelser er validitet knyttet til den gjennomgående kvaliteten på forskerens håndverk. Samtlige faser bør redegjøres for. Det må være en sammenheng mellom problemstilling og valg av metode og teori. Den endelige analysen må være i tråd med disse.

Reliabilitet i en intervjustudie er knyttet til åpenhet om forhold og prosedyrer ved intervjupersonen og intervjusituasjonen. Med reliabilitet mener jeg her en konsistent utførelse av prosedyrene i forskningsarbeidet. For at andre skal kunne vurdere undersøkelsens reliabilitet er det avgjørende at alle relevante forhold vedrørende intervjusituasjonen, transkriberingen og analysen er åpent beskrevet av forskeren.

4.2.2 Validitet og reliabilitet knyttet til intervju spørsmålene

Intervju spørsmålene man velger er avgjørende for hvorvidt informasjonen som frembringes er pålitelig og relevant. Forskeren må sørge for å ha god nok oversikt over

temaet til å kunne vurdere om spørsmålene er egnet til å belyse problemstillingen. Videre bør intervjuguiden utformes med tanke på hvilken analysemetode man skal bruke senere. I min oppgave valgte jeg en meningsfortolkende analyse. Spørsmålene må da formuleres med sikte på at intervjupersonen skal beskrive hvordan og hvorfor de handler som de gjør, noe som innebærer at guiden bør inneholde både faktaspørsmål og åpne spørsmål som gir intervjupersonene rom til å svare fritt. Disse bør formuleres lett forståelige, og på en slik måte at det åpner opp for at intervjupersonen kan svare så fritt som mulig.

4.2.3 Validitet og reliabilitet knyttet til intervjufasen

Kriterier som er avgjørende for intervju kvaliteten er blant annet at intervjueren har en klar oppfatning om temaet det skal intervjues om, hvorfor og hvordan. Intervjuerens kvalifikasjoner er avgjørende for resultatet. God kjennskap til temaet er nødvendig. Intervjueren bør bestrebe å være en vennlig, klar og åpen samtalepartner som evner å styre forløpet. Videre er det god skikk at intervjupersonen reflekterer åpent om sin egen rolle som instrument i datainnsamlingen. I et fortolkende intervju bør man kontinuerlig sikre kvaliteten ved å stille intervjupersonen kontrollspørsmål for å verifisere eventuelle fortolkninger som gjøres underveis. I undersøkelser der temaet er privat og intimt, er det risiko for at intervjupersonene pynter på svarene, eller utelater vesentlig informasjon. Det er forskerens ansvar å sikre seg at intervjupersonene føler seg trygge nok til å svare oppriktig (Kvale og Brinkmann 2010).

4.2.4 Validitet og reliabilitet knyttet til transkribering

Transkripsjon er omdanning av lydopptak til skriftlig tekst. En pålitelig transkribering av intervjuene som følge av på forhånd bestemte instruksjoner er avgjørende for reliabiliteten. Vurderingene gjøres ut fra hensyn til hva som er nyttig for den konkrete undersøkelsen. Målet er at intervjupersonens perspektiver reflekteres så nøyaktig som mulig. Dette kan man sikre ved å unngå forvrengninger eller utelatelser av vesentlige

momenter i konverteringen fra tale til skriftspråk. Hvis intervjupersonen enkelte steder under opptaket fremstår som tvetydig eller utydelig, bør dette nevnes, heller enn at det fører til gjetting av hva intervjupersonen mener. Transkriberingen bør også inneholde de improviserte oppfølgingsspørsmålene, slik at man vet hva intervjupersonen svarer på (Kvale og Brinkmann 2010).

4.3 Validitet og reliabilitet i denne studien

Jeg har tidligere i kapittelet du nå leser så åpent som mulig redegjort for prosessen og drøftet de valgene som er tatt. Hvordan er validiteten og reliabiliteten i denne studien ivaretatt?

4.3.1 Utvalg

Eventuelle funn i denne oppgaven vil ikke være generaliserbare til en større populasjon ettersom datagrunnlaget er svært begrenset i antall deltakere, samt at de som deltar utgjør et skjevt utvalg. Kvantitativ generaliserbarhet har ikke vært et mål for denne undersøkelsen.

Validitet knyttet til utvalget i denne oppgaven er først og fremst bestemt av informantenes erfaringer med temaet, og at de i en intervjusituasjon snakker så åpent som mulig om sine erfaringer. Det var et krav at alle hadde egne erfaringer med bruk av internettpornografi. Samtlige av mine informanter bekreftet at de hadde den etterspurte erfaringen.

4.3.2 Datainnsamling og transkripsjon

Spørsmålene i intervjuguiden ble valgt og formulert med utgangspunkt i problemstillingens tema og relevant teori. Spørsmålene dekker de tre hovedtemaene, samt at de inneholder både faktaspørsmål samt meningsspørsmål. Min vurdering er at spørsmålene er egnet til å belyse problemstillingen, og derfor er i samsvar med formålet for undersøkelsen.

Samtlige av intervjupersonene ble bedt om å svare på alle spørsmålene i intervjuguiden. Intervjuformen i denne undersøkelsen er imidlertid semistrukturert. Dette førte til at intervjupersonene fikk ulike oppfølgingsspørsmål. Eventuelle misforståelser eller uklarheter mellom informanten og meg selv om hvilken type informasjon eller hva slags fenomen jeg søkte belyst ble oppklart ved at jeg stilte oppfølgingsspørsmål. Dette for å kvalitetssikre dataene. Imidlertid har jeg gjennom bearbeidingen av datamaterialet blitt klar over at jeg under intervjuene ikke alltid fanget opp selvmotsigelser eller ba om videre utdypelse av uklare utsagn. Dette kan ha bidratt til å svekke datagrunnlaget i noen grad.

Videre sørget jeg for at samtlige intervju ble utført på så lik måte som mulig. Det skulle ikke være ulike forhold i intervjusituasjonen eller ved meg selv som kunne føre til ulike betingelser for informantene. Min vurdering er at jeg gjennomførte samtlige intervjuer under nokså like betingelser, men ikke uten å være fleksibel overfor den enkelte intervjupersons væremåte og behov.

Transkriberingen av samtlige intervjuer ble foretatt først etter en vurdering av hva som var nyttig relatert til denne oppgavens formål, hvor det å gjengi så mye informasjon og mening som mulig fra informantens livsverden, i tråd med deres egne oppfatninger, står sentralt. Transkriberingen ble deretter gjennomført konsistent relatert til dette.

4.3.3 Analyse

Det teoretiske rammeverk jeg har satt i denne oppgaven danner grunnlaget for fortolkninger av dataene som er gyldige i relasjon til problemstillingen jeg ønsker å belyse. Teoriene tillater visse fortolkninger, og forhindrer andre. Analysen er utført i tråd med de mulighetene og begrensningene som ligger i de tematiske inndelte perspektivene jeg har valgt. Jeg har systematisk gått igjennom datagrunnlaget en rekke ganger, slik at jeg kunne samle informantenes fortellinger og oppfatninger under de aktuelle temaene. Deretter har jeg sett etter likheter og forskjeller. Denne prosessen har fortont seg sirkulær, der jeg gjennom hele analysedelen har vekslet mellom datagrunnlag og teori, og speilet funnene i teorien. Gjennom bearbeidingen av datamaterialet har jeg også hentet ut perspektiver fra teoriene på bakgrunn av funn.

5 Presentasjon av dataene

I dette kapittelet vil jeg presentere det innhentede materialet i en analytisk sammenheng. Det empiriske materialet er inndelt og kodet etter fire hovedtemaer, og deretter i en rekke underkategorier. Underkategoriene er delvis bestemt av hva informantene har bidratt med av fortellinger og oppfatninger. Enkelte informanter vil for eksempel kunne gi perspektiver de andre ikke berørte under intervjurundene. Datamaterialet som presenteres vil kunne oppfattes som springende i sin tematikk, til tross for at jeg har en viss struktur i tilnærmingen til stoffet. Etersom flere av temaene til en viss grad går over i hverandre vil det være svært vanskelig å holde disse skarpt adskilt i analysedelen. Ett og samme sitat vil for eksempel kunne belyse flere perspektiver. Av hensyn til lesbarheten vil jeg stort sett holde meg til å kommentere det temaet eller den kategorien som er angitt i det innledende avsnittet, de andre vil jeg

kommentere senere, hvis jeg ikke allerede har gjort det. I diskusjonsdelen vil temaene blir drøftet i lys av relevant teori og funn fra tidligere forskning.

Temaene og underkategoriene vil som nevnt bli belyst med utvalgte sitater, blant annet for å vise hvor det er sammenfall og hvor det er variasjon i informantenes perspektiver på bruk av internettpornografi, samt der det dukker opp uventede eller uforutsette perspektiver. Eventuelle spørsmål som følger av nye perspektiver kan dermed danne grunnlag for senere forskning på et større utvalg.

De fire temaene er :

- Hva gjør de?
- Hvordan opplever de det?
- Hvilke refleksjoner gjør de seg?
- Hvorfor gjør de det?

Det har hele tiden vært et mål for meg at de unge selv i størst mulig grad skal få komme til orde og beskrive sine livsverdener via deres egne refleksjoner. Jeg vil derfor bruke en del sitater, for å unngå at mine egne fortolkninger overskygger informantenes fortellinger.

5.1. Om informantene

Informantene i denne studien utgjør ikke et representativt utvalg. Til det er utvalget åpenbart for lite, og samtlige er kommet til ved selvrekuttering. Fordi det passet slik med min timeplan under intervjuperioden, har jeg intervjuet unge fra Bergen og omegn, og unge fra Oslo og omegn. Et par av informantene var tilflyttere, enten på grunn av studer, eller på grunn av arbeid. Informantenes alder spenner mellom 18 og 23 år, og de har alle erfaring med bruk av såkalt hardcore internettpornografi, det vil si filmer som

er gratis og gjort tilgjengelige på pornonettsteder som for eksempel redtube.com. Fire av informantene bor hjemme hos den ene eller begge foreldrene, de tre andre har flyttet hjemmefra. Alle informantene var under utdanning på intervjutidspunktet. Av hensyn til informantenes anonymitet er de gitt fiktive navn; **Elin, Unni, Inger, Anne, Ole, Dag** og **Iver**. Alle informantene oppgir at de er heterofile, med unntak av Ole, som de siste fire årene har orientert seg seksuelt mot samme kjønn.

Om **Elin**: Hun er 23 år og er oppvokst helt nord i landet, men flyttet til Oslo rett før intervjuet. Elin debuterte seksuelt når hun var 16,5 år gammel, og så pornofilm første gang like etter den seksuelle debuten.

Om **Unni**: Unni er 19 år. Hun er oppvokst i Oslo-området. Unni debuterte seksuelt da hun var 17 år og én måned. Hun var rundt 12 år første gangen hun kom i kontakt med pornografi på internett.

Om **Anne**: Anne fyller 18 år en måned etter intervjuet. Hun er oppvokst et lite stykke utenfor Bergen by, og bor der fremdeles. Anne debuterte seksuelt når hun var 16 år. Første kontakt med pornografi på Internett skjedde da hun var 14 år.

Om **Inger**: Inger 18 år, og oppvokst rett utenfor Bergen by, og bor der fremdeles. Anne debuterte seksuelt da hun var 17 år. Når hun var langt yngre (husker ikke nøyaktig alder) fant hun sin brors pornoblader. Senere, når hun var 14 år, begynte hun å oppsøke pornografi på Internett.

Om **Ole**: Ole er 23 år og oppvokst i landlige omgivelser sentralt på Østlandet. Flyttet så til Bergen for å studere. Ole debuterte seksuelt med en jente når han var 17 år, men har de senere åra foretrukket å ha mannlige partnere. Ole fant noen mykpornografiske blader hjemme når han var rundt 10 – 11 år gammel. Et par år senere begynte han selv å oppsøke pornografi på Internett.

Om **Dag**: Dag er 23 år. Dag har flyttet en del rundt i ulike landsdeler i Norge, og har tidvis bodd i utlandet under oppveksten. Jeg treffer ham i Oslo, der han studerer. Dag

debuterte seksuelt da han var 15 år. Han begynte å se pornografi på Internett da han var 10– 11 år gammel.

Om **Iver**: Iver er 20 år, og oppvokst i en liten bygd på Vestlandet. Jeg treffer ham i Bergen. Iver har ikke debutert seksuelt på dette tidspunktet. Han begynte å se pornografi på Internett når han var 13 – 14 år gammel.

I denne oppgavens utvalgt er det relativt stor variasjon mellom informantenes refleksjonsevne, der spennet er fra lite reflektert, til svært reflektert. Dette gjenspeiler seg i språket, med den naturlige konsekvens at de språkmektige informantene har bidratt med mer empirisk innhold enn de som er mindre ordrike. Enkelte navn vil derfor kunne gå igjen mer enn andre.

Nesten alle informantene uttrykker ambivalens til bruk av pornografi. Hos noen inneholder ambivalensen elementer av skam, men uten at de nødvendigvis kan identifisere hva dette handler om, mens andre igjen knytter skamfølelsen opp mot bransjens etiske problemstillinger. Samtlige informanter er kritiske til deler av pornografis lite realistiske innhold. Det er ingen stor variasjon i grunninnstillingene til pornografi blant informantene, men man kan fornemme at enkelte i større grad enn andre forsøker å opprettholde en viss kritisk distanse. Felles for mine informanter er at de gir uttrykk for et liberalt syn på sex og seksualitet.

5.2 Første erfaringer med pornografi

Samtlige av mine informantene forteller at deres første kontakt med pornografisk materiale skjedde på en mer eller mindre tilfeldig måte. Flere kan huske at de kom over pornoblader eller videofilmer hjemme , og at dette tilhørte enten eldre søsken, eller faren.

De tidligste erfaringene er først og fremst forbundet med nysgjerrighet og spenning, og ikke så mye med tenning. Flere knytter spenningsfølelsen opp mot pornografiens tabubelagte status. Her er hva Dag forteller om hvordan han opplevde det å sitte sammen med flere gutter mens de surfet etter pornografi på skolens pc: «*og så var det spenning, da, og vi visste vi at dette virkelig ikke var lov til å gjøre*». Dags beskrivelse er ikke unike, lignende historier er rapportert i tidligere undersøkelser, som viser at gutter er mer tilbøyelige enn jenter til å se pornografi sammen, som en sosial omgangsform (Sørensen og Kjørholt 2006) Dette speiler en kultur som tradisjonelt har større aksept for at gutter ser porno. Kanskje er dette så smått i ferd med å endres. Flere av jentene i mitt datamateriale forteller om bruk av pornografi som en sosial omgangsform. Unni ser pornografi sammen med venninner, «bare for å se på noe morsomt». Men fremdeles er det forskjeller mellom kjønnene blant mine informanter, ettersom jentene bestreber seg på å holde denne aktiviteten skjult for omgivelsene, de er redde for de sosiale omkostningene et normbrudd ville medført (Berg 1999). Derimot er det større aksept for at jenter ser pornografi hvis de gjør det med en kjæreste (Sørensen og Kjørholt 2006).

De fleste informantene ble introdusert for internettpornografi via venner eller klassekamerater. Ingen av dem forteller direkte at de syntes det var ekkelt eller ubehagelig å se pornofilmer, men én informant, Elin, beskriver opplevelsen som «rar», og det hun så som «*ikke så kult*». Elin kommer jeg tilbake til om litt.

De aller yngste var ikke mer enn ti-elleve år gamle første gang de kikket på pornografi:

Ole: Det var ikke ubehagelig på noen måte. Hvis det er ubehagelig så har det egentlig blitt det senere, når jeg har blitt eldre, men ingenting når jeg var sånn 10-11-12-13-14. Det var egentlig bare spennende. Jeg visste jeg ikke ville bli sett, når jeg gjorde det. Så jeg var diskret. Dette var en privat ting som jeg gjør aleine. Men det var egentlig bare spennende.

Det at Ole i en alder av ti år kommer over pornografi som tilhører familiemedlemmer tolker han senere inn som et uttrykk for 68-generasjonens kamp for seksuell frigjøring..

Han beskriver foreldrene som et produkt av 68-generasjonen, og mener at de har et «laidback» forhold til sex og seksualitet, og at de «neppe ville hatt noe puritansk mot pornografi». Jeg tenker at pornobladene ikke nødvendigvis er et uttrykk for en pornoliberal holdning. En alternativ forklaring er at pornobladenes eier (fremkommer ikke hvem) har en personlig preferanse for pornografi, men at dette ikke nødvendigvis innebærer en positiv grunnholdning til pornografi. En kan lett overse at bruk av pornografi kan oppleves konfliktfylt, selv om konsumenten har et begjær for pornografi.

Ole forteller også at foreldrene ikke har hatt noen « pornosamtale » med ham hverken forut for eller etter hans første oppdagelse. Dette at han tolker foreldrene som « ikke puritanske » men frigjorte, kan forklare at han derfor ikke på det aktuelle tidspunktet tar med seg negative holdninger til pornografi inn i den første opplevelsen. De negative opplevelsene kommer først flere år senere. Hva dette handler om for Ole vil jeg komme tilbake til senere når jeg tar opp spørsmål knyttet til informantens følelser av skyld og skam.

Elin er den informanten som skiller seg ut ved måten hun ble introdusert for pornografi, og hvor opplevelsen er preget av ambivalens. Første gang Elin ser pornofilm ser hun det med sin kjæreste. Hun angir å være på det aktuelle tidspunktet mellom 16 og 17 år gammel:

***Elin:** Det var faktisk med kjæresten min, han sa: Du må se det her, det er dritkult, og jeg sa: Nei, det der er bare teit. Men det var litt sånn, jeg ser egentlig ikke på det her, for det er egentlig ikke kult, det var en litt rar opplevelse synes jeg, for det ble så veldig hysja ned av min far og stemor, i det huset der var det ikke snakk om sex og sånn i det hele tatt, det er stikk motsatt hvordan jeg har det med mamma, vi har det veldig åpent. Men det pirra nysgjerrigheten min, jeg tenke «da må det jo finnes noe som er ennå bedre», og vi fikk tak i piratkopierte DVD'er fra Sverige, tidlig i 2003 var det vel. Dårlig kvalitet og dårlig lys, blonde damer med store pupper og masse sminke, og rumpa på en mann. Det var stort sett det man så, det var litt så der, det husker jeg faktisk, at jeg tenkte at det må være noe som er bedre, alt kan ikke være så dårlig, det var, vi så ti minutter av filmen, så ble den slått av, og så var han kjempehypp, og jeg var sånn «det her var ikke så kult».*

Her formidler Elin, som aldri har hatt foreldre som har bodd sammen, at hun er oppvokst med ulike normer for å snakke om sex. I det ene hjemmet ble temaet hysjet ned, i det andre ble det diskutert med åpenhet. Hun opplever en slags ubehag når kjæresten viser henne pornofilm, og knytter ubehagsfølelsen opp mot farens og stemorens holdninger om at slike ting ikke skal snakkes om, hun har aldri hatt samtaler om pornografi eller pornobruk med sin dem.

Men kan Elins ubehag forklares på en annen måte? Elin er oppvokst hos moren, som hadde et relativt liberalt syn på sex, og har hatt lite kontakt med far. Allikevel mener hun at det er farens holdninger som gir føringer til hvordan hun opplever sitt første møte med pornografi. Dette står i motsetning til den sexliberale holdningen Elin uttrykker gjennom hele intervjuet:

***Elin:** Jeg tror at jeg har vært heldig, fordi jeg er såpass selvstendig, og fordi jeg har en såpass ung mamma, at jeg ble planta hodet fullt av blomster og bier i en alder av tolv. Jeg har fått tilbakemeldinger på at selvtilit har mye å si, og det at du er nysgjerrig og oppmerksom, sånn seksuelt så tør du mer, både når det gjelder porno, sex og onani og sånn.*

Kan referansen til farens strenge seksualnormer være en slags etterrasjonalisering? En må ta høyde for at det er fullt mulig å ha en frigjort holdning til sex, og samtidig ikke like pornografi. Kan det ha vært slik at Elin, uansett oppdragelse, ikke likte pornografi på den tiden? Er den negative opplevelsen knyttet til personlig preferanse, heller en til overleverte normer? Elin beskriver sine første erfaringer med at det hun fikk se var av «dårlig kvalitet» og «ikke så kult», det ga henne ikke tenning.

Senere skal vi se at Elin omtaler seg selv som «en av gutta». Slik jeg oppfatter det; å være en av gutta ses på som noe kult. Kan Elins ønske om å vise seg som kul for kjæresten - som en slags tilpasning til et tradisjonelt mannlig seksuelt script - forklare hvorfor hun ikke ba kjæresten stoppe pornofilmen når hun kjente at dette ikke var greit? Hun sier nei, men han spiller av filmen allikevel. Man kan ane at Elin har følt seg presset til å se filmen. Presset kan være en følge av normendringer i et visst sjikt av vår kultur som

generelt belønner seksuell eksperimentering, men det kan også ha oppstått et visst press fra kjæresten om at Elin skulle følge hans begjær, og dermed være med på noe hun egentlig ikke var klar for.

Elinns negative opplevelse til tross, hendelsen vekket allikevel en nysgjerrighet i henne. Over to år senere, i en alder av 18, 5 år, søkte hun selv på nettet etter pornografi, «*og da fant jeg masse som var gøy, og fikk tenning*».

At ingen av de andre informantene (unntaket er som vi har sett Elin) beskriver sitt første møte med pornografi på en ensidig negativ måte kan tolkes som en bekreftelse på det skjeve utvalget. En må anse at det er en viss sannsynlighet for at det er en sammenheng mellom oppvekst og liberale holdninger til pornografi, og at dette igjen motiverer til å delta i en undersøkelse der man forteller åpent om bruk av pornografi.

5.3 Hensikt og hyppighet

Hva motiverer de unge til å oppsøke pornografi på internett etter at den første nysgjerrigheten er stilt? Felles for samtlige av mine informanter er at de alle bruker den til tenning og onani. Dette synes å være det primære målet for de fleste. Noen oppgir dette som eneste grunn, andre som en av flere grunner til bruken. Av andre grunner som oppgis i tillegg til tenning fant jeg *nysgjerrighet, underholdning, kjedsomhet, læring og inspirasjon*.

Anne oppgir i tillegg som grunn til at hun oppsøkte pornografi i begynnelsen at hun «ville vite hva guttene så på». Praten hadde gått blant guttene i hennes miljø, og gjort henne nysgjerrig. Kanskje kunne pornografien gi henne informasjon om hvilke forventninger til jentenes prestasjoner guttene fikk av å se pornografi.

Enkelte typer pornografi har et innhold som oppleves som så fjernt fra forestillingene eller virkelighetsopplevelsen til de unge, at de opplever den som komisk. Ingers beskrivelser av hvorfor hun ser pornografi lyder som følger:

Inger: For meg handler det egentlig kun om tenning, og jeg ser bare på det hvis jeg har lyst til å komme "in the mood" liksom. Men det er jo klart når man først ser på det så hender det jo at man kanskje plukker opp ... ehmm, altså jeg har vært veldig forsiktig med å plukke opp tips fra pornofilmer for jeg har lest så mye om at det som skjer der er fake på en måte, men det er klart at man ser jo kanskje litt på tips, og litt sånn forslag til stillinger, og litt sånne ting. En sjelden gang i blant kan det være for underholdning, jeg så en gang på en sånn gammel, gammel porno fra 70-tallet, og da var det jo bare morsomt, og den var dubbet på tysk, det var absolutt ikke tennende i det hele tatt, det var bare veldig morsomt.

Typisk for informantene i min studie, så oppgir Inger at hun først og fremst bruker pornografi for tenning. Hun er heller ikke den eneste som forteller at pornografiens virkelighetsfjerne innhold har komiske sider, også Unni kommenterer dette: «Jeg tenker spesielt på historiene de lager, de er veldig usannsynlige, de er på en måte, det er dårlig skuespill, og det er fantastisk hysterisk morsomt, det skjer ikke i virkeligheten». Også Unni kobler underholdningsperspektivet til en sosial greie hun kan gjøre med venninner: *Jeg har brukt det mest til tenning, eller når jeg er sammen med venninner, bare for å se på noe morsomt.* Typisk for jenter, se NIKK-studien. De unge er ikke ukritiske til pornografiens fantasier og stereotype fremstillinger av seksuelle scenarier. en viss kompetanse i å avsløre pornografiens

Ingen av mine informanter oppgir at de ser pornografi regelmessig, eller hver dag. Bruken er av mer periodisk karakter, og noen oppgir at det kan gå opp til et halvt eller helt år mellom hver gang de har en «periode» med pornobruk. Det plasserer dem i kategorien lavfrekvensbrukere (Sørensen og Kjørholt 2006)

Av grunner som påvirker frekvensen negativt oppgis «*blir litt lei*». Det er Inger som forteller at hun i perioder synes pornografien blir for overfladisk eller usannsynlig, og da mister hun interessen. Siden tar interessen seg opp igjen. «*Pornoen er jo der alltid*», som Inger påpeker. Hyppigheten varierer også med ytre forhold, som tilgang til pc alene, eller om informantene har kjæreste eller ikke. Flere oppgir at de ser mindre pornografi når de har en sexpartner. Ole beskriver her et typisk forbruksmønster som går igjen i mitt datamateriale:

Ole: Det varierer litt, det går i perioder, det kan være at det har gått alt fra et halvt år til ett år der jeg ikke har sett på det i det hele tatt. Og så kan det være noen måneder der det blir tre ganger i uka eller daglig, så går det et par måneder, og så er det liksom av igjen i et halvt år eller år.

5.4 Pornobruk og normer jevnaldrende i mellom

Snakker de unge med hverandre om porno, og eventuelt hva slags samtaler har de? Bruker de det sammen, og hvordan foregår i så fall det? Det er liten tvil om at det i de senere år har foregått en viss grad av liberalisering og normalisering av pornobruk blant yngre generasjoner, og at det har forekommet en svak men signifikant grad av utjevning mellom kjønnene (Forsberg 2006,, Sørensen og Kjørholt 2006,)

Men er det dermed sagt at tabuene er opphevet? Her er hva Anne forteller når jeg spør om hun har snakket med venner om bruk av pornografi:

Anne: Har et par nære venner som jeg kan snakke med det om, det er vel kanskje mest tabu av alt innen seksualitet, så det er jo mange venner jeg snakker med om sex og stillinger, og hva som er best og sånn, mens pornografi er mer privat siden man ofte gjør det alene, ja, så det er vel et par venninner jeg har snakket om hva ser de på, hvilke sider er de inne på, og sånn.

Anne er bevisst tabuene som er knyttet til porno. Hun nevner dette flere ganger under intervjuet, men klarer ikke å spesifisere hva disse tabuene går ut på. Hun forteller ikke om noen spesiell situasjon der hun er blitt fortalt at pornografi er galt. Imidlertid sier hun noe interessant senere i intervjuet, når jeg spør om hun har hatt samtaler med enten foreldre eller lærere om pornografi: «Jeg har i all fall fått det inntrykket at hele omverdenen verken onanerer eller ser porno». Hun refererer her til de voksnes verden, og det at man blant disse ikke snakker om onani eller pornografi. Selv har hun aldri snakket med voksne om dette. Temaet er heller ikke blitt belyst i seksualundervisningen på skolene. Kan fraværet av kommunikasjon om bestemte seksuelle handlinger i seg selv føre til at handlingene oppfattes som tabu?

Det er relativt typisk at pornobruk fremstilles som en privat greie, og kanskje mer privat enn sex, noe som kan henge sammen med pornografiens status som tabu, og at tabuet påvirker hvor åpne man er om det, selv blant de med en liberal grunnholdning til pornografi. Allikevel har både Anne og flere andre i min undersøkelse erfaringer med å utveksle tips og informasjon om pornonetsteder med sine venner. Det er ikke uvanlig at de først forsiktig betror seg til hverandre om egne opplevelser, og så utvikler det seg til en mer løssluppen måte å snakke om pornografi på, der de gjerne foreller hverandre om «teit» porno som virker lattervekkende:

Unni: For jeg kjenner en jente som heter xxx, som har sett mye på porno, bare "å, du MÅ se denne filmen, den vet jeg at du hadde likt", liksom, så det er litt sånn at hun sender meg lenker, da. Eller hvis jeg har sett noe utrolig teit porno, hehe, så elsker jeg å fortelle hvor teit jeg synes det var! I starten snakket vi mye om det da, for da snakket vi om "ja-ja, jeg liker det", og, og så har jeg fått tips om nye sider og sånn, da.

Det er heller ikke uvanlig at de unge ser porno sammen med vennene sine, og da som felles underholdning. Elin forteller om en episode der hun var hjemme hos en kompis:

***Elin:** Jeg har mange guttevenner, jeg er en av gutta, så på et nachspiel sånn klokken halv fem om morgenen, da var han inne på redtube.com der folk har feila i en pornofilminnspilling, og det var veldig morsomt, vi hadde det kjempeartig i flere timer med den siden der (...)*

Jeg merker meg at Elin gjør et poeng av at hun er «en av gutta». Det er ikke så lett gjøre en tolkning av hva dette innebærer, men det signaliserer at hun sannsynligvis opererer med noen bakenforliggende forestillinger om kjønnsroller, og at hun tolker guttenes aksept som et tegn på at hun ikke er for jentete. En kan tolke kommentaren som en slags unnskyldning for at hennes adferd i denne situasjonen ikke er typisk feminin. Uttalelsen kan også knyttes opp til en påfølgende kommentar, der hun beskriver sine jentevenner som «pripne», noe som kanskje bidrar til at det er mindre aktuelt for Elin å diskutere porno eller dele porno-opplevelser med dem.

5.5 Kjønnsforskjeller

Hvilke opplevelser og tanker har de unge informantene om kjønnsforskjeller og bruk av pornografi? Tidligere undersøkelser har som nevnt vist både kvalitative og kvantitative forskjeller i bruk av porno mellom kjønnene. Jeg ønsket å finne ut hvilke holdninger og refleksjoner mine informanter viser til kjønns spesifikke handlingsmønstre. Jeg var også på utkikk etter hvilke forestillinger de hadde om pornobruken til det motsatte kjønn. Noen svarer litt nølende og famlende på spørsmålene, mens andre har gjort seg opp helt klare meninger. Det fremkommer av intervjuene at det ikke er like vanlig for jentene å snakke om sin pornobruk, og spesielt ikke med det motsatte kjønn.

Inger forklarer seg godt og sammenhengende om kjønnsforskjeller, og jeg velger derfor å gi ordet til henne først:

Meg: Bruker jenter og gutter pornografi likt?

Inger: Jeg tror guttene kan snakke mye mer åpent om det, jeg tror min mor ville blitt mer overrasket hvis hun fant pornoblader på mitt rom enn på broren min sitt rom. Så gutta kan snakke om det og sånn, men jeg tror gutter liker jenter som ser på porno, altså jeg har aldri fått noe sånn "æsj", liksom "slutt å snakke om det der!", hvis jeg tar det opp så blir de veldig sånn pratsomme og alle har lyst til å snakke om det og synes det er kult liksom, også med kjærester, de også synes det var kjempegøy hvis jeg hadde lyst liksom. Men sånn i en stor setting hvor det var mange folk og jeg ikke kjente alle tror jeg ikke at jeg ville snakket om det så veldig høyt, men det ville kanskje guttene gjort.

Meg: Hvorfor ville du ikke sagt noe i et slikt tilfelle?

Inger: Kanskje fordi at jeg ikke ville fått med meg så mange andre jenter, så ville jeg blitt hun ene som satt der og bare "jaja, jeg ser på porno", liksom, og så hadde det blitt litt rart, kanskje? Men i en situasjon der jeg er med gode guttevenner så er det ikke noe problem å snakke om det.

Meg: Blir jenter møtt på en annen måte, tror du?

Inger: Det er jo litt det der som alltid har vært at jenter skjuler seksualiteten sin kanskje litt mer enn gutter. Altså gutter har lov til å snakke om det mye mer, og det er også sånn på byen ikke sant, at det er de som er frempå liksom, mens jenter skal være litt mer forsiktig og jenter blir kalt hore hvis de har mer enn to på listen sin, mens gutter kan gjøre mye mer da. Jeg føler kanskje det litt med porno også, at jenter skal ikke gå rundt og snakke om at de har lyst, hva de liker og hva de tenner på og sånt. Så hvis jentene hadde sittet i et hjørne i friminuttet og sett på porno sammen, så, jeg vet ikke, det hadde vært veldig annerledes enn hvis guttene gjorde

det. Det er sikkert mange av guttene som synes det hadde vært kult, og sikkert mange av jentene også hvis det var én jente i klassen som turte å si det.

Inger uttrykker her en klar oppfatning om hvilke normer som gjelder for jenter, og at disse skiller seg tydelig fra guttenes normsett. Hun retter seg etter den etablerte normen for hva en jente kan si høyt i en sosial kontekst der flere er til stede. Hun er opptatt av å ikke få horestempelet.

Kjønnsrollefordelingen vi her får innblikk i er relativt tradisjonelt; guttene er friere til å uttrykke seg ekspressivt og relativt åpent om seksualitet og pornografi, mens jentene skal holde tilbake, og vise at de har sin seksualitet under kontroll ved å ikke uttrykke den, og ved å sette grenser. Inger mer enn antyder at det i hennes miljø eksisterer et seksuelt skript som begrenser hvor mange partnere en jente kan ha før hun får stempelet «hore». Men vi ser også hvordan hun beskriver ulike normsett for ulike sosiale kontekster, og at Inger manøvrerer de ulike normsettene etter hvilken kontekst hun befinner seg i. Når hun har vært med kjærester er det ikke lengre noe problem å gi uttrykk for et ønske om å se pornografi, i denne situasjonen er det oppfattet som «kjempegøy» av partneren.

Alle mine syv informanter svarer at de tror det er relativt vanlig at også jenter ser på porno og at bruken er knyttet til onani, men at omfanget er større blant guttene. Flere påpeker også at jenters pornografibruk er tabubelagt, og at dette påvirker hvordan jentene snakker om det både seg i mellom, og med andre. At mine informanter ser en klar sammenheng mellom pornografibruk og onani også blant jenter er vel ikke egnet til å overraske, men hør her hva en av mine informanter opplevde under samtale med en jevnaldrende:

Unni: Altså, jeg snakket med en gutt om det med porno, og så spurte han meg om jeg onanerte når jeg så på porno, så sa jeg ja selvfølgelig gjør jeg det, så sa han "hæ, gjør du? – jeg trodde jenter bare så på porno", og det overrasket meg litt. Men jeg tenker at gutter ser på porno, så runker de selvfølgelig, men det tenker jeg at også jenter gjør, mens på han da, så virket det ikke sånn, at han trodde det.

Som vi ser her eksisterer det fremdeles forestillinger om jenters onanivaner som inneholder elementer fra tradisjonelle skript, selv blant de yngre generasjonene. Det er sannsynligvis ingen som vil bli overrasket over å høre om gutter som onanerer til pornografi. Det virker rimelig å tenke at samfunnets tabuisering av jenters pornobruk til en viss grad virker konserverende på tradisjonelle forestillinger om jenters seksualitet, fordi tabuene fører til at jentene i liten grad snakker om sine pornovaner.

Det er ikke bare i den sosiale dimensjonen oppfatninger om lovlige seksuelle handlinger utspiller seg. Finnes det kjønnete normer for hvordan man kan bruke pornografi, selv når man er alene? Inger sier noe interessant om dette, hør bare:

Inger: Jeg føler at jeg gjør noe sånn litt ulovlig da, det er greit nok at det er oppe på rommet med slukket lys og sånn, men det har hendt at jeg har satt det på i stuen hvis jeg har vært helt alene hjemme og vet at ingen kommer hjem, og da blir man liksom sånn dere, herregud, her sitter man liksom midt i stuen og ... ja. Da er det nesten jeg føler at jeg gjør noe som guttene ville gjort, sånn ekkel ting. Altså sånn som jenter ikke skal gjøre, som ikke er fint ...

Inger føler at hun bryter med skriptet om hva som er akseptable seksuelle handlinger for jenter, og det etterlater henne med en skamfølelse, hun gjør noe som ikke er «fint». Det er interessant å se at selv i denne helt private og sosialt isolerte konteksten er jenters spillerom påvirket av hva de oppfatter som legitime og illegitime seksuelle handlinger.

5.6 Holdninger som endrer seg

Mitt datamateriale viser at det er forskjell i holdninger og praksis knyttet til den enkelte informants miljø og alder i måten de unge kommuniserer seg i mellom om porno. Det vil si at normene og holdningene endrer seg med alder og modning. Datamaterialet viser også at det sosiokulturelle miljøet har mye å si for hvordan holdninger til pornobruk kan oppstå eller endre seg. Et godt eksempel på dette er Dag. Han beskriver hvordan han endret syn på pornografi under oppveksten, der han først beskriver en slags uskyldig og barnlig nysgjerrighet, og så etter hvert blir det mer komplisert når han i midten av tenåra blir politisk aktiv. Her er hva han sier om de første åra han var nysgjerrig på pornografi:

***Meg:** Kan du fortelle litt om dine aller første erfaringer med pornografi?*

***Dag:** Det er vanskelig å huske, tror det var pornoblader vi fant i skogen, som pornoalvene hadde lagt ut til oss. Men på internett så var det i hvert fall at i ti elleve-årsalderen at vi på skolen brukte friminuttene til å se porno på Internett.*

***Meg:** Så dere brukte skolens pc'er?*

***Dag:** Ja, nettopp, og vi ble jo tatt veldig ofte, men da sa vi bare at det poppet opp, at det ikke var noe vi kunne gjøre med det.*

***Meg:** Fikk dere straff for det?*

Dag: Vi ble sendt ut til rektor, men fikk ingen straff. Vi var en gjeng med gutter, det var ikke en ting man gjorde alene.

Meg: Var det nysgjerrighet og spenning som drev dere?

Dag: Ja, ikke sant, vi kom fra bygda, og drev og sykla rundt, for det var det man gjorde, ikke sant, når man var på den alderen, tror det var ti-elleve-årsalderen, og vi drev og sykla rundt, så stoppa vi på Narvesen, og tilsynelatende så vi på Donald, men vi kikket litt opp, ikke sant. Det var mye sånt, men Internett var på skolen.

Meg: Hvordan opplevdes møtene med porno?

Dag: Det var, jeg begynte å se porno etter at jeg begynte å onanere, det er jeg sikker på, så jeg greide å bli tent, det gjorde jeg.

Meg: Det var ikke til hinder for tenningen at kompisene satt rundt?

Dag: Når man er ti år så synes ikke sånt allikevel. Og så var det kult, liksom, hvis man var den som styrte pc'en så var det ganske tøft, og så var det spenning da, og vi visste at dette virkelig ikke var lov til å gjøre, spesielt fordi flere av vennene mine var kristne. De hadde jo et spesielt forhold til det. Ja. Jeg begynte ikke med å se porno bare for å bli tent før i tolv-års alderen. Hjemme. Lærte meg å skjule sporene på loggen på pc'en.

Her beskriver Dag at det å oppsøke pornografi var en slags venneaktivitet preget av spenning og nysgjerrighet. Det var ansett som «kult» og «tøft» å være den som ledet an i letingen etter pornografi. Som vi ser var Dag også på dette tidspunktet klar over at de bedrev «forbudte» aktiviteter, og han hadde også oppfattet at hans kristne venner hadde et annet syn på pornografi som gikk i negativ retning. Dags beretninger om denne tiden er ikke preget av verken skam eller skyld, ikke en gang når de blir oppdaget av læreren og sendt til rektor. Han omtaler hendelsene mer som en serie typiske guttestreker. Imidlertid vil holdningene komme til å endre seg ved at Dag oppsøker et lokalpolitisk

miljø og etterhvert blir en del av dette. Jeg spør ham om han har snakket med sine venner om pornografi:

Dag: *Egentlig ikke. Da vi var barn spurte vi "skal vi se på porno, liksom", men etter hvert så har jo alle de nære guttevennene mine vært radikale, så alle har visst at det forekommer at vi ser på porno, liksom, men det er noe vi bevisst ikke snakker om, for da er du en kjip fyr, ikke sant.*

Meg: *Vil du si at i ditt politiske miljø så er man generelt kritisk til pornografi?*

Dag: *Ja, vi nevner det på en spøkefull måte, å spøke om det er greit, vi nevner at det forekommer, men ingen snakker om det. Det er aldri noen av mine venner fra dette miljøet som har anbefalt porno til meg, men det skjedde da vi var mye yngre, da skjedde det litt, i 12-13-årsalderen. Da hendte det vi anbefalte filmer til hverandre.*

Meg: *Har dere hatt politiske diskusjoner om pornografi?*

Dag: *Min første politiske opplevelse var en feminismefestival, der det ble gjort ettertrykkelig klart at dette var noe ålreite gutter ikke gjorde, så det var veldig avskrekkende. Det ble jo diskutert, men premissene for diskusjonen var "hvordan hindrer vi det i å skje", det var aldri noen diskusjon om det var greit eller ikke, folk var stort sett enige (om at det ikke var greit), men når bare gutta var til stede, så sa vi at jentene gjorde altfor mye ut av det.*

Det interessante med Dags fortelling er når han beskriver det nye miljøet, som har en offisielt fordømmende holdning til pornografibruk, og at dette er med på å trekke en grense for hva man kan snakke åpent om. Dag refererer også senere i intervjuet til jentene som de mest fordømmende, mens guttene har en stilltiende og gjensidig forståelse om at pornobruk forekommer, men man skal ikke snakke om det. Å spøke om temaet er derimot greit, men ikke hvis det er jenter tilstede. Guttene retter seg etter

normene om pornografi som eksisterer i dette miljøet, men opererer med et annet sett normer når de er i en annen kontekst. Ellers kommer det etter hvert tydelig frem at Dag strever med å tilpasse seg den politiske diskursen som ikke helt er i overensstemmelse med hans eget begjær. Denne konflikten kommer jeg tilbake til senere, under overskriften « Skyld og skam».

Ole har også erfaringer med at måten å snakke om pornografi på endrer seg med modning og miljø:

***Ole:** Det var en sånn skrytekultur, at man har sett porno eller eier porno, jeg kan ikke huske at jeg gjorde det, jeg er jo tilbakeholden, men det var et par andre i klassen som snakka om sine pornoopplevelser. Jeg er gammel nok til å huske tiden før bredbånd – og da var jeg, da var det mye aha-filmer, husker jeg. At det var noe man snakka om, at man eide porno, sånn fysiske, det var sikkert ikke så lett å få tak i på bygda når man er 14 og sånne ting, det har sikkert en sammenheng med det.*

Han knytter det faktum at han vokste opp på «bygda» til at det å eie en pornofilm medførte en viss status til den gutten som fysisk eide en pornofilm, og at det oppstod en slags skrytekultur blant guttene. Dette var tiden før bredbånd, og tilgangen på pornofilmer for mindreårige gutter var naturlig nok ikke særlig stor.

Senere, når Ole begynte på videregående, hadde samtale om pornografi endret seg:

***Ole:** Når man kom på videregående, så snakka man litt mindre om det, men når man snakka om det så var det litt sånn, etiske problemer, eller ikke, ja, om porno liksom, om det er problematisk eller ikke. Men og litt andre ting, i forhold til puritanisme, og puritansk seksualkultur og slikt.*

Samtalen har endret seg fra det litt barnlige og sensasjonspregede til mer modne refleksjoner omkring seksualitet og etiske problemstillinger knyttet til pornografi. Jeg oppfordrer Ole til å fortelle litt mer detaljert om hva samtale om gikk på, men han husker

ikke helt. Senere i intervjuet kommer vi inn på hvordan han tenker om egen pornografibruk, og her understreker han at han ikke føler han gjør noe galt når han ser pornografi. Samtidig forteller han om en dårlig samvittighet som «er litt uspesifisert». Ambivalensen vi her kan fornemme vil jeg komme tilbake til senere i kapittelet.

5.7 Kilde til opplysning

Typisk for mange av de unge som har erfaring med bruk av pornografi er at de i starten av sine «pornokarrierer» har begrenset eller ingen seksuell erfaring. Alle mine informanter unntatt én hadde konsumert en del pornografi over flere år før de hadde sitt første samleie. Nysgjerrigheten som fungerer som en slags drivkraft mot å utforske pornografi handler ikke bare om en nysgjerrighet på selve pornografien, men også om hva den sier om sex og seksualitet. Pornografi oppfattes som en måte å snakke om sex på, og ikke bare som uttrykk for fantasier. Når jeg spør Iver om hvorfor han ser på pornografi, svarer han dette:

Iver: Det er mest underholdning og samtidig for å få tilfredsstilt nysgjerrigheten litt egentlig, for det er jo ikke det temaet jeg har mest erfaring på, så det er jo litt interessant å se hva som kunne ha vært gjort (...)

Iver har svært begrenset seksuell erfaring på dette tidspunktet, og gir her uttrykk for at han søker informasjon om hvordan man gjør sex. Han forteller også at han finner mye av pornografien troverdig, det er bare «ytterkantene» han synes virker mindre troverdige, som for eksempel pornografiens ytre fortellinger om pizzabud og rørleggere som havner til sengs med fremmede kvinner når de ringer på døra. Ettersom Iver ikke har særlig med seksuelle erfaringer med en partner, kan man kanskje tenke seg at han derfor har vanskeligere for å avsløre hvilke deler av innholdet i pornografien som er lite realistisk eller lite gjennomførbart i virkeligheten.

Dag, som angir å ha en del egenerfaring med sex, gir uttrykk for å ha opparbeidet en litt annen oppfatning om pornografiens troverdighet:

***Dag:** Jeg tror det aller meste er fantasi, jeg har aldri hatt sex som ligner på porno, jeg tror det meste er tilgjort. Hvis man for eksempel prøver å gi en dame oralsex sånn som de gjør på porno, har aldri funka, nå har jeg bare prøvd det to ganger da, men det er veldig målretta, det funker ikke i virkeligheten sånn som det gjør på porno. Ting jeg har henta derfra funker ikke.*

Dag har brukt pornografien som kilde til læring; han har forsøkt å gjøre som mennene i pornoen, og funnet ut at det ikke fungerer. Sitatene viser at betrakterens eget ståsted har betydning for hvordan eller i hvilken grad pornografiens innhold oppfattes som en mer eller mindre realistisk kunnskapskilde. Før man har egen seksuell erfaring kan det være vanskelig å avsløre at pornografien ikke fungerer som noen oppskrift på sex. Pornografien kan neppe beskyldes for å ha et uttalt mål om å være en opplysningskilde til sex, og er derfor en tvilsom kilde til troverdige beskrivelser av virkeligheten. Selv om mange av de unge informantene mine gir uttrykk for at de i en viss grad har tatt inn over deg dette, kommer det allikevel frem at de strever litt med å skille det realistiske fra det urealistiske:

***Anne:** Enkelte av videoene ser man veldig lett at er skuespill, mens andre kan virke veldig realistiske, at man ikke ser at det er klippet, så jeg kan jo kjenne at når man er mindre (yngre) at man tenker at "det er sånn".*

Det å avsløre pornografiens fantasiverden krever øvelse og erfaring, det er ikke uten videre gitt at de unge klarer å motstå eventuelle normative budskap som oppstår, uavhengig om disse er intendert eller ikke fra produsentenes side.

Det er flere som gir uttrykk for at de ikke uten videre aksepterer alt de ser:

Inger: Noen ganger kan man få inntrykk av at de har forberedt seg lenge på forhånd da, i alle fall i forhold til sånn analsex og sånn, så er det plutselig sånn "åja, woosj, der er de i gang", og så plutselig sitter de der sånn, en i hvert hull og det går helt fint og det ser ut som de kan holde på sånn hele dagen. Det ser veldig sånn uanstrengt og enkelt og lett ut da. Jeg synes kanskje det er litt usannsynlig. Og så er det veldig rent og sånn da, det skjer aldri noe ekkelt eller noe sånn, og det er også sånn man tenker det er litt sånn "ja-ja, ville det vært så enkelt og delikat i virkeligheten liksom, uansett hva de gjør?"

Inger har forstått at pornografien gir et sminket bilde av hvordan sex er i virkeligheten. Pornografien presenterer en utopi der ingenting er ubehagelig eller går galt. På film forekommer det ikke at man ser kroppsvæsker på avveie, eller andre «ekle» ting. Inger peker også på et annet moment, nemlig det at pornografiske filmer ofte starter midt i seksualakten, noe scenene med analsex avslører, ettersom de ikke viser hvilke forberedelser skuespillerne gjør før opptak, noe Anne forteller at hun har forstått: «Jeg skjønner at det ikke er sånt man gjør uten å snakke om det, jeg skjønner også at det er lett å misforstå, man må ha litt glidemiddel og forarbeid og være enige om det»

En kan ikke ta for gitt at de unge pornobrukerne intuitivt skjønner at her er det gjort forberedelser som ikke vises. Når jeg spør Inger om hvordan hun er blitt oppmerksom på de urealistiske sidene ved pornografien, så forteller hun at det kan være fordi hun har lest en del artikler om sex. Som mulige kilder nevner hun Aftenposten, NRK, og Klikk.no. Videre forteller hun at da hun var rundt elleve år, så hadde storesøsteren hennes en plakat på veggen som tok for seg «20 myter om porno», og som da førte til at Inger «plukket opp en del ting», og tenkte «åja, er det sånn det er». Informasjonen har fungert som en slags motvekt til fantasiene som presenteres i pornografien.

5.8 Pornografiens kropper og eget selvbilde

Pornografien oppfattes gjerne som en eksponent for stereotype bilder av kropper, noe som ofte nevnes av kritiske røster. Hvordan ser mine informanter på kroppene som presenteres i pornografien, og hvordan ser de på sine egne kropper? Bidrar pornografien til kroppspress?

Jeg ber informantene mine om å beskrive den typiske kvinnekroppen og den typiske mannekroppen slik de fremstilles i pornografien de konsumerer. Informantene gir et variert og mangfoldig bilde av kvinnekroppene de har sett eksponert, det finnes en kategori for det meste: «*Bare skriv det du vil ha, så får du det*», sier Inger. Hun sikter til pornonettstedenes vane med å dele innholdet inn i kategorier basert på kvinnenes utseende, som «Big tits», «Small tits», «Blonde», «Hairy», «Teen» og så videre.

Her er hva Elin har erfart:

Elin: De siste åra har jeg sett mye forskjellig, faktisk. Jeg ser mer og mer såkalte normale kropper. I den aller første filmen var hun kjempetynn, hadde litt breie hofter, og så var det de største silikonpuppene i hele verden, og hun var blond, og var kjempesminka, og sånn typisk dum blondine som sikkert var lurt inn i pornoindustrien, ikke sant. Men nå finner jeg mer og mer damer med former, som når de bøyer seg ned, så ser du disse rynkene du får i hofta eller midja når du knekker deg over, og sånne ting, og det synes jeg er ok.

Tilsvarende kategorier basert på menns utseende finner man ikke på nettsteder som hovedsakelig tilbyr heterofil pornografi. Tilsvarende finner man først når man klikker seg inn på en egen kategori for «Gay», noe Ole forteller oss om litt.

Når informantene skal beskrive mannekroppene tegner det seg et litt fattigere bilde.

Flere beskriver «to typer mannekropper»:

Elin: *Det er vel to typer mannekropper i porno: De som er kjempesterke, breie over skuldra, i de dårlige filmene jeg har sett da, så er de alltid håndverkere, brei over skuldra, smal over hoftene, liten rumpe, muskler i låra, og så har du den andre sida, som ikke er så fine, de som sikkert er med fordi de er villige til å spise viagra, eller pumpe utstyret sitt. For meg er det to kategorier, enten ser de kjempebra ut, eller så ser dem ikke bra ut i det hele tatt.*

Elins beskrivelser er talende for flere av informantene i denne studien. Idealbildet som går igjen i filmene de unge ser er en veltrent og slank mann med kort hår. Men det er også slik at dette estetiske kravet kan frafalle fullstendig, mennene kan være nokså lite kjekke, bare da har en ereksjon som varer lenge nok til at de kan prestere foran kamera.

Inger har merket seg det samme som Elin, men har en liten tilleggs kommentar:

Inger: *Jeg føler det er sånn to typer jeg i hvert fall jeg har festet meg ved, enten de som er sånn veldig overtrent, altså sånn skikkelig nesten bodybuilder, eller så er de helt i motsatt ende, det kan godt, mannen trenger ikke å være sånn kjekk i det hele tatt, og det er jo egentlig teit sånn i forhold til at, porno er ikke akkurat laget for jenter, mannen blir ofte ikke filmet nesten i det hele tatt, de kutter ham her (viser med hånden ved hoftene) men hvis ikke, da ser man at de ofte ser sånn slapp ut, bleik og gjerne ikke spesielt barbert noe spesielt liksom og, gjerne litt sånn slapp mage og ...*

Inger beklager seg her over et typisk trekk ved den heterofile mainstreampornoen, nemlig det at den er laget for mannens blikk, og at dette kan ha ført til at den mannlige estetikken tillegges mindre vekt av produsentene.

Unni er heterofil, men oppgir at hun foretrekker å se lesbisk pornografi, og forklarer her hvorfor når jeg spør henne om hvordan hun vurderer de mannlige kroppene i pornografien:

***Unni:** Ikke veldig attraktive. Og det tror jeg er en grunn til at jeg ser på lesbisk porno, fordi at alle mennene som er der (i hetero porno) er sånne gamle griser som bare er skikkelig ikke sexy i det hele tatt, mens jeg synes som oftest alltid at damene har pene kropper, så jeg har ikke noe positivt bilde av menn i porno.*

Unni gir uttrykk for at mennene hun ser i pornografien ikke tilfredsstiller hennes begjær etter yngre og penere mannekropper, og at hun derfor ender opp med å se lesbisk porno for å oppnå tenning, ettersom kvinnekroppene er pene og attraktive. Det er verdt å merke seg at heterofile Unni ubesværet forteller om sin interesse for lesbisk pornografi. Normene for hva man kan bekjenne av lyster og tenningsmønstre på tvers av sin legning er annerledes for jenter enn for gutter. Hvordan ville en heterofil gutt som åpent forteller at han tenner på homseporno bli møtt? Sannsynligvis ville det vekket oppsikt, og kanskje ville han oppleve å bli møtt med skepsis til sin legning. Kan en heterofil gutt tenne på homseporno, uten å bli oppfattet som i det minste *litt* homofil? Dette sier dessverre ikke mitt datamateriale noe om, men spørsmålet bør undersøkes nærmere i fremtidig forskning.

Ole, som er homofil og derfor ser homseporno, forteller om større variasjon av mannlige kropper:

***Ole:** Det er kategorier, der, Twinks, og det betyr teenage-twenty, tween er egentlig 18-20. Det er jo egentlig sånn at de skal se veldig unge ut, fra tidlig pubertal til, ja, og glatt, glattbarbert kropp og gutteaktig. Og så har man enn annen, som er muskuløs, som heter Stud, og så en tredje som heter Bio, og det er hårete og gamle, ikke nødvendigvis gamle, men hårete og kraftige menn. Det er de tre kategoriene som du nesten alltid vil finne.*

Påvirker pornografien informantenes egne kroppsbilder, og eventuelt hvordan? Det er særlig to informanter som knytter spesifikke tanker om egen kropp til pornografiens utbud av kropper. Den ene beskriver en bekymring, den andre en lettelse. Jeg starter med bekymringen: Dag forteller følgende når jeg spør om han tror pornografien bidrar til å gi jentene urealistiske forventninger: «*Jeg er veldig bekymret for det, ja! Det er jeg. Jenter ser jo også på porno*».

Dags bekymring kan ha en sammenheng med hans eget kroppsbilde, som han beskriver på denne måten:

Dag: Ikke noe kjempepositivt, jeg sliter med å føle meg overvektig. Det er ikke noe annet jeg er misfornøyd med, det er noen småting. Det er ikke sånn at jeg tenker på det hver dag. Jeg synes jeg er ganske kjekk i ansiktet! Det er en trøst, hehe. I pornoen går det på penisstørrelse, først og fremst, og så er de veltrente. Det er ikke noe hyggelig alltid (ler litt). Det er ikke noe jeg tenker bevisst over kanskje, men jeg skulle vel ønske jeg hadde litt større pikk og mer muskler, kanskje ... Det med penisstørrelsen får man jo inn med undertøysmodeller også. Jeg var ikke bevisst penisstørrelse før folk begynte å se porno. Jeg hadde tenkt mye mindre på det hvis det ikke var for porno.

Pornografien bidrar til å gjøre Dag selvbevisst og usikker på om hans egen kropp er attraktiv nok. Kunnskapen om at også jenter ser pornografi påvirker ham. Han sier her implisitt at han ikke helt stoler på at jenter som ser pornografi er i stand til å avsløre innholdet som urealistisk, og at han dermed risikerer å bli møtt med spesifikke forventninger han ikke kan leve opp til. Forventningene til mannlig prestasjon og tilgjengelighet har holdt seg relativt stabil, samtidig som kvinnene er blitt mer bevisste om egne behov, noe som kan bidra til å skape prestasjonsangst hos menn (Pedersen 2005)

Det er relativt vanlig å høre historier om at pornografien bidrar til prestasjonsbekymringer og kroppspress hos konsumentene, og særlig blant de unge og mindre erfarne. (Löfgren-Mårtenson og Månsson 2006). Mindre vanlig er det kanskje å

høre om det motsatte, at den har bidratt til et mer positivt selvbilde. Her er hva Unni svarer når jeg spør henne om hvilke inntrykk hun har av kvinnekroppenes mangfold i pornoen:

Unni: Den typiske er jo den der med silikonpuppene, men allikevel så er det jo absolutt ikke alltid at de er glattbarbert, ofte har de små pupper og ehm, ser nedentil så ser de ut alt fra det ene til det andre, så jeg har egentlig bare blitt veldig trygg på meg selv av å se porno, for jeg har funnet ut at jeg - jeg trodde at jeg så ut som et misfoster nedentil, så plutselig så fant jeg ut at hey – jeg ser jo faktisk bedre ut enn mange av disse her! Jeg har jo faktisk blitt tryggere på meg selv. Så det er kanskje, jeg vet ikke, mange er perfekte, men mange er ikke det, det er så variert.

Unni har brukt pornografien til å sammenligne sitt eget kjønnsorgan med de hun har sett i filmene. Denne sammenligningen har ført til at hun har endret oppfatning i positiv retning; hun er blitt tryggere på seg selv når det gjelder akkurat denne kroppsdelen. Men når jeg spør Unni om hvordan hun vurderer sin egen kropp sånn i de hele, så blir den positive vurderingen mindre entydig:

Unni: Jeg er jo egentlig fornøyd med koppen min, og det er veldig rart, men jeg har veldig mange føflekker, og jeg hater de, så det er det som ødelegger mitt selvbilde, men utenom det, så synes jeg at jeg har fin kropp egentlig. Så jeg får sånn rar hangup på føflekkene mine, det er kjemperart og alle sier at jeg er kjempesær.

Alle mine informanter bekrefter at de opplevd relativt sterk misnøye med egen kropp, eller i alle fall enkelte deler av den. De er hovedsakelig kritiske til den estetiske dimensjonen, og i mindre grad kroppens fungeringsevne.

5.9 Pornografi som kilde til læring og inspirasjon

Å fastslå noen årsakssammenheng mellom pornografi og seksualvaner lar seg vanskelig gjøre, men det er i en rekke studier påvist en sammenheng mellom pornografi og seksuell praksis (Löfgren-Mårtenson og Månsson 2006). Det er rimelig å tenke seg at de unge tar med seg enkelte elementer fra pornografien og over i egne seksuelle relasjoner, men det er først og fremst informantenes egne fortellinger som bekrefter dette. Pornoen påvirker praksis på den måten at det inspirerer til eksperimentering og uttesting av ulike praksiser. Allikevel svarer noen av mine informanter nølende når jeg spør om de har lært noe av pornografien. Først når jeg stiller kontrollspørsmål kommer det bekreftende svar. Tidligere forskning har vist at det er diskrepans mellom hvor påvirkbare informantene selv mener de er, og hvor påvirkbare de mener andre pornobrukere er. Oppfatningene går i retning av at man vurderer seg selv til å være mindre påvirkbar enn andre (Forsberg 2006) De av informantene som bekrefter at de har lært noe fremhever som regel rent tekniske ting, som for eksempel samleiestillinger og sugeteknikker. Ingen av dem forteller at de har lært noe om nytelse.

Når jeg spør om Ole har plukket opp noe fra pornoen, er han først litt forbeholden i sitt svar, for så å ganske raskt slå fast at han er kompetent nok til å skille mellom et realistisk og urealistisk innhold:

Ole: Det er litt vanskelig det der. Jeg føler ikke at jeg har brukt porno som noen læringskilde, i alle fall ikke bevisst. Tror ikke jeg har hatt noe problem med å skille, det er selvsagt en problemstilling vi har hatt om i seksualundervisningen, at det er en sånn klassisk problemstilling man tar opp hele tiden, men jeg har aldri tenkt at det angår meg, jeg anser meg selv om skarp nok til å ikke gjøre noen feil.

Ole er ikke særlig i tvil om at han har klart å stå imot negativ påvirkning fra pornografien. Han har ikke bevisst brukt pornografi som læringskilde, og om det så skulle ha skjedd ubevisst, så er han kompetent nok til å skille ut det urealistiske fra pornografiens innhold.

Unni svarer mer bekreftende på spørsmålet om hun har lært noe av å se pornografi:

Unni: Jeg tenker at jeg har lært mye om stillinger, tror jeg, men, og slitt sånn, for eksempel da, suging for eksempel da, og bare hvordan du kan på en måte, hvordan du opptrer, men når det kommer til nytelse så har jeg ikke lært noe, for der er det sånn liksom, du skal ha sex oppetter en vegg, og så kommer hun på en måte, og det har kanskje heller påvirket meg negativt: "hvorfor kommer ikke jeg bare ved å gjøre sånn?"

I dette sitatet dukker det opp minst tre interessante perspektiver. For det første, Unni mener at til tross for at hun har «sett såpass mye porno at det vanlige har blitt kjedelig», ikke har lært noe om nytelse. Hun har uten vanskeligheter funnet frem til pornografi som gir tenning der og da, men ikke noe som har innviet henne i hvordan nyte sin seksualitet, og som hun kunne tatt med videre for å berike sine nytelsesopplevelser med en partner. Her kan vi ane Foucault (1999) i bakgrunnen, som hevdet at det i vår kultur ikke finnes noen tradisjon for innvielse i nytelseskunsten, ei heller via pornografien. For det andre, så har pornografiens forestilling om at en kvinne enkelt kan få orgasme av å ha sex oppetter en vegg påvirket henne negativt. Tidligere i intervjuet fortalte Unni meg at hun har skjønt hvordan pornografien byr på overdrivelser og virkelighetsfjerne fantasier, men her bekrefter hun kanskje at det ikke alltid er så enkelt å skille det realistiske fra det urealistiske, og det gjør henne usikker på egen evne til nytelse. For det tredje, så legger jeg godt merke til ett av Ingers ordvalg, hun forteller at pornografien har vært til nytte for å lære hvordan man «opptrer» under oralsex med en gutt. Her er det Unnis prestasjoner og presumptivt hans nytelse som gjelder. Ved å bruke pornografiens blikk på hvordan en kvinne skal opptre når hun gir oralsex til en mann lar hun pornografiens script være bestemmende for hvordan hun skal handle i en gitt situasjon. Anne forteller om en lignende tilnærming til pornografi som kilde til læring, og retter samtidig et forsiktig spark til seksualundervisningen i skolen:

Anne: Man får jo veldig lite informasjon i bøker og spesielt i undervisningen i skolen, jeg var jo for eksempel veldig usikker på hvordan man sugde en gutt, da

brukte jeg pornoen til å lære det, skulle man bare opp og ned, eller? Jeg kunne ikke spørre noen om det, i alle fall.

Men det er ikke bare jentene som er påvirket av sugescenene i pornografien, Dag har dette å fortelle når jeg spør om han har lært noe av å se porno:

***Dag:** Tror jeg har blitt mer opptatt av å bli sugd, enn hvis jeg ikke hadde sett porno, kan jo hende det ikke bare kommer derfra, for det er jo godt uansett, men jo, tror pornoen har gjort meg mer opptatt av det. I den pornoen jeg ser er det helt standard, liksom.*

Pornoen har skapt en forventning i Dag om at jentene han har sex med skal by på oralsex. Tidligere har vi sett at Dag bekymrer seg over hvordan pornoen skaper urealistiske forventninger til ham som sexpartner, han uttrykker tvil om jenter som ser porno har nok distanse til å ikke la seg påvirke. Samtidig bekrefter han her at han selv lar seg påvirke av det han ser, noe som står i kontrast til hans syn på pornografi som troverdig kilde om sex. En kritisk holdning til pornografi er ikke ensbetydende med at man ikke lar seg påvirke, og kanskje er det sånn at man kan komme til å overvurdere egen evne til å holde distanse, noe både Dags og Oles fortellinger antyder.

Også Elin gir et litt motsetningsfylt svar på spørsmålet om hun har tatt med videre noe hun har sett i pornoen:

***Elin:** Jeg tror ikke det, jeg tror ikke man har mye å hente derfra, annet enn at du får se at det er normalt, stort sett kan man gå inn og søke etter hva som helst, du finner alt, og da kan du få bekreftet at det er helt normalt, at det er andre folk som liker det samme. Folk liker regntøy, eller golden showers når man har sex, og at du ikke er unormal. Men jeg tror ikke en gutt blir veldig mye bedre i senga av å se porno altså, jeg veit egentlig det. Det er litt sånn "hvor har du lært det?", "jeg så en pornofilm i går", "ok, ikke gjør det". Det er ikke så bra å hente ut informasjon fra pornoen for å lære hvordan man skal ha sex.*

Elin har ingen tro på at man kan lære seg noe nyttig om sex rent teknisk, men hun er opptatt av at pornografien gjennom sitt nærmest uendelige utbud er med på å normaliserer en rekke ulike seksualvaner, tenningsmønstre og fetisjer; «*du finner alt*». «*Golden showers*» er for øvrig den kjente metaforen for urinsex. Selv har Elin en interesse for bondage og dominans/underkastelse: «*jeg har lært knyteteknikker på tau, men ikke noe rent fysisk sett har jeg lært noe*». Hun forteller videre:

***Elin:** Man kan få ideer fra pornoen. Det er litt på grunn av pornoen at jeg selv har forsøkt trekant. I pornoen er det slik at alt går kjempebra, det er ingen knuter på tråden eller sånne ting, og så har du realiteten der vi holdt på å dø av latter, og ingen av oss var sånn kjempefornøyde etterpå allikevel. Men det var en erfaring, det var gøy.*

5.10 Erfaringspress

Som vi ser i det forrige avsnittet, så har Elin latt seg inspirere av pornografien til å eksperimentere med trekant. Her oppdaget hun ved egen erfaring at avstanden mellom pornografiens sminkede fremstillinger av sex og den litt mer kompliserte virkeligheten kan være relativt stor, men hun setter allikevel pris på erfaringen, noe som kan skyldes Elins positive innstilling til eksperimentell sex:

***Elin:** Jeg er sånn at alle steiner bør snus en gang, og synes du det er gøy, kan den snus tilbake også, alt bør ses en gang, oppleves en gang, spises en gang, smakes på en gang, altså. Og likte du det ikke første gangen, så prøv igjen om en stund.*

Elin gir her sterkt uttrykk for et liberalt og «frigjort» syn på seksualitet. Hun mener at «*alt bør oppleves en gang*». Hun er også flere ganger i intervjuet nøye med å påpeke at hun ikke angrer på noen av sine seksuelle erfaringer. Selvstendighetsidealet er tydelig tilstede i Elins fortellinger; hun oppfatter seg selv som seksuelt kompetent. Elin er den av mine informanter som under intervjuet aldri gir direkte uttrykk for usikkerhet eller at seksualitet kan være vanskelig eller problematisk når grenser overskrides.

Normaliseringen av jenters seksuelle initiativ kan ha bidratt til en oppfatning om at det å ikke være seksuelt autonom er forbundet med offerrollen, og dermed til skam (Nielsen og Rudberg 2006) Jeg tenker at en økt seksualisering av det offentlige rom ikke bare har økt aksepten for pornografi, men at det også bidrar til å øke presset om å være seksuelt erfaren og eksperimenterende, og at det ikke er gitt at de unge selv er bevisste disse påvirkningene. I Elins tilfelle kan det selvsagt også være slik at det som her kommer til uttrykk er en genuin åpenhet til nye seksuelle erfaringer.

Jeg har ikke funnet eksplisitte tegn på at mine kvinnelige informanter opplever et generelt press om å se pornografi, kanskje med unntak av Elin, som hadde en spesiell opplevelse med kjæresten. Allikevel, jeg ser ikke bort ifra at å press om seksuell erfaring, altså majoritetsmisforståelsen (Pedersen 2005), også kan innbefatte konsum av pornografi. Fra før vet vi at det er relativt vanlig med en slags skrytekultur om porno blant gutter. Når Unni forteller meg om sin seksuelle debut, beskriver hun erfaringen som en slags milepæl, der nytelse var fraværende:

Unni: Vi var ikke kjærester. Det var med en jeg var forelska i, men han var ikke forelska i meg. Han var russ og kom hjem fra Tryvann, han var nok litt full, og det var 45 minutter med smerte, og så sprakk kondomen, og så lå jeg der og så sovnet han med en gang for han var jo full, og så lå jeg der og fikk tårer i øynene, men så bare "nå må du skjerpe deg, nå har jeg i alle fall hatt sex", jeg var jo så stressa for at jeg var sent ute, da var det en pinlig tur å gå rundt på Oslo City dagen etterpå for å finne en angrepille, "det var en herlig opplevelse" (ironisk).

Unni var stressa for at hun var sent ute med å debutere seksuelt. Hun var 17, 1 år når det skjedde. Medianen for debutalder for jenter i Norge er satt til 16,7 år, etter å ha falt kraftig ned fra 17,7 år de siste ti år (Pedersen 2005, Tæen et al. 2003). Denne hendelsen

kan ikke ut ifra datamaterialet knyttes til bruk av pornografi. Allikevel tar jeg den med, ettersom den viser så eksplisitt hvordan de unge opplever press om seksuell erfaring. Når jeg ser hvordan mine informanter snakker positivt om bruk av pornografi, kan en ikke se bort ifra at disse fortellingene er med på å skape og opprettholde en forventning om at erfaring med pornobruk er noe de unge bør ha, og at den økte eksponeringen kan føre til at denne forventningen etter hvert retter seg mer inn mot jenter.

5.11 Informantenes skyld og skam

Mine informanter gir uttrykk for å ha en slags positiv grunnholdning til bruk av pornografi. Det vil si at de finner sin personlige bruk meningsfull og i tråd med eget begjær. Imidlertid er det tegn på at den positive grunnholdningen ikke alltid er like entydig, eller i alle fall at den vakler. Hvordan virker miljøets negative pornodiskurs inn på mine informanter? Hvilken mening gir skammen? Har den samme mening for samtlige, eller er det forskjeller? Kan datamaterialet mitt avdekke noen kjønnsforskjeller? Jeg ber informantene fortelle meg hvilke refleksjoner de ha gjort seg om egen pornobruk. Flere av mine av mine informanter uttrykker til dels sterk ambivalens og skam relatert til egen bruk av pornografi, men ikke alle har like klare tanker rundt hvorfor pornobruken oppleves problematisk.

De av informantene som direkte knytter skamfølelsen opp mot den negative pornodiskursen er Elin, Anne, Inger og Dag. Tidligere har vi sett at Inger føler skam når hun bruker pornografi på en «guttete» måte. Som vi har sett under avsnittet «Holdninger» er Dag sterkt påvirket av antipornodiskursen i det politiske miljøet han tilhører, og ofte dukker det opp en indre dialog når han vurderer å se pornografi, men ettersom denne ikke passer med hans eget begjær tenker han «*gir faen akkurat nå*», og så ser han porno allikevel. Han konkluderer selv med at han «*har et ganske konfliktfylt forhold til egen pornobruk*». Når han er ferdig forsøker han å ikke tenke på

antipornoargumentene, for å unngå å føle skyld og skam i etterkant.

Jeg velger her å trekke frem Unni, fordi hun gir uttrykk for skam, men uten å selv kunne relatere følelsen til noe spesielt. Før jeg rekker å stille spørsmålet om refleksjoner rundt egen bruk av pornografi, forteller Unni meg dette om hva som skjer rett etter at hun har sett porno på pc'en og fått utløsning:

***Unni:** det er sånn at jeg er ferdig da, så kan jeg ta meg selv i å herregud hva er det jeg driver med, så må jeg bare lukke, får helt sånn der - oho! - hva er det jeg driver med?!*

***Meg:** Hvorfor får du den følelsen tror du?*

***Unni:** Jeg vet ikke! Men in the moment er det helt greit, da føles det bra, men med en gang jeg er ferdig - plutselig kan jeg føle meg litt ekkelt! Det er kjemperart! Men jeg får sånn der «Gud nå må du slutte!» Så fortalte jeg det til en annen, som bare:« Jeg skjønner akkurat hva du mener, Jeg har også følt sånn!» Jeg synes det er veldig rart, for jeg synes ikke det er noe tabu eller noe ekkelt å tenke på, jeg er ikke flau over at jeg gjør det og jeg synes at det er helt fint, men, allikevel, men det er også fordi at jeg kan av og til se på ting som jeg etterpå tenker at æsj, det var kanskje litt ekkelt at jeg så på, men det er ... jeg vet ikke. Man får en litt sånn splittet følelse rundt det, for det er jo ikke alt som er naturlig eller normalt eller ... jeg vet ikke.*

Unni svarer at hun ikke vet hvorfor hun føler skam, hun synes det er rart, siden hun selv ikke synes handlingen er tabu. Hun får også bekreftet at en venn har følt det samme.

Unni er klar over den negative pornodiskursen, og at porno er «satt i sammenheng med noe som kanskje er litt skittent», men i intervjuet gjør hun ingen kobling mellom egen skamfølelse og pornoens tabuiserte status. Kanskje er Unnis grunnholdning til pornografi mer kompleks og motsigelsesfull enn hun vil innrømme?

Disse fortellingene, om ambivalensen og skammen som oppstår i etterkant av pornografibruk, går igjen i tidligere forskning (Nigård refert til i Löfgren-Mårtenson og Månsson 2006). Først opplever de unge opphisselse, og så etter at de har oppnådd

klimaks, kommer skammen. Andre i mitt datamateriale som forteller om lignende sekvens av skamopplevelser er Ole, Inger, Elin, Iver og Dag. Både guttene og jentene føler skam. Vi ser her at også jenter følger det samme mønsteret som guttene i Nigårds studie.

Tilbake til Unni. En del senere i intervjuet kommer jeg tilbake til spørsmålet om hvordan hun ser på sin egen pornografibruk, og da svarer hun dette:

Unni: Det er en naturlig del av det seksuelle meg, og at jeg liker jo å onanere, og at porno er en helt fin måte å gjøre av og til, det er litt mer komplisert enn å bare gjøre det alene, men det er greit innimellom, men at jeg samtidig kan tenke «æsj hva er det jeg ser på», he-he, men at jeg tenker at det er naturlig, og at jeg liker at jeg liker det. Jeg er glad for at jeg kan se på det uten å tenke at jeg er ekkel, eller at jeg gjør noe som ikke er naturlig da, jeg synes det er veldig bra, at jeg har et normalt forhold til det.

Her gjentar hun mye av det hun fortalte først, men så motsier hun seg selv på ett punkt; tidligere utbrøt hun «*plutselig kan jeg føle meg litt ekkel*», men her hevder hun det motsatte, at hun er glad hun kan bruke pornografi uten å føle seg ekkel. Dessverre la jeg ikke merke til dette under selve intervjuet, og jeg gikk glipp av sjansen til å stille oppfølgingsspørsmål. Hvordan skal vi tolke selvmotsigelsen til Unni? Hun sier også at hun har et «normalt» forhold til porno, noe jeg tolker som et uttrykk for hennes positive grunnholdning til pornografi. Kanskje er det vi ser her ambivalensen som oppstår i brytningen mellom personlig begjær, en positiv grunnholdning til pornografi og en negativ pornodiskurs. Både statistikker og kvalitative undersøkelser viser at jenters bruk av pornografi er knyttet til tabu og en viss grad av hemmeligholdelse. Sånn sett blir ambivalensen et uttrykk for at pornobruk ikke er blitt en del av et standardisert seksuelt script for jenter når handlingen inngår i et større referansesystem (Hald 2005, Pedersen 2005, Sørensen og Knudsen 2006). En må anta at kulturens tradisjonelle syn på bruk av pornografi som et maskulint fenomen kan virke negativt inn på unge kvinnelige pornobrukere.

Jeg skrev tidligere at jeg skulle si noe mer om Oles forhold til pornografi. Ole forteller at han av og til får en «litt ullen følelse av at det her er egentlig ikke bra», og at han får litt «dårlig samvittighet som er litt uspesifisert». Han kan ikke identifisere opphavet til følelsen, men hevder at det «i alle fall ikke» dreier seg om en følelse av å «ha gjort noe galt mot andre». Ole er som vi husker opptatt av foreldrenes 68er-bakgrunn, og at man ikke skal ha et puritansk forhold til sex. Men så gir Ole uttrykk for en bekymring over sin periodiske bruk av pornografi:

***Ole:** Jeg føler at nå kan det bli en avhengighet, at det kan bli en aktivitet, hvis man tenker på sex som å gi og ta energi, liksom, da føler jeg av og til at porno heller kan ta energi, og det er mer sånn mentale tanker, men hvis det skjer i kjedsomhet eller prokrastinering, at det liksom tar energi og virker utmattende.*

Ole er den eneste av mine informanter som uttrykker engstelse for å bli avhengig. Det er i de aktive periodene han kjenner denne bekymringen. Han oppgir også at han har brukt pornografi når han har hatt kjæreste, og at han da får negative tanker om bruken:

***Ole:** Når jeg har brukt pornografi mens jeg har hatt kjæreste, da tenker jeg at jeg burde brukt den tiden og energien på kjæresten, eller «herregud, dette er teit, jeg har en kjæreste, da trenger jeg ikke bruke tid på det her».*

Ole har en oppfatning om at pornobruk er unødvendig når man har kjæreste, så når han allikevel bruker pornografi i periodene han er i et forhold, så kan opplever han bruken som noe negativt. Bekymring om avhengighet har jeg ikke sett tematisert i tidligere forskning, eller i den litteraturen jeg har støttet meg til i denne oppgaven. Spørsmål om pornoavhengighet, altså om hvor utbredt det er, samt i hvilken grad pornobrukere føler bekymring for å bli avhengig, bør undersøkes i fremtidig forskning.

5.12 Pornosnakk med voksne

Det er forskjellige meninger i min informantgruppe hvorvidt de ønsker å snakke med voksne om pornografi. Flere skiller mellom det å få informasjon om pornografi, for eksempel gjennom undervisningen, og det å diskutere det åpent: «*Har ikke behov for å snakke med noen voksne om det, men vi kunne gjerne fått noe mer informasjon om det i undervisningen*», forteller Anne. Jeg spør Unni om hun har hatt behov for å snakke med noen voksne om porno:

Unni: kanskje i starten, bare sånn for å ... man kan jo føle seg litt skitten eller dum. Og på en måte få en bekreftelse på at det ikke er så dumt, eller hva man kan få ut av det, men at man må være klar over at selv om alle damene der får orgasme på to minutter, så er det nok ikke sånn i realiteten, det kunne likeså gjerne vært en slags opplysningskampanje som en samtale.

5.13 Samtaler hjemme

Dag og Inger er de eneste av mine informanter som har hatt generelle samtaler om pornografi og pornobransjen med foreldrene. Inger med sin mor, Dag med sin pornoliberal far: «*Hadde en del politiske pornodiskusjoner med faren min, og da var det jeg som kritiserte ham fra et venstrefeministisk standpunkt, jeg mener han er for liberal*». Dags konfliktfylte forhold til pornografi kommer også til uttrykk her, når han kritiserer faren sin for å være for liberal, samtidig som bruk av pornografi inngår i hans eget personlige begjær. Dag har også opplevd å få tilsnakk av sin mor, etter at søsteren sladret om hans pornobruk når han var tretten år: «*moren min ble oppriktig sur, hun ble sinna og tok en prat med meg om det og sånn, og hun er ikke sosialist eller noe, hun er en*

vanlig konservativ dame, «dette er umoralsk». Det var ubehagelig, jeg skammet meg».

Som vi husker fra tidligere så strever Dag en del med spesifikk kontekstbunden skyld og skam i relasjon til pornobruken.

Ingen av de andre informantene har hatt lignende samtaler med sine foreldre, heller ikke på et generelt nivå, til tross for at flere oppgir å ha «*liberale*» foreldre. Flere av mine informanter mener at foreldene deres antageligvis ikke ville tenkt noe negativt om pornobruken. Allikevel: Å initiere til samtaler med foreldrene om bruk av pornografi eller stille dem spørsmål vedrørende innholdet i noe av de de har sett er det ingen av mine informanter som uttrykker noe ønske om, snarere tvert om, dette anses som et privat anliggende: *«Det er liksom ikke noe jeg har lyst til å fortelle heller, for da hadde jeg blitt litt flau, og jeg hadde følt at de hadde sett meg på en annen måte, kanskje».*

Men hensynet går også andre veien, Unni tror foreldrene helst vil slippe slike samtaler: *«Tror kanskje at de hadde blitt litt flaue, fordi det blir på en måte satt i sammenheng med noe som kanskje er litt skittent».* Inger tror bestemt ikke foreldrene er åpne for å snakke om det: *«Min far er ikke en sånn som ville snakket om det uansett, han ville ikke vært med i den diskusjonen».* Videre forteller hun at moren ikke anser datterens seksualitet som noe som angår henne, med unntak av å informere om prevensjon og beskyttelse mot seksuelt overførbare sykdommer. Jeg antar disse fortellingene om gjensidig opprettholdelse av private og intime grenser mellom foreldre og barn er nokså typiske, de ser ikke ut til å ha forandret seg stort gjennom generasjonene (Sørensen og Knudsen 2006, Træen 1999).

5.14 Porno og seksualundervisning

Det er gjennomgående for mine informanter at de forteller om sparsom eller ingen tematisering av pornografi i seksualundervisningen på skolen. De uttrykker også en generell misnøye med kvaliteten og mangelen på bredde i undervisningen. Hele seks av

syv informanter har ingen minner om at pornografi var et tema. Ole er den eneste som har noe å fortelle om dette:

***Ole:** Har hatt kort om pornografi. Det var noe med at «alle ser på porno, det er ikke unormalt eller noe galt med det, vi må huske på at det ikke er virkeligheten». Men vi hadde ikke noen diskusjon om det.*

I tillegg kommer det til uttrykk at en del har hatt «kleine» eller lite vellykkede erfaringer med undervisningskvaliteten. Det er en del faktorer som spiller inn, her er hva Elin forteller om en opplevelse fra ungdomsskolen:

***Elin:** Læreren vår på ungdomsskolen forsøkte seg på seksualundervisning, men det gikk ikke så bra, så vi fikk en helsesøster, og det gikk bra for jentene men ikke for gutta. Det var jo en dame, og hun ble driti ut av gutta, så vår mannlige lærer tok undervisningen for gutta, og helsesøsteren for jentene, og det fungerte veldig greit. Da fikk vi jentene spørre om det vi ville spørre om uten at det ble fnising, og guttene våget faktisk å spørre, og læreren våget å forklare. Guttene skal jo være tøffe på ungdomsskolen, så det å spørre om noe i plenum med jentene, det går ikke.*

Sjenerthet overfor det motsatte kjønn spiller inn på hvor åpne og deltagende elevene hadde mot til å være. Som vi ser gjaldt dette både medelevenes og lærerens kjønn. Sjenertheten vil sannsynligvis også gjelde for bruk av pornografi, særlig for jentene, som en må anta i større grad enn guttene opplever at pornobruken er knyttet til kulturelle tabu og normbrudd. Informantene gir et nokså samlet bilde av manglende tillit til at de lærerne de har hatt kontakt med var egnet til å svare på spørsmål om pornografi. Ole ler når jeg stiller spørsmålet: «*Nei, absolutt ikke, stakkars fyr, tro ikke han hadde data engang. Det hadde blitt veldig kleint for alle involverte*». Den manglende tilliten kan komme av en opplevd generasjonskløft fra informantenes side. Flere gir uttrykk for at hvis det i det hele tatt skal være aktuelt å spørre noen voksne på skolen om pornografi, så må det være med «*voksne som jeg stoler på og som er kul på en måte*».

6 Sammenfattende drøfting

6.1 Første erfaringer

Informantene i denne studien viser totalt sett en nokså sammensatt gruppe av unge pornobrukere. Intervjuene viser allikevel at en del erfaringer er felles, som for eksempel at de fleste av informantene opplevde en positiv nysgjerrighet og spenning forbundet med sine første pornoerfaringer. Pornografi kommuniserer om sex på en eksplisitt og ellers uvant måte, her kan de unge og uerfarne selv se hvordan sex gjøres. Det vanligste blant mine informanter var at de begynte å se hardcore pornografi på Internett flere år før de debuterte seksuelt. Noen av guttene var ikke mer enn 10 år, jentene var rundt 14 år. Så unge mennesker er sårbare for pornografiens måte å snakke om sex på. Selv om de unge opplever det positivt at de får tilfredsstilt nysgjerrigheten og tørsten etter kunnskap om sex, må en ta høyde for at de ikke nødvendigvis er kompetente til å yte kritisk motstand mot det de ser. Foucault (1999) snakker om hvordan kunnskap er en form for makt, og i den grad de unge tyr til pornografien som en kilde til kunnskap om seksuell praksis, vil de være utsatt for påvirkning i bestemte retninger. I hvilken grad dette forekommer, er selvsagt vanskelig å si noe om, men en må ta høyde for at risikoen er til stede. Som vi ser går det flere år fra de unge begynner å bruke pornografi, til de debuterer seksuelt. Om bruk av pornografi i det hele tatt påvirker debutalder, ved å fremskynde den eller utsette den, er vanskelig å si, men ut i fra mitt datamateriale er det ingenting som peker i den retning. En kan imidlertid ikke utelukke en slik sammenheng, og spørsmålet bør derfor stilles i fremtidig forskning.

6.2 Tenning som primær hensikt

Etter hvert som de unge har sett porno en del ganger, forteller de at tenning oppstår, og at dette etterhvert utvikles til å bli hovedformålet for å se pornografi. Ingen av mine kvinnelige informanter har noe problem med å innrømme at de blir kåte av porno, og at de bruker den til onani. Det gjør at de skiller seg ut fra tidligere kvalitative undersøkelser, der jentene motvillig innrømmer fysiske reaksjoner på pornografien, eller forteller at de ikke tenner i det hele tatt (Berg 1999 referert til i Sørensen og Knudsen 2006). Informantene mine bekrefter tidligere studier, ved at de også ser pornografi som en form for komisk underholdning i sosial samhandling med venninner (Sørensen og Knudsen 2006).

6.3 Normer for pornobruk

Mitt datamateriale bekrefter tidligere forskning som viser at det er det skjedd en viss grad av normalisering knyttet til oppfatninger om pornografi og bruk, og at det er tydelige kjønnsforskjeller. Fra før vet vi at det har skjedd en endring både på kulturelt nivå, ved den såkalte massekulturelle mainstreamingen av pornografi, altså en mediert seksualisering av det offentlige rom, særlig av jenter (Sørensen og Knudsen 2006, APA 2007), og på individuelt nivå (Forsberg 2006, Hald 2006, Johansson 2007, Sørensen og Knudsen 2006) Bruken av pornografi har både en sosial og en privat dimensjon for mine informanter. Hvordan bruken blir oppfattet avhenger av relasjonen den inngår i. Jentene kan snakke om pornobruk med utvalgte venninner, og det fortelles også om enkelte opplevelser med kjærester som syntes det var «kult». Allikevel, for jentene handler den sosiale dimensjonen mye om hemmeligholdelse. De opplever ikke at de kan snakke åpent om pornobruk i en kontekst som for eksempel et klasserom. Pornobruk blant jenter er knyttet til et kulturelt tabu, i motsetning til hos gutter, der det de fleste i et samfunn deler en oppfatning om at det er normalt at gutter har en viss kontakt med pornografi. Her ser vi at det oppstår en brytning av normer mellom ulike kontekster, og

at det er tydelige kjønnsforskjeller. Giddens (1992) argumenterer for at kvinner er blitt mer likestilte mennene, noe som innebærer en større handlingsrom for kvinnene til å forme sin seksualitet. Denne analysen passer åpenbart ikke på bruk av pornografi, som kulturelt sett fremdeles er sterkt knyttet til mannlig seksualitet, noe som kommer til syne i mitt datamateriale. For guttene oppleves det mer legitimt med pornobruk, det oppstår for eksempel ikke skam når en av mine informanter blir tatt på fersken i å se pornografi på en av skolens pc'er. For jentene i mitt datamateriale er fortellingene preget av mangel på legitimitet fra kulturen. Bruk av pornografi er legitimt innenfor mine kvinnelige informanters intrapsyriske seksuelle skript, men på et kollektivt nivå må de ofte være tause om bruken for å unngå stigmatisering. Bruk av porno representerer sånn sett større risiko for sosial fordømmelse for jentene.

6.4 Holdninger i endring

Som vist i mitt datamateriale kan holdninger til pornografi endre seg over tid. En kan gå fra å ha en positiv holdning, til å utvikle en mindre entydig og mer konfliktfylt holdning, slik som med Dag. Dag blir etter hvert sterkt påvirket av kjønnsdiskursen i sitt politiske miljø, der pornobruk som uttrykk for tradisjonell mannlig seksualitet blir slått hardt ned på, særlig av kvinnene. Denne diskursen kolliderer med Dags personlige begjær. Pornobruken settes i en større referanseramme der den anses som illegitim, han aksepterer til en viss grad de pornonegative argumentene, men henfaller til pornobruk allikevel. Dag har utviklet et dobbelt sett med normer, der han tier om det ene normsettet i relasjon til det politiske miljøet han tilhører. Dette fører til sterke skyldfølelser og mye indre konflikter hos Dag.

Men utviklingen kan også gå andre vei, slik som med Elin, som først var negativ til pornografi, men senere ble positivt innstilt og etter hvert lot seg inspirere av pornoen.

6.5 Pornografiske skript

Pornografien fungerer som kunnskapskilde, inspirasjonskilde og som kilde til læring for mine informanter. I mitt materiale er det flere som strever med å skille det realistiske innholdet fra det urealistiske. Selv med en kritisk holdning er det krevende å sortere de forskjellige budskapene og idealene pornografien formidler. I mitt materiale kan man se tegn på en viss kobling mellom pornografiens innhold og informantenes seksuelle skript. De unge tyr til pornografien for å hente ut «oppskrifter» på hvordan de kan gjøre sex. Löfgren-Mårtenson og Månsson (2006) reiser spørsmålet om ikke det kan være aktuelt å snakke om pornografiske skript. Et forslag jeg støtter, etter å ha sett hva mine informanter forteller om hvordan pornografien har påvirket dem, som i eksempelet med Anne, som brukte pornografiens skript for hvordan utføre oralsex på en gutt, og Unni, som har lært seg hvordan hun skal «opptre» under oralsex.

Det er for øvrig verdt å merke seg at pornografiens påvirkning på eget kroppsbilde ikke utelukkende må antas å være negativ. I mitt datamateriale fant jeg at påvirkningen på eget kroppsbilde også kunne oppleves positivt. Både Elin og Unni forteller hvordan de opplever at det å se pornografiens variasjoner av kvinnekropper også har bidratt til at de har opplevd større selvaksept for egne kropper.

6.6 Egen vurdering av påvirkning

Helt i tråd med tidligere forskning (Forsberg 2006) viser mitt datamateriale at informantene er bekymret for hvordan pornografien påvirker de andre, mens de antar at de selv er relativt kompetente nok til ikke å la seg tilfeldig påvirke av pornografiens innhold. Enkelte mer eller mindre avviste tanken om at de har lært noe av pornografien. Disse selvoppfatningene står en viss grad i kontrast til hvordan de beskriver sine opplevelser. Her fortelles det om hvordan pornografien har skapt spesifikke

forventinger til fremtidige sexpartnere. Det fortelles også om hvordan pornografien skaper forventinger til dem selv og egne prestasjoner. Noen har tydd til pornografien for å finne ut hva det motsatte kjønn er påvirket av. En må anta at noe av hensikten med denne handlingen er å vurdere en tilpasning til den andre, men da gjennom pornografiens skripter. Min oppfatning, etter å ha arbeidet med datamaterialet til denne oppgaven, er at de unge pornobrukerne strever i litt varierende grad med å holde kritisk distanse til pornografiens innhold. I et større perspektiv kan dette ha den konsekvensen at de videreformidler og bidrar til en utbredelse av pornografiens skripter, både på et kulturelt og et individuelt nivå. Spørsmålet for fremtiden, der mye tyder på pornobruken vil øke, blir da i hvilken grad pornografien lukker opp (Giddens 1992), og hvor mye den snevrer inn handlingsrommet til det enkelte individ (Foucault 1999).

6.7 Skyld, skam og ambivalens

Det var bekymringsverdig mange fortellinger om skam og ambivalens knyttet til pornobruk i mitt datamateriale. Skamfølelsen viste seg blant begge kjønn, og opptrådte uavhengig av hvilken grunnholdning informantene hadde til pornografi. Som fenomen har opplevelsen av skam grobunn i frykt for sosial avvisning (Frønes i Wyller (red.) (2002)). Selv om man rent personlig vurderer pornobruk til å være en legitim handling, kan kulturens fordømmelse virke inn på den enkelte, og dermed påføre skam. Da jeg starter med arbeidet til denne oppgaven, var jeg nok ikke helt forberedt på alle fortellingene om skam i blant unge pornobrukere, selv om jeg forventet at temaet ville dukke opp i noen grad. Det jeg har lest om tidligere forskning, om hvor normalisert pornobruken er blitt blant den yngre delen av befolkningen, kan ha ført til at jeg overså skyld og skam som et sentralt tema. Nokså typisk for mine informanter var at de i intervju situasjonen ikke knyttet skamfølelsen til noe spesifikt. Unntaket her er Dag, som har et svært bevisst forhold til skyld- og skamfølelsen, noe som førte til at vi snakket en del om dette. Dag var sistemann ut i intervjurekken. I ettertid ser jeg at jeg kunne gått

dypere inn i dette temaet hos de andre informantene, men ettersom jeg ikke var godt nok forberedt på dette området, glapp dessverre sjansen i denne omgang. Jeg skulle gjerne visst mer om hvordan skammen og ambivalensen påvirker deres selvidentitet og selvfølelse.

Det at jeg fant såpass mye skam hos mine informanter har fått meg til å revurdere om pornobruk virkelig er så normalisert som det hevdes i tidligere studier, i alle fall på det kulturelle nivået. Fremtidig forskning bør etter mitt syn fortsatt opprettholde fokus på hvorvidt fortellingene om normalisering er gjeldende for brukernes opplevelser.

6.8 Pornosamtaler

I mitt datamateriale er samtaler mellom unge og voksne om seksualitet og pornografi nærmest fraværende, både i skolesituasjonen og hjemme. Ikke alle av mine informanter gir uttrykk for at dette er greit. Noen forteller at de har savnet en voksen person i sitt liv de kunne ha snakket med om pornografi. Det er først og fremst hjelp til å avsløre urealistisk innhold de uttrykker direkte behov for. Men også indirekte er det tegn på at de kunne hatt nytte av mer generell kunnskap om pornografi. De fleste begynner å se pornografi flere år før de gjør seg egne seksuelle erfaringer. Denne gruppen er mest utsatt for negativ påvirkning eller falske forestillinger om sex og seksualitet. Etter mitt syn bør derfor fokuset først og fremst legges på denne gruppen.

De unge vil helst ha en voksen person de ikke står i nær relasjon til, som samtalepartner. Det ble også foreslått at man kunne lage en opplysningsfilm om pornografi, for å motvirke uheldig påvirkning og falske forestillinger om sex og seksualitet. Disse oppfordringene bør vi lytte til. Med tanke på de siste tiårenes stadige økning av pornobruk er det lite som tyder på at behovet for informasjon om seksualitet generelt, og pornografi spesielt vil bli noe mindre i fremtiden. Snarere tvert om. I 1995 hevdet Bente Træen følgende:

«Ungdom er i en fase hvor de inkorporerer seksualiteten i livet sitt, og lærer seg å håndtere den. I denne prosessen er de for det meste overlatt til seg selv og til venner som er i samme utviklingsfase» (Træen 1995)

Dersom dette ikke endrer seg, vil unge mennesker være overlatt til å kommunisere om seksualitet og pornografi med jevnaldrende, og pornografien selv.

7. Avslutning

7.1 Refleksjoner om pornografi og seksualitet

Under mitt arbeid med denne oppgaven har møtt en del fordommer og kunnskapsmangel om pornografi blant foreldre, lærere, vitenskapsmennesker, journalister og andre. Det er en utfordring at mange unge pornobrukerne besitter mer relevant kunnskap om pornografi enn de fleste voksne de skal forholde seg til i hverdagen. Den offentlige samtalen om pornografi har lenge vært rammet inn av en nokså fastlåst for-eller-imot-debatt, noe som har vært til hinder for å diskutere pornografiens mangfoldige representasjoner av kjønn og seksualitet i moderne tid. Man trenger verken være for eller imot porno for å fatte saklig interesse for dens innhold og betydning. I antologien *Meningen med sex* formulerer filosofen Knut Kolnar en rekke spørsmål om pornografi:

Kan pornoen fortelle oss noe om hvilke nytelsesformer som gir sosial status, og hva kulturen anser som legitim lyst? Reflekterer pornoen tidens seksuelle normer i ulike varianter, ut fra en tankegang om at pornoen hele tiden ernærer seg av tabuene for å skape seksuell spenning, og at overskridelser således bidrar til å tydeliggjøre normene? Finner vi i pornoen forestillinger om hvilke seksuelle

tenningsmekanismer kulturen feirer, hvilke identitetsrekvisitter og erotiske positurer den anser som ladet med attraktivitet, og hvilke kropper og mentaliteter det er som får lov å bidra til å erotisere det offentlige rom?
(I Mühleisen og Christel 2007: 45)

Det ligger utenfor denne oppgavens rekkevidde å svare på spørsmålene. Spørsmålene anses allikevel relevante å stille, fordi de åpner opp for et kritisk blikk på pornografien, og spørsmålene har dermed en naturlig plass i denne undersøkelsen.

7.2 Pornografiens plass i samfunnet

Pornografien har provosert og møtt motstand så lenge den har eksistert. Mangt er blitt hevdet om pornografiens *virknings*, og da spesielt dens *skadevirkninger*. Flere politiske partier har tatt standpunkt mot pornografi. I SVs prinsippprogram kan vi lese følgende:

Menneskehandel er blitt en milliardindustri på linje med våpenhandel og narkotikaomsetning. Det er en trussel mot menneskeverdet når kroppen blir redusert til en vare som kan kjøpes for penger. Derfor arbeider SV mot porno, prostitusjon og strippeklubber
(<http://sv.no/Forside/Politikken/Prinsippprogram>).

Den moderne debatten om pornografi er i hovedsak drevet frem av feminister, men motstanden er også kommet fra religiøse hold. De typiske innvendingene hevder at pornografien handler om vold, ikke sex, at den viser fornedrelse og ikke nytelse, og at dette i sin ytterste konsekvens er samfunnsskadelig. Kritiske røster mener at pornografien først og fremst henvender seg til det mannlige blikk, og at seksualitet fremstilles på mannens premisser. Kvinnen er redusert til et passivt objekt. Budskapet er at i sitt vesen er all pornografi å anse som kvinneundertrykkende. Slike påstander stiller for eksempel pornografiske skildringer av homofil seksualitet i et noe merkelig lys. Problemet med et slikt syn på pornografi er at det snakker om én pornografi. Det

finnes ikke bare én pornografi. Det er gjort forsøkt på å nyansere pornomotstandernes mer eller mindre dogmatiske og ensidige beskrivelser av pornografiens innhold. Det er blant annet pekt på det innholdsmessige mangfoldet: den nyere pornografien viser kropper i alle aldre, fasonger og størrelser. Det fremstilles en nærmest uendelig lang rekke ulike seksuelle handlinger mellom like eller ulike kjønn. Kvinnene er gitt både aktive og passive roller, det samme med mennene. Begge kjønn gir og tar nytelse. Som sjanger er pornografien flertydig og mangfoldig. Den henvender seg til både kvinner og menn, til homofile og heterofile. Den befatter seg med kulturelle tabuer, og kan således sies å være en tabubryter, på godt og vondt. Blant pornobrukere finner man heterofile, homofile, unge, gamle, kvinner, menn, feminister og liberalister, hevder to forfattere som har skrevet hver sin debattbok om temaet (Synnevåg 2002, Rolness 2003). Pornografiens tvetydighet og mangfold gjør at kritikken av den må speile dette mangfoldet hvis den skal fremstå som gyldig. Til tross for at mye av den tidligere kritikken er tilbakevist, er det fremdeles verdt å opprettholde det kritiske blikket. Det finnes reelt kvinnefordrende porno. «Det finnes dårlig porno, ekstrem porno, porno på galt sted, til gal tid, og misbruk av porno – som alt mulig annet.» (Rolness 2003: 13). Skriver man «porn» i søkefeltet på Google, vil det sekunder senere dukke opp lenker til utallige nettsteder som tilbyr alt fra såkalt mainstreamporno til filmer med innhold som bryter med tabuer som incest, voldtekt og så videre.

Selv om de riktig nok ikke er mange i tallet, finnes det i dag både kvinnelige og mannlige pornoprodusenter som lager pornografi ment for kvinnens blikk. I 2009 mottok filmskaper Marit Östberg et tilskudd på 500.000 svenske kroner fra Svensk Filminstitut (et statlig organ) for å lage feministisk porno. Prosjektet ble gjennomført, og resulterte i en film med navn Dirty Diaries (Dagbladet 15.3.2010)

7.3. Er pornografibruk et problem i seg selv?

Motstand mot pornografi har som regel utgangspunkt enten i personlig smak, kulturelle tabuer, eller om en etisk eller juridisk grense er krysset.

Som nevnt tidligere er det ikke påvist at konsum av pornografi i seg selv er skadelig. Til tross for denne kunnskapen velger mange å opprettholde sin motstand mot pornografi. Er det derfor rimelig å se etter andre forklaringer på motstanden? Den allmenne definisjonen på pornografi gjenspeiles i Bokmålsordboka: *Fremstillinger i tekst eller bilder som har det formål å virke seksuelt opphissende* (Bokmålsordboka 23.2.2012). En slik definisjon overlater til den bakenforliggende intensjonen å avgjøre hva som anses som pornografisk materiale, og ikke til hva som faktisk fremstilles av seksuell aktivitet. Når intensjonen definerer, kan for eksempel kunst eller informasjons- og undervisningsmaterieell beskrive eksplisitte seksuelle handlinger uten å vekke anstøt på samme måte som når fremstillingene er tilnærmet like, men hvor intensjonen er å seksuelt opphisse betrakteren. Dette kan tolkes som at det ikke er selve fremstillingene av seksuell aktivitet som provoserer, men at det er den seksuelle tenningen som anses som en uønsket form for seksualitet. Visuell fremstilling av seksuell aktivitet er akseptert som objekt for opplysning eller kunstopplevelser, men det er ikke akseptert som objekt for seksuell tenning. Innenfor en slik fortolkningsramme blir alle former for pornografi illegitime, nettopp fordi intensjonen er å stimulere til tenning.

En konsekvent avvisning av pornografiske skildringer som et legitimt produkt, uavhengig av form og innhold, ender fort opp med å bli en indirekte kritikk av de mange som villig eller uvillig tenner på pornografi. Fordømming av pornografibruk på et slikt grunnlag er problematisk. Vi risikerer å lære de unge pornobrukerne at det er noe galt med deres seksualitet. Påstanden om at pornografi handler om vold og ikke sex, og at pornografi derfor som sådan er iboende voldelig, hviler på et tvilsomt premiss, nemlig det at seksuelle handlinger a priori er voldelige, eller i det minste at idet man fester en hvilken som helst seksuelle handling til film eller bilder, så transformeres de seksuelle handlingene til vold. Dersom dette er en korrekt tolkning, så mangler påstanden en begrunnelse det er mulig for andre å ta stilling til. At det finnes en viss mengde pornografiske genre som skildrer seksualisert vold eller aggressiv seksualitet er dessverre et faktum, og den finnes relativt lett tilgjengelig på Internett.

Litteraturliste

Bäckman, Maria (2003): *Kön och känsla - Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*. Göteborg og Stockholm: Makadam förlag

Berger, Peter. L. & Luckman, Thomas (2011): *Den samfunnskapte*

Evenshaug, Odd, Hallen, Dag (2005) *Barne- og ungdomspsykologi*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Foucault, Michel (1999): *Seksualitetens historie I, Viljen til viten*. Norsk utgave:Pax forlag

Giddens, Anthony (1992) *The Transformation of Intimacy*. California: Stanford Univeristy Press

Giddens, Anthony (1996) *Modernitet og selvidentitet* København: Hans Reitzels Forlag

Hammersley og Atkinson (1998) *Feltmetodikk*. Oslo. Ad Notam Gyldendal A/S

Hegna, Kristinn (2005): «*Likestillingsprosjektets*» barn. *Endringer i kjønnsforskjeller blant ungdom fra 1992 til 2002*. NOVA rapport 21/05

Hite, Shere (2003): *The Hite Report*. New York: Seven Stories Press,U.S.

Johansson, Thomas (2007) *The transformation of sexuality*. England: Ashgate Publishing Limited

Kipnis, Laura (2003) *Bound and Gagged. Pornography andt the Politics of Fantasy in America*. USA: Duke University Press

Kvale, S. & Brinkmann (2010): *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Månsson, Sven-Axel og Löfgren-Mårtensson, Lotta (2006): "*Sex överallt, typ!*" : om unga och pornografi. Stockholm: Gothia

Mühleisen Wenche, Sverre Christel (red) (2007) *Meningen med sex*. Oslo: Pax Forlag A/S

Nielsen, Harriet Bjerrum, Rudberg, Monica (2006) *Moderne jenter. Tre generasjoner på vei*. Oslo: Universitetsforlaget

Nordisk institutt for kunnskap om kjønn (NIKK): *Unge, køn og pornografi i Norden. Kvantitative studier*. Tema Nord 2006:546. Norden

Nordisk institutt for kunnskap om kjønn (NIKK): *Unge, køn og pornografi i Norden. Kvalitative studier*. Tema Nord 2006:545. Norden

Pedersen, Willy (2005), *Nye seksualiteter*. Oslo: Universitetsforlaget

Rolness, Kjetil (2003): *Sex, løgn og videofilm, et usladdet oppgjør med mytene om porno*. Oslo: Aschehoug

Røthing, Åse (2002), " "Det samme" er ikke "det samme" Kjønnede tolkninger og etiske utfordringer" *Tidsskrift for ungdomsforskning* , 2 (1): 21-32

Synnevåg, Marit (2002): *Pornografi*. Tromsø. Tapir akademisk forlag

Sørensen, Anette Dina og Knudsen, Susanne V. (2006): *Unge, køn og pornografi i Norden, Sluttrapport*. ANP 2006:749 Norden

Træen, Bente (1995): *Ungdom og seksualitet*. Oslo: Ad Notam Gyldendal

Træen, B., Stigum, H., & Magnus, P. (2003). *Rapport fra seksualvaneundersøkelsene i 1987, 1992, 1997 og 2002*. Oslo: Statens institutt for folkehelse.

Utdanningsdirektoratet (2009): *Undervisning om seksualitet. Et*

ressurshefte for lærere i grunnskoleopplæringen.

Wyller, T. (red.) (2002) *Skam. Perspektiver på skam, ære og skamløshet i det moderne.*
Bergen: Fagbokforlaget

Östergren, Petra (2006): *Porr, Horor och Feminister.* Sverige: Dejavu

Internettressurser og avisartikler:

Bokmålsordboka: *Pornografi* Hentet 23.2.2012 fra <http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=pornografi&bokmaal=+&ordbok=bokmaal>

Dagbladet.no, Ringheim, Trude: *Svensk, statsstøttet, feministisk porno til Norge* Hentet 23.1.2012 fra <http://www.dagbladet.no/2010/03/15/kultur/debatt/kommentar/porno/signaler/10863197/>

Forsberg, Margareta (2006): *Ungdomar och sexualitet. En forskningsöversikt år 2005.* Hentet 01.04.2012, fra <http://www.fhi.se/PageFiles/3362/r200618Undomarochsex0605.pdf>

Nøttestad et al (2010). *Fremmer pornografi voldsunderstøttende holdninger og seksuell aggresjon mot kvinner?* Tidsskrift for Norsk Psykologforening (2010: 112 – 114) Hentet 01.05.2012, fra <http://www.psykologtidsskriftet.no/pdf/2010/1112-1114.pdf>

Hald, Gert Martin (2006) *Gender Differences in Pornography Consumption among Young Heterosexual Danish Adults* Archives of Sexual Behavior (2006) 35:577–585 Hentet 04.03.2012, fra http://www.hawaii.edu/hivandaids/Gender_Differences_in_Pornography_Consumption_among_Young_Heterosexual_Danish_Adults.pdf

American Psychological Association, Task Force on the Sexualization of Girls (2010) *Report of the APA Task Force on the Sexualization of Girls.* Hentet 08.02.2012, fra <http://www.apa.org/pi/women/programs/girls/report-full.pdf>

Sveen, Heidi Helene (2009) *Porno til 14-åringer*. Aftenposten. Hentet 22.3.2012 fra <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article3429077.ece#.T78r2e16wbA>

Svs prinsippprogram. Hentet 12.12.2011, fra: <http://sv.no/Forside/Politikken/Prinsippprogram>

Appendiks

Vedlegg 1 Intervjuguide

Vedlegg 2 Informasjonsskriv og samtykkeerklæring

Vedlegg 3 Godkjenning fra NSD

Vedlegg 1:

INTERVJUGUIDE

Om egne erfaringer:

Kan du fortelle litt om dine aller første erfaringer med pornografi?

- Hvor gammel var du?
- Hvordan fikk du tak i det?
- Hva så du?

Kan du beskrive opplevelsen?

- Var det ubehagelig?
- Eller spennende?

Har du noen gang funnet porno hjemme?

Har du debutert seksuelt?

- Hvor gammel
- Med kjæreste

Har du snakket med venner om pornografi?

- Hva snakket dere om?

Kan du beskrive hva slags type pornografi du vanligvis ser på? Hvor ofte vil du si at du ser porno på nett?

Bruker du en annen form for pornografi?

Hva bruker du porno til?

- Nysgjerrighet
- Tenning
- Underholdning
- Annet

Har du erfaringer med å se porno sammen med noen?

- Hvem
- Hvorfor
- Hvor

Kan du beskrive en typiske mannekropp i pornografien?

Kan du beskrive en typisk kvinnekropp i pornografien?

Hvor fornøyd er du med egen kropp?

Bruker jenter og gutter pornografi likt?

Har du lært noe om teknikk eller nytelse av porno?

- Har du noen eksempler det?
- Vet du om andre steder du kunne fått samme type informasjon?

Egne refleksjoner:

Er det mulig å skille mellom fantasi og virkelighet i pornoen?

- Kan du gi noen eksempler på hva som er virkelig?
- Kan du gi eksempler på hva som er fantasi?

Hva tenker du om din egen pornografibruk?

Hva tror du dine foreldre tenker om at unge bruker pornografi?

Hva tror du dine lærere tenker om at unge bruker pornografi?

Har det vært aktuelt for deg å snakke med foreldrene dine om pornografi?

Har det vært aktuelt for deg å snakke med lærerne dine om pornografi?

Har dere hatt noe om porno i seksualundervisningen på skolen?

Har du hatt samtaler med noen voksne (foreldre, lærere) om sex og pornografi?

Hvis nei: Skulle du gjerne hatt det?

- Hvorfor
- Med hvem

Hvis ja: Kan du huske hva som ble sagt?

Tenk deg at du fikk bestemme over seksualundervisningen i skolen:

- Hvilke temaer skulle den tatt for seg?
- Hvem skulle utført undervisningen?

Før vi avslutter, er det noe du har lyst til å fortelle om, eller legge til?

Vedlegg 2:

INFORMASJONSSKRIV OG SAMTYKKE

Forespørsel om å delta i intervju i forbindelse med en masteroppgave

Jeg er masterstudent i pedagogikk ved Universitetet i Oslo og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er unges bruk av internettpornografi.

For å få kunnskap om dette, ønsker jeg å intervju ca. 6-8 personer i alderen 18-23 år.

Spørsmålene vil dreie seg om egne erfaringer med bruk av internettpornografi. Som en del av oppgaven vil jeg også forsøke å finne ut noe om bruk av, og holdninger til internettpornografi. Jeg vil bruke båndopptaker og ta notater mens vi snakker sammen. Intervjuet vil ta omtrent en time, og vi blir sammen enige om tid og sted. Informanten må ha egen erfaring med bruk av internettpornografi.

Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli anonymisert. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, innen utgangen av 2011.

Dersom du har lyst å være med på intervjuet, er det fint om du skriver under på den vedlagte samtykkeerklæringen og sender den til meg.

Hvis du ønsker å delta, eller det er noe du lurer på kan du ringe meg på 48231608 eller **sende en e-post med din kontaktinformasjon til forskningsintervju@gmail.com**, så vil jeg ringe deg. Du kan også kontakte min veileder Monica Rudberg ved Pedagogisk institutt på telefonnummer 22855369.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen
Heidi Helene Sveen
Baglerfaret 8 B
0667 Oslo

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studien av Unge og bruk av internettpornografi, og ønsker å stille på intervju.

Signatur Telefonnummer

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS

NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Monica Ylva Helene Rudberg
Pedagogisk forskningsinstitutt
Universitetet i Oslo
Postboks 1092 Blindern
0317 OSLO

Vår dato: 06.06.2011

Vår ref: 27187 / 3 / MSS

Deres dato:

Deres ref:

TILRÅDING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 09.05.2011. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 03.06.2011. Meldingen gjelder prosjektet:

27187	<i>Unges bruk av internettpornografi - erfaringer, holdninger og kunnskap</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Monica Ylva Helene Rudberg</i>
Student	<i>Heidi Helene Sveen</i>

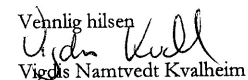
Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.12.2011, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Marie Strand Schildmann

Kontaktperson: Marie Strand Schildmann tlf: 55 58 31 52
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Heidi Helene Sveen, Baglerfaret 8 B, 0677 OSLO

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, HSL, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. martin-arne.andersen@uit.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 27187

Formålet med prosjektet er å undersøke og belyse utvalgte aspekter ved unge menneskers forbruk av internettpornografi. Man ønsker å få innblikk i de unges egen livsverden, la dem fortelle med egne ord hvilke erfaringer, holdninger og kunnskaper de besitter.

Utvalget består av unge voksne med erfaringer fra bruk av internettpornografi. Utvalget rekrutteres fra eget nettverk. Totalt 6-8 personer. Muntlig informasjon om prosjektet formidles av kontaktperson i studentens nettverk. Interesserte bes om å ta direkte kontakt med student for ytterligere informasjon og eventuelt deltagelse.

Personvernombudet finner informasjonsskrivet tilfredsstillende.

Datamaterialet innhentes gjennom personlig intervju.

Det innhentes direkte personidentifiserende opplysninger i form av navn, fødselsdato og kontaktopplysninger. Videre innhentes det opplysninger knyttet til forbruk av pornografi, hvilken type og hvor ofte, opplysninger knyttet til erfaringer og kunnskapsutbytte, holdninger til egen bruk av porno om andres formidlede holdninger, og om kroppssyn.

Det innhentes sensitive personopplysninger om seksuelle forhold, jf. personopplysningsloven § 2, punkt 8 d).

Datamaterialet behandles og oppbevares på PC, privat og tilhørende institusjon med tilknytning til Internett. Ombudet forutsetter at dette er i tråd med interne retningslinjer for informasjonssikkerhet ved Universitetet i Oslo. Personvernombudet legger til grunn at koblingsnøkkel og navneliste lagres manuelt, separert og atskilt fra det øvrige datamaterialet, jf. telefonsamtale 03.03.2011.

Dato for prosjektslutt er 01.12.2011. Datamaterialet anonymiseres ved at verken direkte eller indirekte personidentifiserende opplysninger fremgår. Koblingsnøkkel, navnelister og lydfiler slettes. Indirekte personidentifiserende opplysninger fjernes, omskrives eller grovkategoriseres.

